

This project is funded
by the European Union

Мониторинг и подобрување на капацитетот на институциите во справување со организиран криминал и корупција
Monitorimi dhe përmirësimi i kapaciteteve të institucioneve në ballafaqim me krimin e organizuar dhe korrupsionin
Monitoring and improvement of the institutions' capacity for fighting organized crime and corruption

Мониторинг и подобрување на капацитетот на институциите во справување со организиран криминал и корупција

Monitorimi dhe përmirësimi i kapaciteteve në institucionet që merren me krimin e organizuar dhe korrupsionin

Monitoring and improvement of the institutions' capacity for fighting organized crime and corruption

**Мониторинг и подобрување на капацитетот на институциите
во справување со организиран криминал и корупција**

Финален извештај

Издавачи:

Асоцијација за демократска иницијатива

Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“

Автори:**Глава 1: Сумарен извештај за транспарентноста на институциите надлежни за борба против корупцијата**

Снежана Камиловска Трповска

Герман Филков

Глава 2: Анализа на податоците прибрани преку набљудување на судски постапки од областа на организираниот криминал и корупцијата

Проф. д-р Гордан Калаџиџиев

Преводи и лектура:

Адора ДООЕЛ, Тетово

Печати:

Контура ДОО, Скопје

Тираж: 500

Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Нејзината содржина е единствена одговорност на Асоцијацијата за демократски иницијативи и Коалицијата Сите за правично судење и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија.

**Мониторинг и подобрување на капацитетот
на институциите во справување со
организиран криминал и корупција**

Финален извештај

2021

За организациите:

Асоцијација за демократска иницијатива (АДИ):

Асоцијацијата за демократска иницијатива (АДИ) е формирана во Гостивар, во 1994 година. Иницијалните проекти беа фокусирани на граѓански иницијативи кои промовираа едукација на гласачите за парламентарните и локални избори. Следејќи ги општествените и политичките текови, работата на АДИ се насочи кон неколку цели: Промовирање и унапредување на меѓуетничките односи; Заштита и промоција на човековите права; Поттикнување и унапредување на соработката помеѓу граѓаните и избраните претставници на локалната, судската, законодавната и извршната власт, помош на граѓаните во остварувањето на своите уставни и законски права; Поддршка на здруженијата на граѓани; Борба против корупцијата во јавниот и приватниот сектор; Заштита на граѓаните од дискриминација и давање на јавни услуги.

АДИ своето делување го засновува на овозможување еднакви можности за развој, почитување на различната етничка, родова, верска, културна припадност. Толеранцијата, солидарноста, слободното изразување на идеите и мислењата се дел од вградените вредности и културата на работење на организацијата.

Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“:

Коалицијата е основана во 2003 година како здружение на граѓани Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“, со цел:

- да го зголеми почитувањето на стандардите за правично судење пред домашните судови,
- да ја воспостави јавната доверба во правниот систем и судството воопшто,
- да ги идентификува наследените проблеми во судскиот систем и да укаже на потребата за правна институционална реформа,
- да ја запознае јавноста со стандардите за правично судење и да ја засили довербата на граѓаните во функционирањето на судскиот систем,
- да ги намали можностите за несоодветен третман на страните во спорот од судиите и другите учесници во постапката

Преку мониторингот на судските постапки, како и преку разни други форми на дејствување, Коалицијата настојува да се зголеми нивото на почитување и заштита на човековите права, да се иницираат институционални и правни реформи, како и да се поврати довербата на граѓаните во судството и другите институции на системот.

СОДРЖИНА:

ВОВЕД	9
ГЛАВА 1 Сумарен извештај за транспарентноста на институциите надлежни за борба против корупцијата	13
1. Индикатори за мерење на транспарентноста на Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК)	16
1.1 Де јуре транспарентност	17
1.2 Де факто транспарентност	21
1.3 Транспарентност и отчетност во јавните набавки	22
1.4 Медиумско присуство	23
2. Индикатори за мерење на транспарентноста на Основно јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција (ОЈО ГОКК)	25
2.1 Де јуре транспарентност	25
2.2 Де факто транспарентност	27
2.3 Транспарентност и отчетност во јавните набавки	28
2.4 Медиумско присуство	29
3. Индикатори за мерење на транспарентноста на Јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите (СЈО)	30
3.1 Де јуре транспарентност	31
3.2 Де факто транспарентност	32
4. ПОЧЕТНИ РЕЗУЛТАТИ ОД МОНИТОРИНГОТ	33
5. ПРВИЧНИ ПРЕПОРАКИ	35
6. ПОСЛЕДОВАТЕЛЕН МОНИТОРИНГ И АКТИВНОСТИ	36
7. ФИНАЛНИ ПРОМЕНИ И ПРЕПОРАКИ	38
ГЛАВА 2 Анализа на податоците прибрани преку набљудување на судски постапки од областа на организираниот криминал и корупцијата	41
1. ПРВ ДЕЛ: ПОШИРОК КОНТЕКСТ – КАЗНЕНОПРАВНИОТ СИСТЕМ ВО БОРБАТА СО КОРУПЦИЈАТА И ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ	42
1.1 ПОШИРОК КОНТЕКСТ – ФУНКЦИОНАЛНОСТ НА КАЗНЕНОПРАВНИОТ СИСТЕМ И НЕМУ БЛИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ЗА БОРБА СО КОРУПЦИЈАТА И ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ	42
2. ДЕЛ ВТОРИ: НАОДИ И ЗАКЛУЧОЦИ ОД МОНИТОРИРАНИТЕ СУДЕЊА	48
2.1. ЕФИКАСНОСТ НА КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА	48
2.2. НАЧЕЛО НА НЕПОСРЕДНОСТ	52
2.3. ЕДНАКВОСТ НА ОРУЖАТА И ПОТРЕБА ОД ДОКАЗНИ ПРАВИЛА	54
2.4. УЛОГА НА СУДОТ (АКТИВЕН СУДИЈА)	61
2.5. ПОУКИ ЗА ПРАВАТА	64
2.6. ЈАВНОСТ	66
2.7. НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ	67
2.8. ПРАВО НА МОЛЧЕЊЕ	69
2.9. ПРИЗНАНИЕ ЗА ВИНА	71
2.10. КОНФИСКАЦИЈА	72
2.11. ПОСЕБНИ ИСТРАЖНИ МЕРКИ (ПИМ)	73
2.12. СПОЈУВАЊЕ И РАЗДВОЈУВАЊЕ НА ПОСТАПКАТА	73
2.13. ЗАПИСНИЦИ И СНИМАЊЕ НА РОЧИШТАТА	74
2.14. СТАР ЗКП	75
3. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	75

Листа на кратенки:

АДИ	Асоцијација за демократска иницијатива
ДКСК	Државна Комисија за спречување на корупцијата
Коалиција	Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“
ГОи	Граѓански организации
ЕСЧП	Европски Суд за човекови права
ЕСЈН	Електронски систем за јавни набавки
ЕУ	Европска Унија
ЗКП	Закон за кривична постапка
ЈО РСМ	Јавно обвинителство на Република Северна Македонија
ОЈО - ГОКК	Основно јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција
ОКС	Основен кривичен суд Скопје
СЈО	Јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите/ Специјално јавно обвинителство

ВОВЕД

Проектот „Мониторинг и подобрување на капацитетот на институциите во справување со организиран криминал и корупција“, беше спроведуван од Асоцијацијата за демократска иницијатива (АДИ) и Коалицијата на здруженија на граѓани „Сите за правично судење“. Проектот беше финансиран од Делегацијата на Европска Унија, преку ИПА 2, 2014 грантова шема „Зајакнување на влијанието на граѓанското општество за ефективни реформи во правниот сектор“. Проектот се реализираше во периодот 21 декември 2018 – 21 септември 2021.

Општа цел на проектот е придонес во подобрување на работата на институциите со мандат за борба против организираниот криминал и корупцијата, додека пак специфични проектни цели се: да се подобри транспарентноста на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) и Специјалното јавно обвинителство (СЈО); Да се оцени ефикасноста на Основниот суд Скопје 1, Скопје во постапувањето по предмети поврзани со организиран криминал и корупција; како и да се зголеми довербата на јавноста во институциите кои имаат мандат за борба против организираниот криминал и корупција.

Во оваа публикација претставени се клучните резултати од активностите спроведени во рамки на проектот, поделени во два сегменти.

Првиот сегмент се однесува на следењето на транспарентноста на надлежните институции за борба против корупцијата - Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), Основното јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈО ГОКК) и Специјалното јавно обвинителство, односно Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите (СЈО). Вториот сегмент се однесува на мониторинг на судски постапки по однос на предмети од организиран криминал и корупција.

Следењето на транспарентноста на наведените институции се мереше преку спроведен мониторинг на индикатори кои се развиени врз основа на законските практики и владините одлуки кои ја пропишуваат транспарентноста. Индикаторите понатаму се консултирани и

утврдени со претставници на граѓански организации кои работат на полето на анти-корупција, транспарентност и добро владеење. Во анализата е дадено образложение за секоја поединечна институција, со тоа што е направена разлика помеѓу законските обврски на институциите и информациите кои треба да се објавуваат без законска обврска, но се во насока на целосна отвореност на институциите кон граѓаните. Во анализата е даден сумарен приказ на сите 4 полугодишни извештаи од мониторингот на транспарентноста на вклучените институции, како и осврт на промените што се направени во меѓувреме, во однос на примена на препораките за унапредување на констатираната состојба.

Имајќи предвид дека во текот на спроведувањето на активностите се случи светската криза поради пандемијата од Ковид-19, навременото и целосно информирање на граѓаните стана поважно од кога било претходно. Кризите, а особено оваа која од пред сè здравствена прерасна и во економска и социо-политичка, со себе носат и зголемени ризици од злоупотреби и корупција. Оттука, еден од основните предуслови за превенција на корупцијата е транспарентното и отчетното работење на институциите. Сето ова уште повеќе го истакна значењето и потребата од транспарентност на институциите и навремено информирање на граѓаните за преземените активности во врска со нивните надлежности и со трошењето на јавните ресурси.

Во делот на мониторинг на судски постапки по однос на предмети од организиран криминал и корупција посебно внимание беше посветено на високо - профилираните случаи иницирани од Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, како и Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, а кои се водеа пред специјализираното одделение за организиран криминал и корупција при Основниот кривичен суд Скопје. Преку мониторингот на рочиштата за главна расправа се прибираа квантитативни и квалитативни податоци кои имаа за цел да го утврдат степенот на имплементација на меѓународно прифатените стандарди за фер и правично судење од страна на судот, како и да се утврди степенот на ефикасност на јавните обвинители во сузбивањето на висока корупција и организиран криминал сторен од страна на високи сегашни или поранешни државни функционери. Поради тоа, во рамки на 24 месеци набљудувачите на

Коалицијата следеа 817 рочишта за главна расправа, но исто така беа организирани и 6 работни групи со обвинители и истражители од поранешното СЈО, 6 работни групи со судии од одделението за организиран криминал и корупција при Основниот кривичен суд Скопје, како и една тркалезна маса на која присуствуваа и дебатираа судиите и јавните обвинители. Преку овој пристап се овозможи поголема вклученост на засегнатите страни во процесот на истражување, а воедно се овозможи и попрецизно мапирање на предизвиците и добрите практики со кои се соочуваат судиите и јавните обвинители во гонењето на предмети од областа на високата корупција.

На овој начин, оваа анализа ќе прикаже повеќедимензионална слика на законската и институционалната рамка релевантна за гонењето на висока корупција и организиран криминал, преглед над капацитетите со кои располагаат ДКСК, ОЈО ГОКК, ОКС; како и поранешното СЈО, а воедно ќе понуди и анализа на влијанието кое овие фактори го имаат врз практичниот ефект и напредок кон сузбивање на корупцијата и организираниот криминал.

Лулзим Хазири

Извршен директор

Асоцијација за демократска иницијатива

Натали Петровска

Извршна директорка

Коалиција на здруженија на граѓани „Сите за правично судење”

ГЛАВА 1

Сумарен извештај за транспарентноста на институциите надлежни за борба против корупцијата

Транспарентноста на секоја институција е значајна за спречување на корупцијата. Но, во синцирот на институции за спречување и репресија на корупцијата значајни се неколку институции кои придонесуваат како за нејзино сузбивање, така и за нејзино санкционирање пред судските органи.

Така, предмет на мониторинг и анализа во изминатиот период од јули 2019 година до јуни 2021 година беше транспарентноста на трите клучни институции во борба против корупцијата во земјата, односно Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), Основното јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈО ГОКК) и Специјалното јавно обвинителство, односно Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите¹ (СЈО).

Транспарентноста на вклучените институции за борба против корупцијата всушност подразбира достапност и пристапност до јавноста на информациите поврзани со работата на овие институции. Во таа смисла се следеше и анализираше исполнувањето на два вида утврдени обврски за обезбедување транспарентност:

„де јуре“ обврски, односно обврски кои произлегуваат од законската и другата регулатива и „де факто“ обврски кои произлегуваат и се наметнуваат од добрата пракса, а во насока на отвореност на институциите.

Врз основа на однапред утврдена методологија се спроведуваше континуиран месечен мониторинг на транспарентноста на вклучените институции, според однапред дефинирани индикатори и параметри за следење кои беа развиени во консултација со претставници на граѓанските организации кои работат на полето на антикорупцијата, транспарентноста и отчетноста.

---

¹ Имено, согласно Законот за Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, СЈО беше „де јуре“ активно тело во кое административната служба продолжи да работи сè до влегување во сила на новиот Закон за јавно обвинителство.

Понатаму, врз основа на резултатите од мониторингот беа изработени четири одделни полугодишни анализи за транспарентноста на опфатените институции. Во секоја од нив, освен преглед на исполнетоста на обврските за транспарентност за секоја од институциите, се даваат и препораки за секоја институција за унапредување на состојбата.

За полесно разбирање и поголема прегледност, степенот на реализација на индикаторите за мерење на транспарентноста беше претставен според системот на „семафор“, со користење на трите основни бои на семафорот како синоними за различниот степен на исполнетост на обврските за транспарентност. Притоа, зелената боја значеше целосно исполнување на обврските од одделниот индикатор, жолтата боја значеше делумно исполнување и црвената боја значеше целосно неисполнување на обврските.

Имајќи предвид дека, во меѓувреме, додека траеше мониторингот престана да постои како посебен ентитет една од трите вклучени институции, односно Специјалното јавно обвинителство, се направи соодветна промена и усогласување на методологијата за мониторинг така што наместо оваа институција, се проширија и се продлабочија индикаторите за следење и за оценка на транспарентноста на преостанатите две институции во делот на два многу важни сегменти и тоа: транспарентност, отчетност и интегритет во јавните набавки и застапеност и претставеност на институциите во медиумите.

Исто така, имајќи предвид дека во текот на спроведувањето на активностите се случи светската криза поради пандемијата од Ковид-19, навременото и целосно информирање на граѓаните стана поважно од кога било претходно. Кризите, а особено оваа која од пред сè здравствена прерасна и во економска и социо-политичка, со себе носат и зголемени ризици од злоупотреби и корупција. Оттука, еден од основните предуслови за превенција на корупцијата е транспарентното и отчетното работење на институциите.

Во овој извештај е даден сумарен приказ на претходните извештаи од мониторингот на транспарентноста на вклучените институции, како и осврт на промените што се направени во меѓувреме, во смисла на примена на препораките за унапредување на констатираната состојба.

1. Индикатори за мерење на транспарентноста на Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК)

Параметар за утврдување на транспарентноста на ДКСК се Законот за спречување на корупција и судир на интереси, Законот за заштита на укажувачи и Заклучокот на Владата на Република Северна Македонија (PCM) од триесет и четвртата седница одржана на 31.10.2017 година.

Кои се законски (де јуре) утврдените обврски на ДКСК за обезбедување транспарентност?

ДКСК е должна редовно да ја известува јавноста за преземените мерки и активности и за резултатите од своето работење (редовно ја известува јавноста за својата работа во врска со надлежностите што ги има согласно Законот за спречување на корупција и судир на интереси и согласно деловникот за работа на ДКСК). ДКСК е должна да го објавува годишниот извештај во средствата за јавно информирање. ДКСК е должна да ја известува јавноста за случаите на судир на интереси по кои таа постапувала.

ДКСК е должна да објави 21 документ поврзан со нејзината работа, согласно Заклучокот на Владата на PCM.

И покрај тоа што нема експлицитна законска обврска (де факто транспарентност), што треба да објавува ДКСК, со цел да обезбеди целосна транспарентност на своето работење?

ДКСК треба да објавува:

- годишни програми и извештаи за својата работа;
- информации за преземени мерки и активности на Комисијата;
- информации од одржани седници на Комисијата;
- дадени мислења на предлог-закони по спроведена антикорупциска проверка на легислативата (АПЛ);
- информации за остварена соработка со граѓански организации и бизнис-заедницата.

ДКСК нема профили на социјалните медиуми и како единствен начин за информирање ја користи својата веб страна ([www. https://dksk.mk/](http://www.dksk.mk/)).

1.1. Де јуре транспарентност

Де јуре транспарентноста е анализирана преку следните индикатори нумерирани од 1 до 6.

Пристап до Регистарот на избрани и именувани лица и негова функционалност, достапностна актуелни информации.

Веб-страницата на ДКСК овозможува пристап до Регистарот, но постојат ограничувања во однос на пребарувањето и прегледноста на регистарот. Регистарот на избрани и именувани лица нема „историја на промени“ со податоци од моментот на започнување на функцијата за која е избрано лицето, промените кои настануваат во периодот на вршење на функцијата, какои промените по завршувањето на функцијата. Понатаму, нема можност да се зачува целата база на податоци со цел да се прави компјутерска анализа/обработка на податоците. Регистарот не е достапен во формат на отворени податоци и податоците не се поврзани со базата на анкетните листови на избрани и именувани лица. Исто така тој не е поврзан директно со податоците од анкетните листови за имотната состојба на избрани и именувани лица. ДКСК посочува дека можно е оваа бројка да не ја претставува реалната слика и причината за тоа ја гледа во недоставување на податоци од страна на институциите.

Објавени анкетни листови и пријави за промена во имотната состојба на веб-страницата на ДКСК, како и целосни информации во објавените анкетни листови.

На веб-страницата има линк до базата на податоци којашто ги содржи податоците од анкетните листови на лицата кои имаат законска обврска да поднесат пријава за имотната состојба. Податоците се достапни само додека се врши јавната функција. Штом лицето престане да ја врши јавната функција, податоците од анкетниот лист повеќе не се јавно достапни на веб-страницата. Промените на имотната состојба се евидентираат на веб-страницата каде се достапни само податоци за последната состојба на имотот на именуваните и избраните лица. Веб-страницата нема „историја на настанатите промени“, бидејќи не се гледа периодот кога промените се пријавени, со што се оневозможува споредба на податоците и следење на промените. Нема можност да се зачува целата база на податоци со

цел да се прави компјутерска анализа/обработка на податоците. Податоците од имотната состојба на избраните и именуваните лица не се достапни во формат на отворени податоци.

Објавување информации за случаите на судир на интереси по кои ДКСК постапува и мерки и активности кои ги презела.

ДКСК редовно објавува информации за случаите на судир на интереси по кои постапува и мерки и активности кои ги презела.

Достапност на годишни извештаи за примени пријави од укажувачи, како и квалитетот и јасноста на информациите содржани во извештајот.

На веб-страницата на ДКСК сè уште не е објавен годишен извештај за 2020 година во посебен формат (последниот објавен извештај е за 2016 година). Во Годишниот извештај за работа на ДКСК за 2020 година има дел кој се однесува на надлежноста на ДКСК поврзана со заштита на укажувачите. Во извештајот е наведено дека само 115 институции (од околу 1324 институции) назначиле лице одговорно за примање пријави од укажувачи. Дополнително биле примени околу 130 полугодишни извештаи од институциите и шест пријави од укажувачи.

Достапност на годишен извештај за работа на ДКСК, како и квалитет и јасност на информациите содржани во извештајот.

Годишниот извештај на ДКСК за 2020 година е објавен во март 2021 година.

На веб-страницата на ДКСК достапни се годишните извештаи за периодот 2003-2016 година. Извештаи за работата на ДКСК за 2017 и 2018 година не се достапни.

Јавно достапни информации за активностите и резултатите на ДКСК и нивно редовно презентирање, значајно за работењето на ДКСК

Јавно достапни информации за активностите и резултатите на ДКСК и нивно редовно презентирање од значење за работењето на ДКСК	На веб страницата достапни се информации поврзани со промена на адресата на ДКСК и можност за електронски поднесоци, свикување на јавни седници, одржани состаноци, објавен посебен извештај, одржана онлајн обука, прес-конференција, соопштение, јавен оглас за вработување итн.
Јавно објавување на стратешкиот план на ДКСК на нивната веб страна и дали бил направен процес на консултација за истиот	Достапна е информација за одржување јавна седница за усвојување на Предлог – Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси со Акциски план 2021-2025. Сепак, текстот не е објавен и не е познато по што се разликува од претходно објавената стратегија ²
Јавно објавување на Буџетот, усвоени извештаи за реализација на Буџетот и ревизорски извештаи на ДКСК на нивната веб страница	Во февруари е објавен Буџетот за 2021 година
Јавно објавување на Правилник за внатрешна организација, Органограм за внатрешна организација, Правилник за систематизација на работните места и список на лица вработени во институцијата со позиција, службена е-	Во менито „За ДКСК“ во делот „Секретаријат на ДКСК“, достапен е приказ на организациската структура на ДКСК и четири документи: Правилник за внатрешна организација, Правилник за систематизација, Измена на Правилник за систематизација, а достапен е и список на вработени во ДКСК, со назив на работно место,

² <https://dksk.mk/национална-стратегија-2020-2024-2/>

пошта и службен телефон на веб страната на ДКСК	име и презиме и е-пошта и телефон. За генералниот секретар достапна е и кратка биографија.
Јавно објавување на Листа на информации од јавен карактер, како и контакт од лице задолжено за информации од јавен карактер на веб страницата на ДКСК	На веб-страницата достапни се информации за лице одговорно за односи со јавноста, лице задолжено за слободен пристап до информации од јавен карактер и одговорно лице за комуникација со граѓани коишто имаат одреден вид и степен на попреченост. Исто така достапна е форма за директно контактирање на ДКСК. Достапна е листата на информации од јавен карактер со кои располага ДКСК, како и обрасци за доставување барање до информации од јавен карактер и жалби. На веб-страницата е објавен Годишен извештај за спроведување на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер за 2020 година.
Јавно објавување на Правилник за заштитено внатрешно пријавување, како и контакт од лице овластено за заштитено внатрешно пријавување на веб страницата на ДКСК	Во делот заштита на укажувачи, објавена е информација за лице одговорно за внатрешно и надворешно пријавување од укажувачи. Понатаму, објавен е Законот за заштита на укажувачите од 2016 година, правилник за заштитено надворешно пријавување, правилник за заштитено надворешно пријавување во приватниот сектор и правилник за заштитено внатрешно пријавување во јавниот сектор. Достапна е и процедура за начинот на

	постапување за заштитено надворешно и внатрешно пријавување во ДКСК.

Јавно објавување на други општи податоци за ДКСК на нивната веб страница и тоа: - Име и презиме на офицерот за заштита на лични податоци, позиција во институцијата, службена е-пошта и службен телефон. - Контакт телефон и е-пошта од ДКСК за генерални прашања. - Биографии од членовите на ДКСК и генералниот секретар.	Не е достапно име и презиме на офицерот за заштита на лични податоци. Достапен е контакт телефон и е-пошта од ДКСК за општи прашања, понатаму постои форма за директна комуникација и има секција „Најчесто поставувани прашања“ каде се дадени одговори на некои прашања за работата на ДКСК“. Сепак, податоците не се ажурирани согласно последните законски новини. На веб-страницата достапни се биографиите од членовите на ДКСК и биографија на генералниот секретар. Форматот на биографиите не е унифициран.
Најава на месечни настани или онлајн календар на веб страницата на ДКСК	На веб страницата нема календар, ниту пак најава за настани.

1.2. Де факто транспарентност

Де факто транспарентноста се однесува на информации кои не се законска обврска, туку произлегуваат од знаењето на институцијата за значењето од објавување податоци за своето работење, а се во насока на превенција на корупција.

Пример за такви податоци се следните:

Достапни информации за поднесени претставки од граѓанин или правно лице незадоволни од одлука донесена врз основа на дискрециско овластување и кои сметаат дека таа одлука е донесена поради корумпираност;

Информација за примени претставки и информација за процесот на постапување;

Достапност на информации за пријави од укажувачи за необезбедена заштита во соодветната институција;

Статистика за бројот на вакви пријави, преземени мерки и предвидени санкции;

Достапност на информации на веб-страницата за соработка со други државни институции во земјата и во странство;

Соработка со граѓански организации и

Соработка со бизнис-секторот;

Достапност на информации од одржани седници на Комисијата.

Во овој дел нема позначителни промени во однос на состојбата констатирана во текот на мониторингот. Пр. достапни се 15 извештаи од спроведена антикорупциска проверка на закони, кои не содржат датуми и архивски број за да се одреди кога се спроведени и дали во извештајниот период е направен АПЛ на некој закон. Постојат информации за остварени средби за соработката со други државни институции, граѓанскиот сектор и бизнис-заедницата, но истите не се редовни и се во многу мал број. Во однос на информации за седниците има редовно објавување информација со најава за одржување на истите и заклучоци донесени на седницата.

1.3. Транспарентност и отчетност во јавните набавки

Транспарентноста и отчетноста во јавните набавки се оценува врз основа на 11 параметри за следење, поделени во три групи:

- Објавување на Електронскиот систем за јавни набавки (ЕСЈН) и почитување на законските рокови за објавување на неколкуте известувања предвидени со Законот за јавните набавки;
- Објавување на веб-страницата на ДКСК на низа документи и информации за јавните набавки;
- Постоене на посебен дел на веб-страницата на ДКСК за информации и документи за јавните набавки.

Во однос на исполнување на обврските за транспарентност и отчетност по овие три групи параметри, мониторингот ја покажа следната состојба:

ДКСК има солидно почитување на обврските од Законот за јавните набавки за навремено објавување на ЕСЈН на низа известувања што значат не само транспарентност, туку и отчетност за трошењето на јавните пари преку јавните набавки. Дополнително, може да се заклучи дека ДКСК ја подобрила својата транспарентност во делот на објавување на известувања за реализирани договори, кога во втората половина на 2020 година имаше само две, за во првата половина од 2021 да има веќе девет известувања.

Во поголем дел бараните податоци се објавуваат во целост, согласно начелата на транспарентот и истите се лесно достапни.

ДКСК има посебен дел наменет за јавни набавки, со соодветни подменија кои се однесуваат на планирани набавки, огласи, склучени договори и реализирани договори.

1.4. Медиумско присуство

Според податоците од мониторингот на медиумското присуство во второто полугодие од 2020 година, може да се заклучи дека ДКСК е речиси секојдневно присутна во медиумите. Во мониторираниот период од 1 јули до 31 декември 2020 година, шесте мониторирани

медиуми („[Канал 5](#)”, „[Телма](#)” и „[Алсат М](#)”³ „[Слободен Печат](#)”, „[Курир](#)” и „[СДК](#)”) објавиле вкупно 136 новинарски текстови и прилози за работењето или поврзани со ДКСК.

Поголем дел од медиумските содржини се објавени на интернет порталите (56 %), во споредба со објавите на телевизиите (44 %). Најголем интерес за работата на ДКСК во медиумите имало во ноември 2020 година, додека најмалку содржини биле објавени во септември 2020 година. По одделни медиуми, најмногу текстови поврзани со ДКСК биле објавени на порталот Курир, дури 34, додека најмалку содржини за ДКСК имало на Алсат М, само 4.

Според податоците од мониторингот на медиумското присуство во првото полугодие од 2021 година, може да се заклучи дека ДКСК продолжува да биде медиумски актуелна и често застапена. Во мониторираниот период од 1 јануари до 30 јуни 2021 година, шесте монитирани медиуми („[Канал 5](#)”, „[Телма](#)” и „[Алсат М](#)”, „[Радио Слободна Европа](#)”, „[Курир](#)” и „[СДК](#)”) објавиле вкупно 131 новинарски текстови и прилози поврзани со работењето на ДКСК.

Поголем дел од медиумските содржини се објавени на интернет порталите (54 %), во споредба со објавите на телевизиите (46 %). Интересот за ДКСК е речиси идентичен и константен во целиот период. По одделни медиуми, најмногу текстови поврзани со ДКСК биле објавени на порталот Радио Слободна Европа - 31, додека најмалку содржини за ДКСК имало на порталот СДК, само 10. Веднаш зад нив се медиумите ТЕЛМА и АЛСАТ со 18 медиумски објави.

Во однос на поводот за написите за ДКСК, претежно станува збор за пренесување изјави, соопштенија и прес-конференции на ДКСК, а во многу малку написи има истражувачки или аналитички пристап.

Тоа што е евидентно во оваа анализа е генералниот впечаток дека медиумите кои се монитирани не ја следат редовно работата на ДКСК во смисла да имаат специјализирани

---

³ **Забелешка:** Во потребите на извештајот беше набљудувана само македонската верзија од електронското издание на ТВ АлсатМ

новинари кои редовно ќе известуваат за прашања поврзани со корупцијата и владеењето на правото, но и кои ќе анализираат и истражуваат.

Тонот во содржината на објавите генерално е неутрален и само во неколку објави може да се забележи манипулативен пристап.

2. Индикатори за мерење на транспарентноста на Основно јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција (ОЈО ГОКК)

Параметри за утврдување на транспарентност на ОЈО ГОКК се Законот за јавно обвинителство, Стратегијата за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017 – 2022 година со Акциски план и Законот за слободен пристап на информации од јавен карактер.

2.1. Де јуре транспарентност

Согласно Законот за јавно обвинителство, ОЈО ГОКК е должно да ја информира јавноста за одделни случаи по кои постапува, особено ако се од таква природа што предизвикуваат поширок јавен интерес.

Од спроведениот мониторинг, Обвинителството редовно информира за одделните случаи по кои постапува преку официјални соопштенија на нивната интернет страна. Согласно податоците, Обвинителството во континуитет го исполнува овој индикатор.

Во врска со внатрешната организација на ОЈО ГОКК и распределбата на предмети, тоа се врши преку упис во архива и ротирање на јавните обвинители кои се задолжени потоа да постапуваат по предметот, со цел да се запази факторот на рамномерна распределба на работата во обвинителството. Овој индикатор има директна врска и со достапноста на јавноста до извештаите за распределба и управување со предмети.

Во текот на мониторингот од претставниците на обвинителството беше укажано дека постои меѓуресорска група за изработка на методологија за следење на случаи за корупција. Меѓутоа не постојат податоци за напредокот во работата на оваа меѓуресорска група, имајќи предвид дека истата е активна повеќе од една година.

Споредено со судскиот систем за распределба на предмети (АКМИС), не постои дигитализиран систем. Она што беше констатирано е дека ОЈО ГОКК не располага со сопствен систем на статистика и аналитика, со цел генерирање на податоци и трендови кои можат да послужат како основ на унапредување на внатрешното распоредување во обвинителството, како и овозможување соработка со донаторската заедница и граѓанските организации.

По однос на индикаторот кој се однесува на објавување информации за случаите по кои постапува ОЈО ГОКК (и каде што не се класифицирани информациите), за овој тип на информации беше евидентирано дека преку јавните соопштенија се информира за предмети кои се делумно расветлени. Сепак, поради сложеноста и тајноста на постапката, ОЈО ГОКК внимателно ги проследува информациите до јавноста за да не ги загрози странките во процесот.

Достапност на годишни извештаи

Финансиски извештај:

- На веб-страницата на ЈО е објавен финансискиот извештај за ОЈО ГОКК за [2018 година](#) и 2019 година.
- Постојат линкови и за финансиските извештаи за 2017 и 2016 година. Финансискиот извештај за 2020 година не е достапен.

Годишен извештај:

Годишниот извештај за 2020 година за јавните обвинителства во Република Северна Македонија, како и финансиски преглед за истата година не е јавно достапен. На веб страната на ЈО се поставени извештаите од 2009 година наваму, со тоа што:

- За извештаите од [2009](#), [2010](#), [2011](#), [2012](#) и [2013](#) година, постојат линкови, но истите не можат да се отворат и да се видат извештаите;
- Уредно поставени извештаи има за [2014](#), [2015](#) и [2017](#) година;
- За 2016 и 2018 година [нема](#) објавено извештаи.

Потребно е да се нагласи дека ОЈО ГОКК во голем дел постапува во согласност со интерните постапки и процедури на ЈО РСМ. Токму тоа се потврдува и во делот на спроведување на политиките за односи со јавноста каде ОЈО ГОКК постапува согласно Упатството за односи со јавност, во рамки на генералната Стратегија на Јавното обвинителство на Република Северна Македонија за односи со јавност.

2.2. Де факто транспарентност

Од аспект на индикаторот за комуникација со пошироката јавност преку интернет страница и социјални медиуми, од спроведениот мониторинг и од податоците добиени од ОЈО ГОКК, се констатира дека обвинителството ја извршува комуникацијата само преку официјалната интернет страница на Јавното обвинителство на РСМ. ОЈО ГОКК нема своја посебна интернет страница и користењето на официјалната страница на ЈО на РСМ го отежнува пребарувањето на некои потребни податоци. Иако може да се забележи дека интернет страницата е изработена на македонски, албански и англиски јазик, конкретните документи се прикачени само на македонската верзија. На албански и англиски јазик се објавени само општите информации за структурите на обвинителствата, биографијата на Јавниот обвинител, како и кратките биографии на поранешните јавни обвинители.

Од аспект на финансиската транспарентност и објавувањето на буџетот и извештаите за реализација на буџетот, на интернет страницата на ниво на Јавно обвинителство објавен е само [буџетот за 2018 година](#). Од аспект на финансиски извештаи, објавен е финансискиот извештај за ОЈО ГОКК за 2018 година. Покрај тоа што извештаите за 2017 и 2016 година се поставени на платформата, до истите не може да се пристапи. За 2020 година објавен е единствено Буџетот на ЈО на РСМ. За 2019 година нема објавено извештај за реализација на буџетот. Во делот на плановите за јавни набавки, последно објавен [план на ниво на Јавно обвинителство](#) е за 2016 година. Огласите и договорите за [јавни набавки](#) се достапни на ниво на јавно обвинителство.

Во делот на внатрешната организација на ОЈО ГОКК, не постојат јавно достапни податоци. Сепак, на страницата на ОЈО ГОКК се објавени [јавните обвинители](#) кои се дел од ова

обвинителство. Освен имињата и презимињата на јавните обвинители, нема информации за нивното професионално искуство во форма на биографии.

2.3. Транспарентност и отчетност во јавните набавки

И за оваа институција, транспарентноста и отчетноста во јавните набавки се оценува врз основа на 11 параметри за следење, поделени во три групи:

- Објавување на Електронскиот систем за јавни набавки (ЕСЈН) и почитување на законските рокови за објавување на неколкуте известувања предвидени со Законот за јавните набавки;
- Објавување на веб-страницата на институцијата на низа документи и информации за јавните набавки;
- Постоене на посебен дел на веб-страницата за информации и документи за јавните набавки.

ОЈО ГОКК нема спроведено свои набавки во 2020 година, иако е регистрирано на ЕСЈН како посебен договорен орган. ОЈО ГОКК има спроведено само две свои набавки во првата половина на 2021 година и се однесуваат за гориво и средства за хигиена. Поголемиот дел од набавките ОЈО ГОКК ги спроведува преку ЈО РСМ. Оттука, во однос на исполнување на обврските за транспарентност и отчетност на ЕСЈН, мониторингот се спроведе како за директните набавки на ОЈО ГОКК, така и на јавните набавки на ЈО РСМ.

Во овој сегмент ОЈО ГОКК и ЈО РСМ има значително почитување на обврските од Законот за јавните набавки за навремено објавување на ЕСЈН на низа известувања што значат не само транспарентност, туку и отчетност за трошењето на јавните пари преку јавните набавки.

На веб-страницата на ЈО РСМ има посебен дел за „Јавни набавки“ и тоа на многу видливо место, во основното мени.

2.4. Медиумско присуство

Според податоците од мониторингот на медиумското присуство во второто полугодие од 2020 година, може да се заклучи дека ОЈО ГОКК е често присутно во медиумите. Во мониторираниот период од 1 јули до 31 декември 2020 година, шесте мониторирани медиуми („[Канал 5](#)”, „[Телма](#)” и „[Алсат М](#)”⁴ „[Слободен Печат](#)”, „[Курир](#)” и „[СДК](#)”) објавиле вкупно 108 новинарски текстови и прилози за работењето или поврзани со ОЈО ГОКК. Во просек значи дека објави во мониторираните медиуми за работата и поврзани со ЈОГОКК имало секој втор ден.

Поголем дел од медиумските содржини се објавени на интернет порталите (55 %), во споредба со објавите на телевизиите (45 %). Најголем интерес за работата на ОЈОГОКК во медиумите имало во октомври 2020 година, додека најмалку содржини биле објавени во јули и август 2020 година. По одделни медиуми, најмногу текстови поврзани со ОЈО ГОКК биле објавени во Слободен печат, дури 30, додека најмалку содржини за ОЈОГОКК имало на Алсат М, само 3.

Во мониторираниот период од 1 јануари до 30 јуни, шесте мониторирани медиуми („[Канал 5](#)”, „[Телма](#)” и „[Алсат М](#)”, „[Радио Слободна Европа](#)”, „[Курир](#)” и „[СДК](#)”) објавиле вкупно 238 новинарски текстови и прилози за работењето или поврзани со ОЈО ГОКК. Во просек значи дека секој ден имало по скоро две објави во мониторираните медиуми за работата и поврзани со ОЈО ГОКК.

Имено, 44 % од објавите се на веб-порталите, додека повеќето објави (56 %) се објавени на телевизиите. По одделни медиуми, најмногу текстови поврзани со ОЈО ГОКК биле објавени на Алсат, дури 57, додека најмалку содржини за ОЈО ГОКК имало на порталот СДК, само 14 објави.

---

⁴ **Забелешка:** Во потребите на извештајот беше набљудувана само македонската верзија од електронското издание на ТВ АлсатМ

Во однос на поводот за написите за ОЈО ГОКК, претежно стануваше збор за пренесување изјави и соопштенија, а во многу малку написи имаше истражувачки или аналитички пристап.

Тонот во содржината на објавите генерално е неутрален и само во неколку објави може да се забележи манипулативен пристап.

Генерален впечаток е дека медиумите кои се мониторирали не ја следат редовно работата на обвинителство и правосудниот систем во целина, во смисла да имаат специјализирани новинари за прашања за владеење на право, кои редовно ќе известуваат, но и ќе анализираат и истражуваат.

3. Индикатори за мерење на транспарентноста на Јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите (СЈО)

Параметар за утврдување на транспарентноста на СЈО се Законот за Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, Стратегијата за реформа на правосудниот сектор за периодот 2017-2022 година со акциски план и Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер.

Процесот на мониторинг опфати 12 месеци од „де јуре“ работењето на СЈО. Бидејќи фактичката функционалност на СЈО престана во септември 2019, мониторингот на СЈО за неговата транспарентност се следеше преку последните достапни податоци во јули и август 2019 година и преку предметите кои беа отворени од страна на ова обвинителство.

На 16 февруари 2020 година Собранието го изгласа новиот Закон за ЈО. Од присутни 116 пратеници „за“ гласаа 80, а „против“ 6 пратеници. Според овој закон, Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција ги презема надлежностите од Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, согласно Законот за јавно

обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите.

3.1. Де јуре транспарентност

Од аспект на **јавно објавување на одделни случаи по кои постапува СЈО**, особено ако се од таква природа што предизвикуваат поширок општ интерес во јавноста, СЈО има отворени 20 обвиненија за кои на интернет страницата се поставени детални информации, како и анонимизиран примерок од обвинението кое може да се преземе во PDF. Според информациите, СЈО имаше отворено 19 други истраги. На интернет страницата се поставени информации само за две истраги кои датираат од 2017 година.

Во јануари 2020 година се избриша официјалната интернет-страница на Специјалното јавно обвинителство. Вториот извор преку кој СЈО објавуваше информации до јавноста, нивната официјална Фејсбук страница, сè уште постои, но последната објавена информација е од 10 септември 2019 година.

Согласно тоа, ниту една информација поврзана со одделени случаи не е јавно објавена од страна на СЈО, туку податоците се црпат или од ЈО/ОЈО ГОКК или од медиумите.

Во врска со достапноста на годишните извештаи, СЈО објави вкупно **седум** шестмесечни извештаи. Според тоа што го пишува во извештаите (на македонски јазик) се објавуваа точно на денот на навршување на шест месеци.

На албански јазик беа поставени четири извештаи, односно недостасуваа последните три извештаи, а пак на англиски јазик беа поставени сите седум шестмесечни извештаи.

Последен [финансиски извештај](#) (Завршна сметка) беше поставена за 2016 година. Недостасуваа за 2017 и 2018 година. Податоци околу финансиското работење беа поставени и во шестмесечните извештаи. Сепак, освен бројки за вкупно потрошени средства, не можат да се најдат информации колку точно се потрошени за секоја од предвидените буџетски ставки.

3.2. Де факто транспарентност

Тргувајќи од тоа дека СЈО повеќе не е надлежно за обвиненијата и истрагите кои беа покренати од него, информации за текот на предметите се добиваат од посредни извори како интернет порталот на ЈО на РСМ, како ново надлежно обвинителство, како и од медиумите.

ОЈО ГОКК и ЈО на РСМ редовно ја информираа јавноста за текот на активностите по предметите и понатамошниот тек.

ДКСК покрената постапка против обвинители од поранешното СЈО во врска со податоци од Министерството за финансии од кои констатира дека поранешните обвинители од СЈО континуирано примале дополнителни приходи (надоместоци) и за тоа, по надминување на вредност од 20 просечни плати, не пријавувале промена на имотната состојба, со што постапиле спротивно со член 85 од ЗСКСИ. Прекршочна постапка е отворена за 10 поранешни обвинители од ова обвинителство.

Од индиректни извори, во април се увиде дека администрацијата на СЈО се соочува со проблеми за намиравање на тековните обврски, по што на седницата на Владата од 2 април 2020 година, по барање на Основното јавно обвинителство, донесена е уредба за пренамена на средства, со цел да им се исплатат средства од буџетот на ЈО на службениците, истражителите и другите вработени од поранешното СЈО. СЈО немало доволно средства за заостанатите и тековните трошоци, ниту за заостанати и тековни плати, поради што итно била потребна интервенција за обезбедување средства.

4. ПОЧЕТНИ РЕЗУЛТАТИ ОД МОНИТОРИНГОТ

Почетниот и клучен заклучок во врска со исполнувањето на индикаторите за утврдување на транспарентноста на опфатените три институции беше дека секоја од нив има различно ниво на транспарентност.

Притоа, на самиот почеток беше заклучено и дека опфатените институции едвај ги исполнуваат или не ги исполнуваат целосно ни законските обврски за минимум транспарентност и отчетност, иако од нив се бара и се очекува да исполнат и дополнителни обврски за информирање кои ги наложуваат принципите на доброто работење и потребата од целосно и сеопфатно информирање на јавноста за нивното работење.

4.1. Државна комисија за спречување на корупцијата

Стартната состојба кај ДКСК беше дека централен извор на информации за работењето на оваа институција е нивната веб-страница и дека и таа има низа недостатоци и проблеми што го отежнува информирањето на граѓаните и на сите други заинтересираните страни. Во таа смисла, беше констатирано дека веб-страната на ДКСК има несразмерно помалку информации отколку обемот на активностите на институцијата и предметите по кои таа постапува, а објавените содржини не се доволно систематизирани и прегледни, со што и не се лесно пристапни.

Натаму е констатирано дека медиумите и граѓанските организации сè уште мораат да обезбедуваат значаен дел од информациите за работењето на ДКСК преку користење на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер, што укажува на недостиг на проактивно објавување на информации и документи на веб-страницата на ДКСК.

Сето ова ја намалува транспарентноста и отчетноста на ДКСК, создава проблеми кај граѓаните, новинарите, граѓанските организации и другите заинтересирани страни за навремено информирање за работењето на ДКСК и на еден начин може да влијае и врз ефикасноста на борбата против корупцијата и судирот на интереси.

4.2. Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција

За разлика од ДКСК, стартното ниво на транспарентност на ОЈОГОКК беше оценето како уште пониско. Оваа институција и покрај својата специфична улога и важност, нема своја посебна веб-страница, а информациите за ОЈОГОКК се добиваат преку веб-страницата на Јавното обвинителство на РСМ што ги прави информациите за неговото работење потешко достапни. Тоа значително негативно влијае не само врз неговата транспарентност и отчетност, туку и врз остварувањето на неговата улога во справувањето со корупцијата.

Оваа институција не ги објавува целосно ни информациите и документите за кои е законски обврзана, а не пак оние дополнителни информации што се очекува да ги објави во знак на дополнителна транспарентност, отчетност и интегритет во работењето. Ова е од исклучителна важност за една ваква институција која и самата е на браникот на одбраната на земјата, нејзините граѓани и институции од криминалот, злоупотребите и корупцијата.

4.3. Специјално јавно обвинителство

СЈО беше една од ретките институции во земјата која редовно, дури и на дневна основа, ги објавуваше и ажурираше информациите и документите за своето работење и на својата веб-страница, но и на социјалните и другите медиуми. Граѓаните беа редовно информирани за активностите на СЈО и за постапките кои ова обвинителство ги спроведуваше.

Како и да е, поради укинувањето на ова обвинителство, неговата веб-страница престана да се ажурира, а потоа и да не постои. Не се ажурираа ниту неговите профили на социјалните мрежи. Сепак, и покрај крајниот исход со ова обвинителство, едно од главните прашања што се поставуваа е дали и каде некогаш ќе бидат достапни информациите и документите за работењето на СЈО, имајќи ја предвид нивната важност.

5. ПРВИЧНИ ПРЕПОРАКИ

Препораките до институциите произлегуваат од фактичката состојба и различното ниво на транспарентност и отчетност, како и свесноста што ја покажуваат за дополнителните активности што треба да ги преземаат во насока на унапредување на информирањето на јавноста, а со тоа и вклучување на граѓаните, подигање на нивото на доверба и крајно – унапредување на ефикасноста на своето работење.

Оттука, на ДКСК ѝ се препорача да ја надгради и унапреди својата веб-страница водејќи се од потребата на граѓаните брзо, лесно и на разбирлив начин да се информираат во секое време за целокупното работење на институцијата, да ги добијат информациите со кои располага институцијата и да пријават сомнежи за корупција доколку имаат. Оттука, ДКСК треба да ги користи и социјалните медиуми како алатка за дополнително информирање на јавноста, имајќи ги предвид нивните главни предности, односно погодноста за испраќање вести и кратки информации, брзината, големиот опфат и можноста за информирање на разни групи граѓани и заинтересирани страни.

Натаму, покрај веб-страницата, ДКСК треба да ги почитува обврските за минимум транспарентност и отчетност во работењето кои произлегуваат од законските и од другите норми. Во таа насока, институцијата треба да се води и од добиените барања за информации преку Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер и во иднина тие информации да ги направи јавно достапни.

На ОЈО ГОКК ѝ се препорача да стави во функција своја веб-страница до која ќе се пристапува директно или преку ЈОРСМ. До изработката и ставањето во функција на своја веб-страница, сите информации и документи кои сега недостигаат, а подразбираат законска обврска за минимум транспарентност и отчетност, да ги објави на веб-страницата на ЈОРСМ.

ОЈО ГОКК треба да размисли да користи и други механизми освен веб-страница за поцелосно и навремено информирање на граѓаните, медиумите, граѓанските организации и другите заинтересирани страни не само за случаите на кои работи, туку и за другите аспекти од своето работење и кадрите што ги вклучува за да го приближи ова обвинителство до јавноста, со што ќе ја зголеми довербата и ќе го унапреди своето работење.

Препораките за СЈО, иако институцијата престана да постои, се однесуваа до другите надлежни институции кои имаат врска со неговото работење и кои ги преземаа случаите и вработените, а се однесуваа на овозможување пристап на јавноста до информациите и документите на ова обвинителство и одржување континуитет во информирањето на јавноста за случаите на СЈО, но и за другите аспекти од неговото работење до згаснувањето.

6. ПОСЛЕДОВАТЕЛЕН МОНИТОРИНГ И АКТИВНОСТИ

Веднаш по почетниот извештај од мониторингот со наодите од анализата на транспарентноста и препораките за подобрување, резултатите беа претставени и дискутирани со засегнатите институции. За време на овие консултации се дискутираа можните начини за исполнување на препораките и пречките кои стојат на патот за целосно исполнување на индикаторите.

Како што беше претходно споменато, поради престанокот на постоењето на една од вклучените институции, беше извршено дополнување на методологијата на мониторингот и беше зголемен опфатот и длабочината на мониторингот. Беа вклучени индикатори за мерење на транспарентноста, отчетноста и интегритетот во спроведувањето на јавните набавки на институциите, како и за застапеноста и покриеноста на работата на институциите во медиумите. Ваквото надополнување на аспектите за мониторинг на Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК), Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈОГОКК) произлегоа и како потреба детектирана во претходниот период на мониторинг, а во насока на заокружување на важните елементи врз чија основа се проценува вкупната транспарентност и отчетност на овие институции.

За ДКСК остана генералниот заклучок дека не е само доволно постоење на веб-страница како централен извор на информации за работењето на институцијата, туку е потребно присуство и на социјалните медиуми како начин да се допре побрзо и до поголем број интересни групи (млади, медиуми и сл.). Ова е од исклучителна важност за една институција каква што е ДКСК чија работа всушност почива врз граѓаните и оттука е потребно постојано да ја стекнува нивната доверба.

Во меѓувреме, ДКСК пушти во употреба нова веб-страница на која првично можеше да се забележи дека се применети дел од препораките за зголемување на транспарентноста дадени во првите две полугодишни анализи.

Во однос на објавувањето информации за јавните набавки, ДКСК објавува одредени информации, но треба да ги објавува и другите информации поврзани со набавките како што се огласите, известувањата за склучен и реализиран договор и договорите за јавни набавки. Имајќи предвид дека на веб-страницата на ДКСК има посебен дел за јавни набавки, сиве овие информации треба да се објават во тој дел. За оваа намена можат да се искористат линковите што ги креира самиот Електронски систем за јавни набавки при објавување на овие известувања на ЕСЈН и тие линкови да се постават на веб-страницата на ДКСК.

Во однос на медиумското присуство, беше констатирано дека е тоа значајно, односно дека постои заинтересираност на медиумите на дневна основа за работењето на ДКСК. Оттука, имајќи предвид дека за информирање на јавноста ДКСК ги користи само својата веб-страница и медиумите, значајно е ваквото присуство да продолжи да се развива во двонасочна комуникација со медиумите. Ова значи дека и ДКСК треба да им се обраќа на медиумите кога ќе има потреба за брза и масовна комуникација. Исто така, имајќи предвид дека медиумските содржини се доминантно неутрални или позитивни за ДКСК, треба да се негува досегашниот професионален однос со медиумите.

Во однос на ОЈО ГОКК, тие сè уште немаат посебна веб-страница, што значително ги намалува транспарентноста и отчетноста затоа што информациите за работењето на оваа значајна институција ги прави потешко достапни за јавноста. Уште повеќе, немањето своја веб-страница ја оневозможува институцијата да ги објавува и информациите за кои е законски обврзана. Во меѓувреме, сè додека ОЈО ГОКК не стави во функција своја посебна веб-страница, може, во соработка и координација со ЈО РСМ, информациите за своето работење да ги објави на страницата на ЈО РСМ, каде и сега има дел од информациите за работењето на ОЈО ГОКК.

Во однос на медиумското присуство, постои голем интерес на медиумите за работењето на ОЈО ГОКК и соодветно на тоа речиси секојдневно е присуството на информации за обвинителството во медиумите. ОЈО ГОКК треба да продолжи со воспоставената

комуникација со медиумите, која треба да биде двонасочна, односно и обвинителството да им се обраќа на медиумите со цел брзо и масовно да ја информира јавноста за своето работење. Во недостиг на сопствена веб-страница и други механизми за комуникација со јавноста, се чини дека комуникацијата преку медиумите е од исклучителна важност за ОЈО ГОКК и нејзе треба да ѝ се посвети уште поголемо внимание.

7. ФИНАЛНИ ПРОМЕНИ И ПРЕПОРАКИ

Евидентните подобрувања кај ДКСК кои се согледуваат преку креирање на веб-страницата и нејзино детално уредување се значаен фактор за зголемување на транспарентноста на самата институција. Дополнително, новата веб-страница е организирана со посебни подменија што овозможува едноставно следење на бараните податоци.

Сепак, остануваат како крајни заклучоците од претходните анализи дека не е доволно само постоење на веб-страница како централен извор на информации за работењето на институцијата, туку е потребно и присуство на социјалните медиуми, како начин да се допре побрзо и до поголем број интересни групи (млади, медиуми и сл.). Ова е од исклучителна важност за една институција каква што е ДКСК, чија работа всушност почива врз граѓаните и оттука е потребно постојано да ја стекнува нивната доверба.

Останува потребата за дополнителни измени на веб-страницата на ДКСК како можност за симнување на базите на податоци во отворени формати за понатамошна обработка, датирање на сите поставени информации и документи и сл.

Исто така, сè уште значаен дел од информациите за работењето на ДКСК, медиумите и граѓанските организации мораат да ги обезбедуваат преку користење на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер, што укажува на недостиг на проактивно објавување на информации и документи на веб-страницата на ДКСК.

Во однос на објавувањето информации за јавните набавки, ДКСК треба да продолжи со објавување на мноштвото информации и документи, но и да го објави својот годишен план за јавни набавки (наместо досие на планот), како и договорите за јавни набавки.

Во однос на медиумското присуство, може да се констатира дека е тоа значајно, односно дека постои заинтересираност на медиумите на дневна основа за работењето на ДКСК. Оттука, имајќи предвид дека за информирање на јавноста ДКСК ги користи само својата веб-страница и медиумите, значајно е ваквото присуство да продолжи и да се развива во двонасочна комуникација со медиумите. Ова значи дека и ДКСК треба да им се обраќа на медиумите кога ќе има потреба за брза и масовна комуникација. Исто така, имајќи предвид дека медиумските содржини се доминантно неутрални за ДКСК, треба да се негува досегашниот професионален однос со медиумите.

Во однос на ОЈО ГОКК, состојбата во која обвинителство нема своја посебна веб-страница значително ги намалува транспарентноста и отчетноста затоа што информациите за работењето на оваа значајна институција ги прави потешко достапни за јавноста. Уште повеќе, немањето своја веб-страница ја оневозможува институцијата да ги објавува и информациите за кои е законски обврзана. Сето ова може да влијае врз довербата на јавноста во оваа институција која е на браникот на одбрана на земјата од корупција и криминал. Оттука и натаму се препорачува ОЈО ГОКК да изработи и да стави во функција своја посебна веб-страница кон која би се пристапувало директно или преку основната веб-страница на ЈО РСМ и на која ќе се објават сите информации споменати погоре во извештајот. Овде спаѓаат и информациите за јавните набавки, било на ОЈО ГОКК или на ЈО РСМ. Во меѓувреме, сè додека ОЈО ГОКК не стави во функција своја посебна веб-страница, може, во соработка и координација со ЈО РСМ да ги објави информациите за своето работење и на страницата на ЈО РСМ на која и сега има дел од информациите за работењето на ОЈО ГОКК.

Во однос на медиумското присуство, постои голем интерес на медиумите за работењето на ОЈО ГОКК и соодветно на тоа речиси секојдневно присуство на информации за обвинителството во медиумите. ОЈО ГОКК треба да продолжи со воспоставената комуникација со медиумите, која треба да биде двонасочна, односно и обвинителството да им се обраќа на медиумите со цел брзо и масовно да ја информира јавноста за своето работење. Во недостиг на сопствена веб-страница и други механизми за комуникација со јавноста, се чини дека комуникацијата преку медиумите е од исклучителна важност за ОЈО ГОКК и нејзе треба да ѝ се посвети уште поголемо внимание.

ГЛАВА 2

Анализа на податоците прибрани преку набљудување на судски постапки од областа на организираниот криминал и корупцијата

1. ПРВ ДЕЛ: ПОШИРОК КОНТЕКСТ – КАЗНЕНОПРАВНИОТ СИСТЕМ ВО БОРБАТА СО КОРУПЦИЈАТА И ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

ВОВЕД: ЦЕЛТА НА ПРОЕКТОТ И НЕГОВИТЕ РЕАЛНИ МОЖНОСТИ И РЕЗУЛТАТИ

Целта на проектот (според насловот) е многу амбициозна, а истиот, за волја на вистината, има многу ограничени алатки и капацитети со кои може да се допре до дел од проблемите и соодветно на тоа да се понудат некои решенија за унапредување на борбата со криминалот и корупцијата. Оттука, иако проектот има амбиција да ги следи и анализира пошироките аспекти на борбата со организираниот криминал и корупцијата, применетата методологија и расположливите капацитети во оваа компонента се сосредоточија врз мониторирање на главната расправа (првостепеното судење), додека другите делови од постапката, организациските прашања, законските решенија и другите проблеми беа покриени со останатите компоненти на проектот, но и на консултативните состаноци на Коалицијата и експертите организирани со судии и јавни обвинители. Овие средби (работилници) се покажаа како нова, корисна практика на размена на мислења, не само на проблемите воочени на мониторирањето на судењата, туку и на други (поопшти) проблеми кои се однесуваат и на други фази од постапката (полициските и финансиските предистраги, истрагите, спогодувањето, контролата на обвинението и постапката по жалба, па и мислењата на Врховниот суд. Не треба посебно да се споменува дека сериозноста на пандемијата со Ковид 19, за жал, негативно се одрази и врз некои од овие активности.

1.1 ПОШИРОК КОНТЕКСТ – ФУНКЦИОНАЛНОСТ НА КАЗНЕНОПРАВНИОТ СИСТЕМ И НЕМУ БЛИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ЗА БОРБА СО КОРУПЦИЈАТА И ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

Ние со години неуспешно се обидуваме проблемите во справувањето со криминалот и корупцијата да ги решиме главно со менување на законите, без да ги истражиме вистинските корени за дисфункционалност на системот во борбата со овие комплексни појави. Досега, најголемо внимание им се придаваше на судовите, додека обвинителството, полицијата и

другите алатки (институции) беа само спорадично третирани, како некаква колатерала на судските реформи.

Ако ги погледнеме статистиките, веднаш ќе сфатиме дека судовите одлучуваат во многу мал дел од случаите, па оттука дел од вниманието мора да се пренасочи кон други инструменти и тела во раните фази на детектирање на сомнителни трансакции, откривањето и истрагите, а во врска со тоа и кон институционалната и меѓународната соработка.

Напорите за востановување на т.н. **финансиски истраги** по примерот на светските текови донесе несомнен напредок во оваа смисла, но само во определена мера. Имено, стана очигледно дека е лесно да се детектираат сомнителни трансакции, по што следи замрзнување на имот и сметки, но потоа соработката помеѓу финансиското разузнавање, полицијата, јавното обвинителство и другите институции дома и онаа со меѓународните институции влегува во криза, своевидна мртва точка од која формалната истрага често нема напредок сомесеци, па и години. Особено е тешко да се убедат странските надлежни органи вистински да се вклучат во некакви ефективни истраги во други држави од каде што дошле сомнителните трансакции. Ова не е само проблем за истрагите и нивното брзо и успешно спроведување, туку е голем товар и за правните субјекти кон кои се применети мерки на замрзнување и сл., а може да биде и сериозен проблем за државата во спорови пред меѓународни арбитражи (какви што веќе имаме) и пред Европскиот суд за човекови права, каде исто така може да се очекуваат апликации во врска со правото на мирно уживање на приватната сопственост од Протокол 1 на ЕКЧП. Ова се разбира не се единствените проблеми поврзани со финансиските истраги за перење пари и финансирање на меѓународниот тероризам. Најголем дел од проблемите се констатирани од страна на компетентни експерти во извештаите на МАНИВАЛи сл.

Нашата фокус група со судии и јавни обвинители од Скопје дебатираше за проблемот на адекватноста на инкриминацијата на делото **Перење пари** од чл.273 КЗ. Во оваа прилика би сакале да се осврнеме врз некои, според мене, отворени прашања во врска со оваа инкриминација поврзани со предикативното кривично дело и предвидените олеснувања за негово докажување, како и за докажувањето на субјективната страна на делото. Посебно

проблематична е одредбата од став 10 на чл. 273 што упатува на *основите на сомневање* како доволни за докажување на предикатното дело во случаи на пречки за негово гонење. Меѓународното право предвидува дека во некои случаи предикатното дело не мора да се утврди во смисла на кое дело прецизно се однесува, но не вели дека може да се остане само на сомненија.⁵ Ставовите 10 и 11 треба да се преиспитаат, особено што немаат нормативен карактер вообичаен за КЗ, туку се инструктивни и навлегуваат во процесната материја. Внесување на доказни правила во КЗ е многу проблематично, особено ако истите отстапуваат од принципите на ЗКП, каде што покрај принципот на презумција на невиност важи и принципот на *in dubio pro reo* (чл. 4, Начела на ЗКП). Слично на ова, нашето казнено процесно право силно стои врз принципот на *слободна оценка на доказите*, што е во начело спротивно со однапред определените правила на докажување.

Новиот Закон за кривична постапка од 2010 година, кој започна да се применува две години подоцна, даде основ јавното обвинителство вистински да раководи со полицијата и да прерасне во моќна институција за борба со криминалот и корупцијата (со сопствени истражни капацитети) не профункционира како што треба. Зошто државните обвинители не работат на имплементација на овој концепт е приказна за себе. Постојат веројатно повеќе причини за тоа, од незнаење до некомпетентност и немање волја обвинителството да се трансформира во моќна организација, но и намерен отпор во МВР кое не сака лесно да се откаже од монополот што сè уште го држи врз кривичните истраги.

Постепеното зголемување на бројот на постапки кои се отворени по сопствена иницијатива на јавното обвинителство, се индикатор дека јавното обвинителство сè повеќе презема активна улога уште во рана фаза на постапката. Новиот ЗКП предвидува МВР да ги

---

⁵ Во Националната проценка за ризикот од перење пари во оваа смисла се укажува на проблемите што произлегуваат во судската практика од ст. 10 и 11 и се препорачува усогласување со меѓународните стандарди во смисла да не мора секогаш да се докажува предикативното дело, туку само потеклото на парите.

финализира предистрагите самостојно и со формална кривична пријава во само мал број, релативно лесни или едноставни кривични дела, што се чини не е разбрано во практиката.⁶

Би било корисно да се истражи дали и во која мера полицијата за себе го присвојува овластувањето наместо обвинителот да одлучи да не поведува постапка за некои кривични дела, како и дали постојат пријави кои воопшто не се регистрирани, бидејќи во практиката се забележани случаи полицијата да ги одвраќа граѓаните од формално поднесување на пријава. Секако дека изворите на влијанија и притисоци врз полицијата и обвинителството се најразлични, од лични до системски. Најголема грижа се сепак случаите каде сериозни дела на корупција и криминал се прикриваат и се држат во фиока, под влијание на политичките и бизнис центрите на моќ.

Може да се заклучи дека бројот (процентот) на заостанати предмети по стапување на сила на новиот ЗКП расте, што значи дека ЈО не може да постигне да ги совлада нараснатите обврски според новиот модел на странечка постапка, преземајќи товар на активности кои порано беа врз полицијата или врз судот. Причините за ова се од најразлична природа, од организациски, до политички и бараат посебна анализа.

Статистиките и анализите покажуваат дека полицијата не само што има фактички монопол врз истрагите, туку е клучен играч во целиот казнено правен систем од кого најмногу зависи кој и дали ќе одговара за сторено кривично дело. Најголем број на сторители никогаш не се откриени, а речиси сите пријавени се подоцна обвинети и осудени. Ако се знае дека нашата полиција сè уште има сериозни проблеми со политизираноста и недоволната професионалност, делот од реформите кој е насочен кон менување на односите помеѓу субјектите во казненоправниот систем во смисла на поголема подреденост и контрола над полицијата од страна на јавното обвинителство се поставува како приоритет.

---

⁶ Оваа новина на ЗКП, полицијата порано да го известува ЈО и да работи под негови упатства од порана фаза од претходно, наместо самостојно да ги води предистрагите и да ги финализира со кривична пријава, се чини внесува забуна и во статистичките обработки и во толкувањето на податоците.

Постојната состојба на фактичка подреденост на јавното обвинителство и судовите и нивното потфрлање да ја играат улогата на заштитници на законитоста и слободите и правата е сериозен проблем заради нивните слаби кадровски и институционални капацитети, но и заради сериозните проблеми на нивната самостојност и независност од извршната власт. Востановувањето на истражните центри на јавното обвинителство е затоа битен предуслов за забрзување на истрагите, како и за надминување на монополот на полицијата во кривичните истраги и ублажување на хиерархискиот дуализам кај криминалистичката полиција.

Моделот на постапка од новиот ЗКП треба да обезбеди непристрасност на судот, на начин што тој целосно се растоварува од товарот на докажување. Нашиот ЗКП во оваа смисла отиде намерно најдалеку од сите држави (закони) во регионот и не му дозволува да предлага докази. Идејата е судот да не води грижа за ефикасната борба со криминалот и корупција тежнеејќи да ги расчисти случаите по службена должност и да ги казни сторителите. Тоа е задача на еден куп т.н. органи за примена на законот на чело со јавното обвинителство и МВР. Сепак, би можело да се заклучи дека оваа трансформација на судот не е до крај остварена, што е за очекување, затоа што вредносните ставови и перцепцијата на судиите за нивната функција не се менува преку ноќ. Напротив, во јавноста постои убедување дека судиите самите се доведуваат во сервилна положба пред политичките и судските центри на моќ.

Јавноста покажа голем интерес за голем дел од предметите кои се водат против добар дел од политичката и бизнис елитата на претходната власт. Од обвинителството и од судот во вакви прилики се очекува зголемено внимание постапките да бидат законити и фер, особено што јавноста и така нема некоја голема доверба во институциите, па оттука истите лесно може да се доживеат не како правда туку како некаков политички реваншизам. За ваквите проблематични перцепции заслуга не ретко имаат политичките партии кои секојдневно ги спинуваат информациите од истрагите и постапките против политичарите и бизнис елитата. Сведоци сме на секојдневната експлоатација на овие теми и постапки во нивните политички соопштенија, каде воопшто не се внимава ниту на презумцијата на невиност, ниту на условите за мирно и фер судење, ниту на заштитата на личните податоци и тн.

Унапредување на методологијата за мониторинг. Мониторингот, од следење на фактичките проблеми и перцепцијата за законитост и фер на постапката, би можел да се прошири до една крајна оценка за непристрасноста на судот и правичноста на постапката (во прв и втор степен), како и на една објективна проценка за степенот на докажаност на вината, па би било интересно набљудувачите да дадат свое мислење дури и за висината на санкцијата. Ова од причина што сè почест е впечатокот дека судиите научија дека ќе имаат проблеми доколку го прекршат законот или ги нарушат правата на одбраната на јавно и фер судење, но речиси е невозможно успешно да се приговара на независноста и непристрасноста, како и на докажаноста на вината (надвор од разумно сомневање), или пак на правичноста на (висината на) казната.⁷

Знаеме дека на судиите нема да им се допадне ваквиот предлог, со образложение дека тоа е мешање во компетенциите на судот, па дури и притисок врз судиите и сл. Ваквите негативни импликации може да се анулираат или ублажат доколку овие податоци од мониторингот се третираат како службена тајна за конкретни случаи, но може да послужат во вкупните проценки и анализи за квалитетот на судењата.

---

⁷ Така, Судот за човекови права во Стразбур во принцип се оградува од оценка на доказите или од став за докажаноста на вината, освен во ретки ситуации кога доказите се изведени на начин што е очигледно неспоив со концептот за фер судење.

2. ДЕЛ ВТОРИ: НАОДИ И ЗАКЛУЧОЦИ ОД МОНИТОРИРАНИТЕ СУДЕЊА

2.1. ЕФИКАСНОСТ НА КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА

Проблем со одлагања на судските рочишта

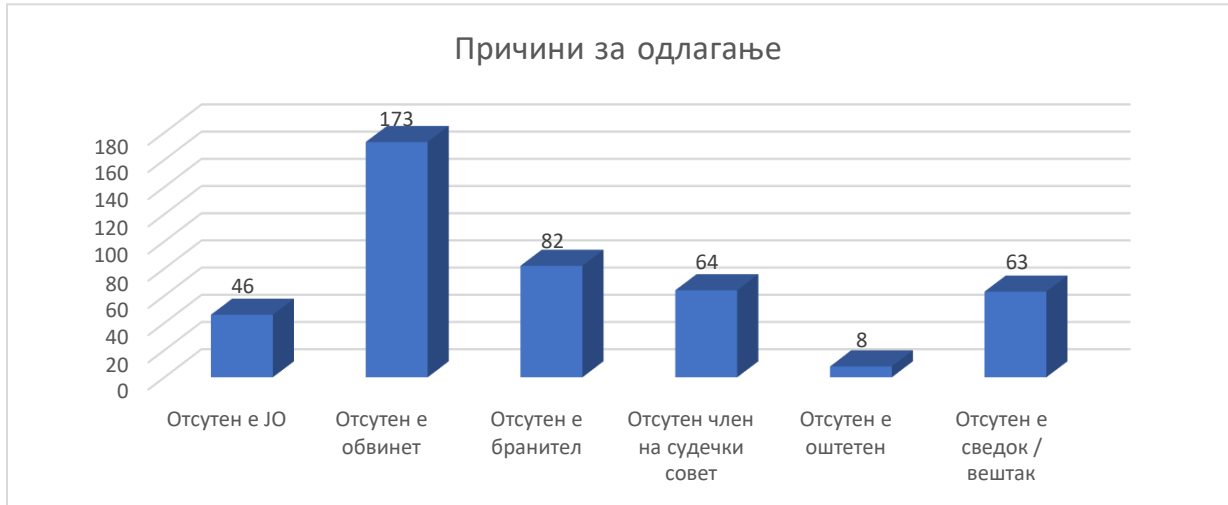
Поголем број од одложените расправи се должи на отсуството на обвинетите. Покрај отсуството на обвинетите, загрижувачка е тенденцијата на отсуство на бранителите, како и на членовите на судскиот совет или јавниот обвинител, со што се доведува во прашање не само ефикасноста на судската постапка, туку и правичноста на истата. За жал, во нашиот казнено-правен систем сè уште очигледно постои и ноторниот проблем со неуредна достава на судските покани до сведоците и вештаците, што исто така е голема пречка во ефикасноста на судското постапување.

Притоа, како најчеста причина за отсуството на обвинетиот, сведоците или вештаците од рочиштата се наведуваат здравствените причини, а додека кај бранителите и јавните обвинители, како причина за нивното отсуство се преклопувањата на рочиштата со други рочишта.

Како причини за одлагање на рочиштата, најчесто на бранителите, се наведуваат и неподготвеноста на странките. Овие причини се наведуваат како основ во фазата на доказна постапка, при изведување на определени докази, како и во фазата на завршеток на главната расправа и тоа формулирано како неподготвеност за давање на завршен збор.

Дополнителна причина што е особено актуелна во последниот период е заболеност или самоизолација, како резултат на контакт со заболено лице од вирусот COVID-19. Имено, почетокот на светската пандемија со овој вирус има сериозно влијание врз редовното одржување на судските рочишта, односно претставува особено сериозна пречка во остварувањето на судската ефикасност.

Во голема мерка кон одлагањето придонесува и менаџирањето на судските постапки од страна на судот, првенствено од аспект на планирање на преземањето процесни дејствија во текот на поединечните рочишта. Па така, сведоци сме на рочишта на кои судот одлучил да изведе само по еден доказ или само да се изведат материјалните докази, со што со нивно исцрпување, т.е. изведување, нужно се навестува и одлагањето на продолжението на главната расправа од едноставна причина што судот нема други докази по кои би постапувал на конкретното рочиште. За таа цел, сметаме дека е неопходно судовите да внимаваат на насрочувањето на предметите, како и внимателно да ги подготвуваат идните рочишта од аспект на изведување на доказите.

Дотолку повеќе, правилното управување со рочиштата би ја отстранило практиката определени рочишта да траат предолго, дури и по завршување на работното време на судот, само поради фактот дека определен предмет е под ризик да застари. Токму затоа сметаме дека за да ги одбегне ваквите случаи судот би требало да ги користи сите процесни механизми коишто му се на располагање за навремено управување со предметот, а особено имајќи ги предвид одредбите од ЗКП за определување на дополнителни судии или судии поротници, особено доколку во конкретните случаи е познато дека поради возраста определени членови на судскиот совет треба да се пензионираат, а со тоа и во услови на недовршена главна расправа истата нужно да треба да започне од почеток, со што се оптоварува рокот за застареност во конкретните случаи. Имајќи ја предвид сериозноста на кривичните дела за кои се вршеше мониторингот, сметаме дека судот во овие случаи почесто би требало да ги применува одредбите на ЗКП, според кои се предвидува можноста за определување на дополнителни судии, а со цел одбегнување на можноста од промени во судечкиот совет. Оваа практика би требало почесто да се применува од судиите, без оглед на фактот што ваквата практика можеби би изискувала и зголемување на бројот на судиите и судиите поротници што би биле ангажирани за судењата.

Како дополнителен начин за зголемување на судската ефикасност сметаме дека е упатно да се унапреди Автоматскиот судски систем за управување со предметите (АКМИС), кој доколку соодветно и правилно би функционирал, би резултирал со автоматско насрочување на предметите, со што би се одбегнала практиката за преклопување на термините на рочиштата. Притоа, судот нужно треба да ги зема предвид и потребите на бранителите од дополнително време за подготовка на одбраната, со што во планирањето на рочиштата би се определило доволно време за подготовка на бранителите, кои потоа не би имале основ за приговор или неприсуство на рочиштата, со што во помала мера би се нарушил редовниот тек на кривичната постапка.

Како причини за одлагање понекогаш може да бидат и не докрај прецизните решенија од ЗКП, како на пример одредбите за учество на техничките советници во текот на главната расправа. Па така, воведена е практиката за одлагање на рочишта поради отсуство на техничките советници, кои воопшто не се третираат како лица чиешто присуство е задолжително за одржување на главната расправа. Сообразно на тоа се поставува и прашањето врз основа на која одредба од ЗКП се одлагаат овие рочишта.

Во поглед на несовршеноста на правните одредби може да се најде и аргументот за одлагање на рочиштата каде истите се одлагаат поради приговори за надлежноста на овластените тужители, кои особено беа присутни во периодот на престанокот со важење на Законот за СЈО, па сè до донесувањето на новиот Закон за јавно обвинителство.

2.2. НАЧЕЛО НА НЕПОСРЕДНОСТ

Евидентна е практиката судењата (главните расправи) да започнат од почеток, поради истекот на рокот од 60 дена од последното рочиште, согласно одредбите од ЗКП коишто се однесуваат на заштита на начелото на непосредност во текот на главната расправа. За жал, од воочената практика, евидентно е дека овие одредби од ЗКП насочени кон заштита на начелото на непосредност на судот во текот на главната расправа во голема мерка се злоупотребени на штета на правото на фер постапување или се применети несоодветно и на штета на начелото на непосредност и се во насока на пробивање на роковите за судење во разумен рок.

Имено, сметаме дека е несоодветна утврдената практиката на судот, во случаите кога главната расправа започнува од почеток, а во насока на заштита на начелото на непосредност, тој само да ги прочита претходно дадените искази или изведените докази и/или само да констатира дека обвинителството и обвинетиот остануваат на сето претходно наведено на претходните рочишта. Ваквата примена на одредбите од ЗКП, а заради забрзување на постапката, значи само изигрување на начелото на непосредност. Да потсетиме, смислата на ова начело е дека главната расправа треба да започне од почетокот поради протекот на подолг временски период од последното рочиште, па поради тоа можно е и судот да подзаборавил на она што се случувало пред него, првенствено сметајќи на фактот дека е нужно судиите со своите сетила да ја оценат веродостојноста при давањето на исказите на обвинетите и сведоците во текот на рочиштата од главната расправа. Доколку пак, главната расправа започне од почеток и само формално се прочитаат записниците или се констатира дека сите остануваат на своите претходно дадени искази, се поставува прашањето, зошто воопшто се прави оваа процесна активност, кога судот и онака може во кој било момент да ги прочита сите списи од процесните дејствија што претходно пред него биле преземени. Токму затоа, оваа искривена практика само да се потврдува дека во целост сите остануваат на претходно искажаните ставови или на читање записници од претходните рочишта ја доведува до апсурд одредбата на почнување на судењето од почеток, со што истата е бесмислена и само служи за злоупотреби од кои било причини.

Слични забелешки може да се дадат и за рочиштата за предметите за кои по вонреден правен лек се повторува кривичната постапка, при што и во повторената постапка, слично на случаите на започнување на главната расправа од почеток, доказите воопшто не се изведуваат, туку само се читаат истите дадени во првата постапка.

Во таа насока, сметаме дека е неопходно преиспитување на одредбите од ЗКП коишто се однесуваат на одредбите за повторно започнување на судењето од почеток во случаи на подолги одложувања на рочиштата, како и преиспитување на оваа судска практика во случаите на повторувањето на кривичните постапки.

Конечно, навистина е нејасно која е улогата на повисоките судови, во насока на заштита на ефикасноста и правичноста на судските постапки, кога дозволуваат правен лек повторување на кривичната постапка, а се свесни дека е повеќе од извесно дека во конкретните случаи непосредно ќе настапи апсолутна застареност на кривичното гонење за конкретните кривични дела.

Повторуваме дека во случаите кога главната расправа почнува од почеток, поради истек на подолг временски период помеѓу рочиштата, сметаме дека новата главна расправа би требало да се спроведе согласно одредбите од ЗКП, во однос на воведните говори, поуките за правата, како и во однос на правилното изведување на доказите од доказната постапка, а со цел исполнување на целта на начелото на непосредност.

Во спротивно, може да дојдеме во ситуација странките самостојно да одбираат кои процесни дејствија би се презеле со читање на записниците од претходните рочишта, а кои би се извеле согласно ЗКП, со што би можело да се влијае врз судската одлука на начин што определени процесни дејствија или докази се фаворизираат во однос на некои други, со што се влијае и врз судската одлука. Другиот аргумент за овие случаи е уште понеповолен, односно дека преку ваквото насрочување на предметите, всушност им се удоволува на странките во поглед на изборот на судечкиот судија и/или совет.

2.3. ЕДНАКВОСТ НА ОРУЖЈАТА И ПОТРЕБА ОД ДОКАЗНИ ПРАВИЛА

Забележлив е и опстојува трендот на доминантна улога на судот во текот на испитувањето на сведоците во текот на доказната постапка. Имено, наместо судот да се воздржи од поставување прашања на сведоците и/или оваа негова пратика да биде само во исклучителни случаи, доколку е тоа потребно само за разјаснување на некои факти, сè уште сме сведоци на практиката на активен суд, кој под превезот на правото уредено во членот 383 од ЗКП, понекогаш воведува инквизиторно испрашување. На овој начин се нарушува начелото на независност и непристрасност на судот, а во исто време се рушат и начелата на акузаторната кривична постапка, каде главната улога на странките во постапката е да го убедат судот во вистинитоста на своето тврдење. Во спротивно, согласно овие начела каде судот не е должен да ја утврдува вистината, а доколку јавниот обвинител не успее да го убеди судот надвор од разумното сомневање во вистинитоста на неговата теорија на случај, тогаш судот би требало да биде пасивен и да постапи согласно начелата на *in dubio pro reo* или *in dubio pro libertate*. Дотолку повеќе, сметаме дека е неопходно судот да обрнува поголемо внимание на неговата улога во текот на главната расправа при директните и вкрстените испитувања на сведоците и притоа да не реагира по службена должност (која според ЗКП воопшто и не е предвидена) на

дозволеноста и на начинот на формулирање на определни прашања од странките во случаите кога за тоа не се дадени соодветни приговори. Ова во насока на задржување на неговата непристрасност.

Во оваа насока сметаме дека е потребно да се обрне дополнително внимание врз унапредувањето на степенот на професионалните стандарди на бранителите и на обвинителите, а во насока на почитување на одредбите од ЗКП коишто се однесуваат на правилата и стандардите за директните и вкрстени испитувања, како и во однос на правилата и стандардите за содржината на воведните и завршните говори.

И покрај фактот дека за поздравување е постапката на судот во случаите кога е на висина на својата улога во текот на директното и вкрстеното испрашување на сведоците, кога преку соодветната примена на одредбите од ЗКП правилно врши селекција на прашањата само по однос на содржината што била истакната во текот на директното испитување. Сепак, сметаме дека не би требало да се толерира процесната неподготвеност на странките со прифаќање на нивните предлози за одлагање на рочиштата по спроведените директни испитувања на сведоците, а базирано врз барањата на странките за дополнителна подготовка за вкрстено испитување. Ова во насока на фактот дека странките, согласно ЗКП, имаат пристап до сите

докази од спротивната странка уште пред почетокот на доказното рочиште од главната расправа, па сходно на тоа се губи и целта на вкрстеното испитување доколку истото временски не следува непосредно по директното. Имено, смислата на вкрстеното испитување е единствено во дискредитација на исказот даден во директното испитување и се базира само врз исказите дадени во директното испрашување. Па така, доколку вкрстеното испитување следува по протек на определен временски период по директното испитување, се поставува прашањето дали навистина во овие случаи станува збор за потреба од дискредитација на исказот на сведоците или вештаците или само се работи за едноставно злоупотребување на правото на судење во разумен рок, како и за непотребно трошење на и онака ограничените судски ресурси, а со тоа и злоупотреба и прикриен притисок врз сведоците и вештаците.

Сметаме дека во насока на почитување на начелото на еднаквост на оружјата странките би требало да внимаваат при предлагањето на доказите уште од почетокот на главната расправа. Во спротивно, и покрај фактот дека во ЗКП не е предвидено начелото на преклузија на доказите, се доведуваме до ситуација кога странките во текот на главната расправа предлагаат нови докази кои не биле предложени поради наводни технички грешки, практично го кршат начелото на еднаквост на оружјата на странките. Токму затоа, сметаме дека судот и странките би требало особено да внимаваат на ваквите околности, дотолку повеќе кога се работи, како што е истакнато во нашиот случај, за докази врз коишто се базирало обвинението. Затоа што во спротивно се јавува сомнежот како воопшто обвинението било одобрено без овие пропуштени докази.

Интересна за коментар е и воведената практиката за дополнителен договор помеѓу странките за поднесување на дополнителни докази во текот на главната постапка, надвор од листата на докази во обвинението и од одбраната, што како стандард не е предвиден во ЗКП. Преку ваквата практика се губи смислата на концептот на листа на докази или нивната преклузија, која според ЗКП не е исклучена, но само доколку овие докази не биле претходно познати; спротивниот случај би требало да се третира како спротивност од ЗКП, а со тоа и воведување на можноста за дополнителни одолговлекувања на постапката и нејзино оценување како неправична.

Отсуството на доказни правила може да води и во насока на одолговлекување на постапката. За поткрепа на оваа теза може да ни послужи и податокот кога судот во еден случај ги известил странките дека пред два месеци примил известување од амбасадата во Берлин преку Министерството за правда со кое се известува судот дека е пронајдена адресата на еден од предложените сведоци. Притоа, судот одлучил наместо читање на исказот на сведокот што бил претходно даден во постапката, а за што имало веќе донесено решение, да го прифати предлогот на една од странките за повикување на овој сведок, а со образложение дека се работи за заштита на правото на правично судење, имајќи ги предвид новите околности и членот 6 од ЕКЧП и практиката на ЕСЧП. Зачудува фактот што судот не се обидува да побара сведочење по видеоконференциска врска од сведокот, туку само ја одлага расправата со аргументи дека е потребно сведокот да биде присутен во нашата држава. Токму затоа сметаме дека судот во овој случај треба да внимава и на целисходноста и на навременоста на постапувањето како интегрални делови од оценката на едно судење за правично, односно како битни делови од правичното постапување на судот во конкретните случаи.

Во однос на изведувањето на *материјалните докази*, сведоци сме на една поголема шареноликост, односно не постоење на уедначен начин на нивно изведување. Сметаме дека оваа практика би требало да се отстрани и материјалните докази да се изведуваат на уедначен начин, согласно ЗКП. Во таа насока, потребно е изедначување на практиката кога овие докази би се изведувале освен преку технички средства, да бидат придружени и со кратко образложение во однос на нивната доказна вредност, а не само истите докази да бидат презентирани без каква и да било дополнителна експликација. Во практиката значењето на материјалните докази е апострофирано само во текот на завршните зборови, наместо истите да бидат поврзани и со останатите докази во насока на поткрепа на теоријата на случајот на странките коишто го предложиле нивното изведување.

На кој начин беа изведени писмените и материјалните докази?

Во таа насока се и забелешките во однос на изведувањето на наодот и мислењето на вештаците, кога во еден случај, иако биле ангажирани повеќе вешти лица кои изготвиле посебни вештачења, одговор на директните и вкрстените прашања давал само еден од нив, а притоа за давање на одговорите овие вешти лица меѓусебно се консултирале. Сметаме дека оваа практика не би требало да се дозволи, што е на некој начин и креативно толкување на одредбите ЗКП, од едноставна причина што секој вештак, доколку изготвил самостојно вештачење, тогаш тоа вештачење би требало самостојно и да го презентира бидејќи при презентирањето на неговиот наод, вештото лице дава и мислење. Така што, во случаите кога се презентира туѓо вештачење се доведува во прашање мислењето на вештакот доколку самиот/самата не го утврди наодот од вештачењето. Исто така, сметаме дека третманот на вештакот при земањето на неговиот исказ не би требало да се разликува од сведокот, па така и во овој случај би требало да важат истите процесни правила за директно и вкрстено испитување на вештаците, со што би се отстраниле сите невообичаени толкувања од практиката на распит на вештаците како на пример, поставување на прашања на вештакот преку електронска пошта и слично.

Определни проблеми се воочени и во насока на нецелосното нормирање на улогата на техничките советници во ЗКП, особено во случај кога има повеќе сообвинети и кога овие технички советници се именувани за поединечни вештачења. Па така, сосема оправдана е дилемата дали во вакви услови судот би требало да го остави техничкиот советник во судницата или да го отстрани сè до доаѓањето на ред на сведочење на вештакот за кој конкретниот технички советник е предложен на листата на докази. Ова би требало да се доуреди во следните измени на ЗКП, а со цел имање на унифициран начин на постапување од страна на судовите во овие случаи. Исто така, сметаме дека е несоодветна практиката прашањата на вештото лице да му се достават во писмена форма, па тоа подоцна на друго рочиште да одговара на веќе поставени прашања, бидејќи со оваа постапка се крши начелото на непосредност.

Може да се констатира дека опстојува практиката кај судот наместо по завршеното вкрстено испитување да постави прашање само во насока на расчистување на определени факти, согласно неговата надлежност уредена во ЗКП, тој да спроведе целосен распит на сведокот или на обвинетиот. Сметаме дека оваа практика на судот би требало да биде ограничена, особено имајќи го предвид фактот дека судот во текот на директното и вкрстеното испитување на сведоците внимава на дозволеноста на прашањата, а согласно на тоа и не би требало да прави упад во теоријата на случајот на странките преку неговото дополнително испрашување.

Исто така, судот би требало да го почитува редоследот на изведување на докази предложен од страна на странките и да се отстрани практиката еден ист сведок кој е посочен како сведок на двете странки да биде испитан на едно рочиште. Ова од причина што тој сведок сведочи различни околности, кои во зависност од теоријата на случајот на странката има смисла да биде изведен во согласност со редоследот на изведување на доказите, согласно теоријата на случајот. Во спротивно, сегашната практика води кон бесмисленост на изведувањето на сведочењето на сведокот како доказ, а со самото тоа и странката која последователно би требало да го изведе истиот сведок како доказ, најчесто и да се откаже од доказната вредност од ова лице. Па така, и покрај фактот дека на овој начин едно исто лице

би се повикувало на два наврати пред судот, сметаме дека ваквиот товар на траењето на кривичната постапка е оправдан.

Од друга страна пак, сметаме дека е соодветна практиката на судот кога заради добивање на поцелосна слика од исказот на некој сведок, се отстапува од редоследот на изведување докази, па пред испитувањето на сведокот се изведуваат определни материјални докази што се поврзани со исказот на сведокот. Сметаме дека оваа практика е соодветна и е насочена кон целосно остварување на начелата на целисходност, економичност и правичност на главната расправа.

Во насока на изведувањето на доказите, сè уште се чини оправдан аргументот дека странките доаѓаат неподготвени при изведување на исказите на сведоците. Па така, за жал, сè уште се поставуваат неправилни прашања или уште полошо од судот се бара одлагање за подготовка на вкрстеното испитување, со што само се нарушува динамиката и веродостојноста на исказот на сведокот. Од едноставна причина што вкрстеното испитување има смисла само доколку е непосредно последователно на директното испитување, со што би се увиделе евентуалните неконзистентности на исказот даден во директното сведочење.

Сметаме дека судот би требало да го контролира и координира јавниот обвинител во поглед на неговата обврска за споделување на доказите со спротивната странка, со што би се одбегнале ситуациите кога би се одлагале рочишта поради приговорот на бранителите и обвинетите дека немале увид во доказите на јавниот обвинител и поради тоа не можеле ефикасно да ја подготват својата одбрана.

Правилен е ставот на судот дека вкрстеното испитување на сведоците би требало да се одвива на истото рочиште по директното испитување, со цел исполнување на начелата на контрадикторност и непосредност на главната расправа. Сметаме дека се неправилни тврдењата на бранителите дека не се подготвени за вкрстено испитување, без оглед на времетраењето на исказот, бидејќи тие и од порано имаат право на увид во доказите на јавниот обвинител, па соодветно на тоа и можеле да се подготват за вкрстеното испитување на сведоците. Дотолку повеќе, сметаме дека барањата за одлагање на рочиштата поради

неподготвеност на странките за поставување на прашања на сведоците не може да бидат прифатлив аргумент за судот.

Од набљудуваните рочишта стекнавме впечаток дека судот треба да вложи дополнителни напори во поглед на временското управување со главната расправа во насока да не ги одложува рочиштата во случаите кога еден сведок бил испрашан директно, а вкрстеното испрашување да се одржи на следното рочиште. Преку оваа практика се нарушува динамиката на судењето и со губи смислата на вкрстеното испитување, па препорачуваме судот да внимава на временските рамки на судењето и по можност и директното и вкрстеното испитување на еден сведок да го спроведува на едно рочиште, со цел целосно и правилно исполнување на целите од начелата на непосредност и контрадикторност на главната расправа.

Сметаме дека во услови на поднесен приговор за дозволеноста на поставените прашања на сведоците од страна на спротивставените странки во текот на доказната постапка, судот би требало да побара преформулирање на прашањата или бришење на таквите прашања од записникот, а сведокот да не одговара на истите, а не само приговорот да биде нотиран на записникот со зборовите се прифаќа или се одбива.

2.4. УЛОГА НА СУДОТ (АКТИВЕН СУДИЈА)

Во текот на набљудуваните рочишта, сведоци бевме на случаите кога судиите имаат мошне активна улога, па на некој начин и настапуваат во името на овластениот тужител во текот на доказната постапка, кога непотребно се впштаат во директно испитување на сведоците, па дури поставуваат прашања кои претходно по приговор на спротивните странки самите судии не го одобриле.

Наспроти ова, во анализираниот период набљудувачите нотирале и директна незаинтересираност на јавниот обвинител за распит на странките, поради што судот морал екстензивно да интервенира преку прашања во насока на изведување на исказот на сведокот во текот на главната расправа.

Во текот на набљудуваните рочишта беше забележана практиката кога во текот на испитување од страна на странките, било да се работи за директно или вкрстено испитување на сведоците, судот да се вмешува со свои прашања. Сметаме дека ова е погрешна практика на судот и неправилна примена на овластувањата уредени во ЗКП, а кои се однесуваат на можноста судот само во исклучителни ситуации да поставува дополнителни појаснителни прашања, а не со своите прашања да ја пореметува динамиката на испитувањето на сведокот од страна на странките во постапката.

Втората воочена поента е дека судот во определени случаи неправилно ги применува одредбите од ЗКП при третманот на исказите на сведоците при директно и/или вкрстено испитување. Во таа насока сметаме дека би требало доследно да се применува ЗКП при конципирање на прашањата при вкрстеното испрашување, па така тие да бидат исклучиво базирани врз одговорите од директното испитување, а доколку е потребно определени дополнителни информации да бидат добиени од страна на сведокот, истите да не бидат поставувани како директни при вкрстеното испитување, туку истиот сведок да биде повикан и од другата странка и тој сведок да биде испитан директно.

На тој начин, преку доследна примена на одредбите од ЗКП, на спротивната странка би ѝ се овозможило побивање на ваквите искази преку вкрстено испитување, доколку едно исто лице биде повикано како сведок на различни околности од двете странки. Во спротивно, доколку се толерира практиката при вкрстеното испитување да се поставуваат директни прашања, се оневозможува еднаквоста на оружјата на странките, па со самото тоа се фаворизира и примената на ставот 5 од членот 383, кој го уредува вклучувањето на судот во текот на директното и вкрстеното испитување. На тој начин една грешка води кон друга, па во случаите кога судот ја толерира погоре опишаната практика, тогаш судот, премолчено, влегува во замката да го аргументира предметот во корист на некоја од странките преку поставување на дополнителни прашања. Токму затоа сметаме дека во насока на задржување на објективноста и непристрасноста на судот, судот би требало да внимава на својата позиција и функција, а со самото тоа и да го ограничи или целосно исклучи своето право на вмешување при земањето искази на сведоците во текот на главната расправа. На тој начин судот би бил во функција на независен арбитар во конкретниот случај, кој преку своето вмешување не би се

впушил во аргументирање на теоријата на случајот на која било од странките во кривичната постапка. Сметаме дека судиите мора да бидат особено воздржани и претпазливи при искористувањето на овластувањето што им е дадено во ЗКП (членот 383 ст. 5) и истото да го користат само во исклучителни ситуации, а не при секоја можност. Затоа што преку оваа практика на судот, кога практично разјаснувањето на определни факти се претвора во засебно испитување, врз основа на кое потоа и се поставуваат дополнителни вкрстени прашања и тоа само во однос на одговорите на прашањата поставени од судот - практика која самата по себе е противречна и неприфатлива.

Интересен за коментар е и ставот на судот кога при оценување на предложените докази тој утврдил дека некои докази може да бидат повеќе на штета отколку во корист на обвинетиот, односно на странката што ги предложила. Токму од овие причини, ваквата изјава на судот да не дозволи изведување на некои од предложените докази се чини по малку проблематична. Притоа својата одлука судот ја базира врз основа на аргументот дека преку доказите што странката ги предлага да се изведат, би се довела во полоша положба. Оваа постапка на судот е особено проблематична доколку се земе предвид неговата улога на независен арбитер којшто суди и пресудува врз основа на сите расположливи докази.

Исто така, од набљудуваните рочишта може да заклучиме дека судовите би требало да обрнат поголемо внимание во завршните зборови странките да не изведуваат нови докази или докази коишто воопшто не биле изведени во текот на доказната постапка.

Се чини оправдано повторното апострофирање на поентата дека судовите би требало да вложат поголем напор при срочувањето на судските образложенија, првенствено имајќи ги предвид решенијата за мерките за обезбедување присуство, дотолку повеќе што ваквата практика на националните судови е веќе оценета како несоодветна и од страна на Судот во Стразбур во неколку пресуди против Република Северна Македонија.

За поздравување е постапувањето на судот кога одбил да изведе поголем број докази коишто во голема мерка докажуваат иста работа, а само водат кон непотребно оптоварување и одолговлекување на кривичната постапка. Во оваа насока, сметаме дека странките треба да

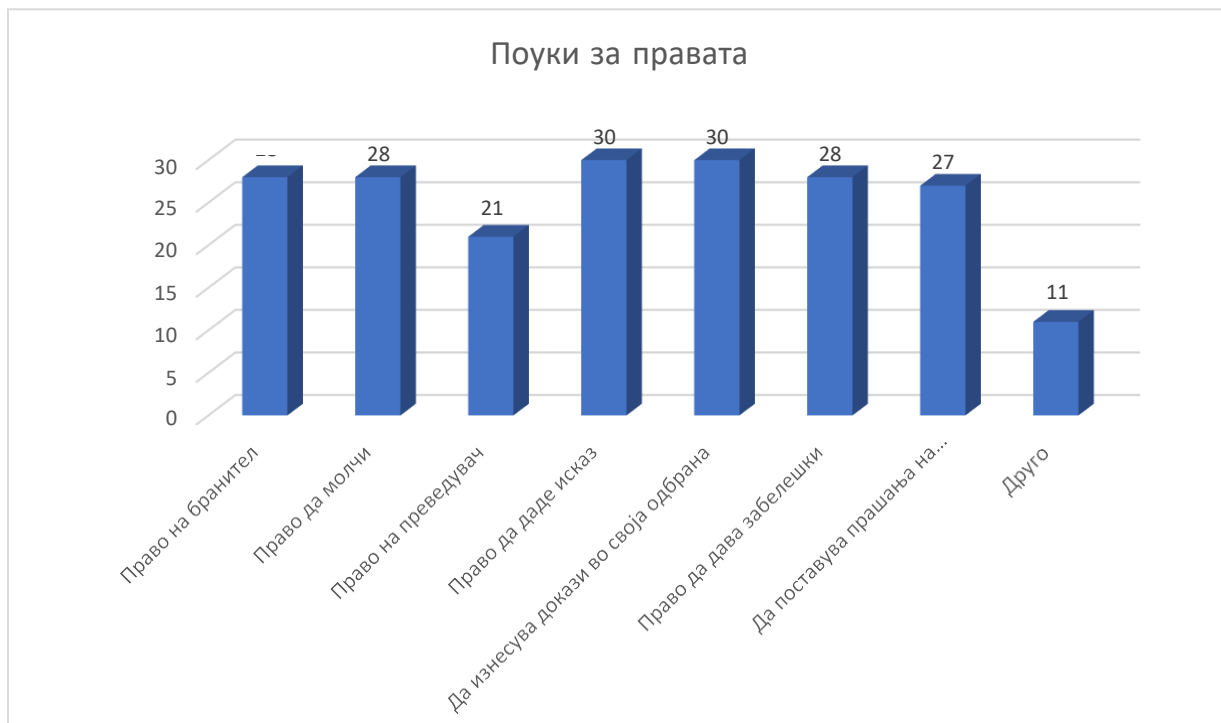
се воздржат од примена на вакви стратегии на докажување на теоријата на случајот кои единствено водат кон успорување или неефикасно постапување на судот.

Конечно, во однос на улогата на судот во оценката на можноста за дополнување на доказната постапка, повторуваме дека оваа процесна можност на странките би требало да се користи само во исклучителни ситуации, односно, само доколку настапиле нови околности во текот на главната расправа, а во смисла на рестриктивно толкување на одредбата од членот 394 од ЗКП од страна на судот. Во спротивно, сметаме дека доколку судот некритички дозволува дополнување на доказната постапка, во голема мерка може да се наруши теоријата на случајот на странките, како и да се наруши логичниот тек на изведување на доказите во текот на главната расправа, а во определени случаи странките може и намерно да калкулираат во поглед на изведувањето на доказите преку одолговлекување на доказната постапка. Имено, идејата за ваквиот коментар е базиран врз основа на новата концепциска поставеност на судот според ЗКП како пасивен арбитер во текот на главната расправа, како и врз основа на степенот на убедување на судот во однос на теоријата на случајот на обвинителството, каде судот не треба да ја утврди материјалната вистина, туку треба да е убеден надвор од разумно сомневање во вистинитоста на теоријата на случајот на обвинителот.

2.5. ПОУКИ ЗА ПРАВАТА

Судиите треба поуките за правата на обвинетиот да ги гледаат како суштински дел од главната расправа, бидејќи од правилното давање на овие поуки во голема мерка зависи и перцепцијата за судската постапка од страна на обвинетиот, како и неговата можност ефикасно да се брани. Токму затоа сметаме дека е неприфатливо судот во услови на даден приговор од страна на обвинетиот дека не разбира зошто е обвинет, само накратко и бегло да ги наброи правата на обвинетиот. Ова не би требало да биде така, дури ни во случаите кога обвинетиот очигледно знае за што е обвинет. Напротив, судот е должен и мора да му ги објасни правата на разбирлив начин на обвинетиот, посебно доколку во текот на главната расправа обвинетиот јавно каже дека не го разбира обвинението, без притоа судот да

навлегува во толкувањето и шпекулирањето дали обвинетиот може или можел да разбере или дали го разбира обвинението.

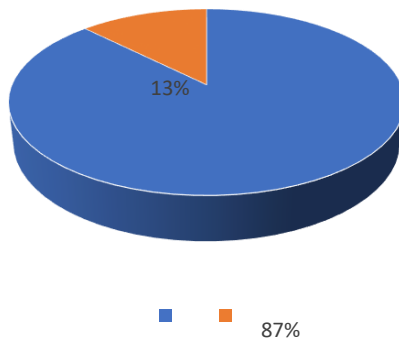

Интересно за коментар е дека во најголемиот дел од набљудуваните рочишта судот при поуката за правата на обвинетите само ги набројува правата на обвинетите, без притоа да навлезе во подетално објаснување на нивната суштина за обвинетите. Без оглед на фактот дека во најголемиот број на набљудувани рочишта обвинетите имаат бранител по сопствен избор и често се работи за едуцирани обвинети, судот треба да обрне поголемо внимание при објаснувањето на правата на обвинетите, а не само да се задоволи со таксативното набројување на истите. Во еден случај судот воопшто не ги известил обвинетите за нивните права.

Од друга страна, за пофалба е практиката на судот, при повторен почеток на главната расправа, повторно да го поучи обвинетиот за неговите права, како и постапките на судовите кога поради несовесност на бранителите во насока на неоправдано одолговлекување на главната расправа, на обвинетите да им определуваат бранители по службена должност. Сметаме дека ваквата улога на судот може да влијае врз намалување на постапките кога бранителите го шиканираат судот на тој начин што преку отсуството од рочиштата од главната расправа намерно ја одолговлекуваат кривичната постапка. Ова, се разбира би било прифатливо само по исклучок, ако е очигледно дека бранителот ја злоупотребува постапката, за што треба да се извести и Адвокатската комора.

2.6. ЈАВНОСТ

Дали беше дозволено присуство на стручна јавност согласно член 355, став 2 од ЗКП?

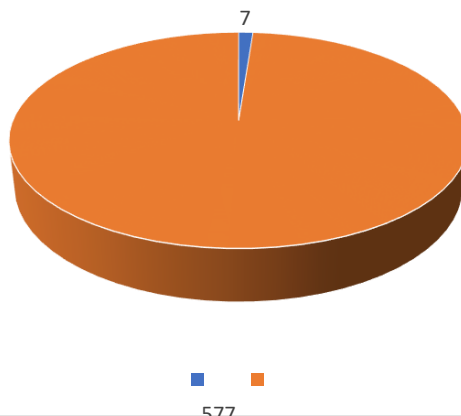

Во однос на забележаната практика во однос на исклучувањето на јавноста од главната расправа потсетуваме дека судот треба доследно да ги применува одредбите од членот 356 од ЗКП и при донесување на одлуката за исклучување на јавноста од главната расправа, тоа да го направи со образложено решение што е јавно објавено. Исто така, апострофираме дека набљудувачите на Коалицијата би требало да се третираат како стручна јавност. Сходно на

тоа, ја поздравуваме практиката на судовите кои правилно постапуваат кога во услови на исклучување на јавноста од рочиштето, набљудувачите на Коалицијата се третирани како стручна јавност и се оставени во судницата за да го следат рочиштето и покрај фактот дека од тоа рочиште јавноста била исклучена.

2.7. НЕЗАВИСНОСТ И НЕПРИСТРАСНОСТ

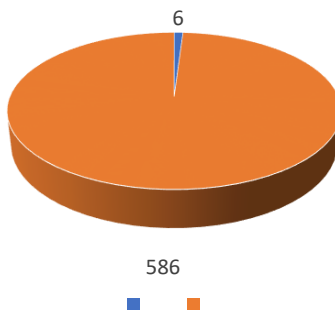
Дали е побарано изземање на судијата или поротниците?

Интересна за коментар е воочената состојба во однос на изземањето на еден судија, кој во еден наврат и самиот барал да биде изземен, поради постапување во друг предмет против истиот обвинет, но за друго дело. Во таа насока, ова е интересен случај од аспект на куриозитет да истиот обвинет за друго дело, според автоматската распределба на предметите, да „падне“ кај истиот судија. Од друга страна, со оглед на фактот дека се работи за друго кривично дело, како и за друг паралелен предмет, навистина не може да се смета дека се работи за претходно одлучување на судијата, па со тоа и да имаме основ за изземање затоа што судијата веќе има оформено став по другиот предмет за истиот обвинет. Сепак, со оглед на фактот што судијата може да има определени впечатоци за криминалното поведение на обвинетиот во ваквите случаи, сметаме дека е потребно да се направат дополнителни

анализи, а врз основа на нив и да се утврди дали е потребно да се интервенира во делот на ЗКП во кој се предвидени основите за изземање. Ова од едноставна причина, што факултативната основа за изземање на судијата – *iudex suspectus* во конкретниот случај не е лесно да се поткрепи и образложи, со што одлуката за неизземање на судијата се чини оправдана, но навистина, генерално гледано, отворена е дискусијата дали за два различни предмети против ист обвинет во еден од поголемите судови по број на судии би требало да одлучува ист судија.

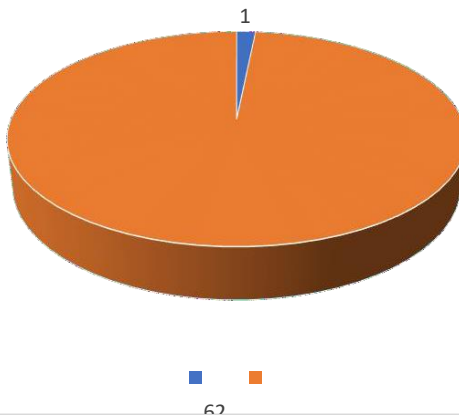
Дали изгледаше дека судијата или членовите на судечкиот совет веќе имаат оформено мислење кое би можело да влијае врз одлучувањето?

Се јавува потреба од разјаснување на одредбите од ЗКП во однос на правото на бранител на повеќе сообвинети лица, особено во случај кога помеѓу сообвинетите физички лица (со)обвинети се и правни лица. Во таа насока заслужува внимание толкувањето на судот дека ист бранител не може да ги застапува и правните и физичките лица.

2.8. ПРАВО НА МОЛЧЕЊЕ

Дали обвинетиот го користи правото на молчење?

Увидена е интересна практика на примена на членот 391, ст. 3 од ЗКП, во текот на некои од набљудуваните рочишта. Имено, сметаме дека е несоодветна практиката на бранителите во текот на главната расправа да го променат ставот за обвинетиот кој на почетокот дал активна одбрана, во текот на главната расправа да бараат да се брани со молчење. Можна е ситуацијата обвинетиот да одбие да одговори на определени прашања, но не и да се брани со молчење, односно да не сведочи, откако еднаш веќе се согласил да сведочи. Во овие случаи, кога обвинетиот еднаш дал активна одбрана, а потоа бара од судот да се брани со молчење, сосема е оправдана реакцијата на обвинителството во смисла на членот 391, ст. 3 од ЗКП, да бара читање на исказот на обвинетиот што претходно бил даден пред јавниот обвинител. Ова, се разбира, доколку исказот бил даден согласно гаранциите предвидени во членот 207 од ЗКП – обвинетиот да бил поучен за неговите права, а исказот бил сниман со аудиовизуелни средства. Сепак, сметаме дека одредбата од ставот 3 од членот 391 би требало да биде применета мошне внимателно од страна на судот, особено кога се применува врз основа на аргументот дека обвинетиот во случаите на активна одбрана дал битно поразличен

исказ во текот на главната расправа од тој даден во текот на претходната постапка, согласно членот 207 од ЗКП.

Имено, аргументот на несоодветствување на исказот даден во текот на главната расправа и исказот даден во текот на претходната постапка би бил оправдан само доколку имаме суштински промени на исказите, а не и при минимални отстапувања. Ова од причини што широката примена на оваа законска одредба ја отвора можноста за некритично читање на исказите на обвинетиот дадени во текот на претходната постапка, што би довело до засновање на судската одлука на искази дадени надвор од главната расправа, наместо врз исказите дадени во текот на главната расправа. Токму затоа, одредбата од ставот 391, ст. 3 од ЗКП би требало да се применува мошне внимателно и рестриктивно од страна на судот, а приоритет би требало да се дава на одредбата од членот 388 од ЗКП, која предвидува исказите дадени во претходната постапка да се користат како аргументи во вкрстеното испитување за т.н. „освежување на меморијата“ на сведоците. Имено, сметаме дека преку примената на членот 388 од ЗКП, во услови на определени противречности помеѓу исказите дадени во текот на главната расправа и во текот на претходната постапка се дава подобра можност за оценка на исказот и дискредитација на сведочењето на обвинетиот во текот на главната расправа.

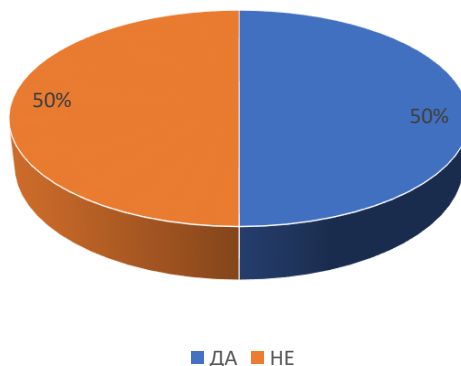
На овој начин се лимитира можноста изведувањето на исказот на обвинетиот во текот на главната расправа да се потпира целосно врз читање на исказите што се дадени во претходната постапка. Дотолку повеќе, имајќи го предвид ставот дека обвинетиот при давањето на својот исказ не е должен да ја говори вистината, како и дека е заштитен со начелото на презумција на невиност, јавниот обвинител е должен да изведе соодветен квантум на докази по обем и квалитет што би го убедиле судот надвор од разумното сомнение дека обвинетиот е виновен за делото за кое се обвинува, што значи дека изјавата на обвинетиот би требало да биде само еден од доказите, а не и клучниот доказ врз кој би се темелело обвинението. Токму затоа, сметаме дека во услови на присуство на обвинетиот кој дава активна одбрана, судот би требало дадените искази во текот на претходната постапка да ги репродуцира само делумно, во исклучителни ситуации, како и единствено во насока на побивање на исказите дадени од директното испитување во текот на вкрстеното испитување, а не и за изворно стекнување на сознание преку читање на целите изјави дадени во претходната постапка.

2.9. ПРИЗНАНИЕ ЗА ВИНА

Присутна е практиката на прифаќање признанија за вина во текот на главната расправа, без притоа како поткрепа на истите признанија да бидат изведени какви било докази, притоа, единствено судот вложува интелектуален напор вербално да утврди дали признанието на обвинетиот било свесно и доброволно. Загрижува трендот на неизведување докази за поткрепа на даденото признание за вината на обвинетиот во текот на главната расправа. Имено, во случаите кога е дадено признание за вина од обвинетиот, сметаме дека е неопходно судот да изведе минимум докази, врз основа на кои непротивречно ќе го поткрепи со факти ваквото признание. Во спротивно, немаме основ за прифаќање на признанијата, од едноставна причина што во овие случаи се добива впечатокот за арбитарност на судот при оценката на дадените признанија за вина од страна на обвинетиот.

Дали се изведоа докази по признание на вина?

Од набљудуваните рочишта се воочи една интересна практика, кога еден од обвинетите на главната расправа го призна делото, а судот веднаш ја раздвои постапката и за ова лице донесе пресуда. Овој пример само ја апострофира потребата од преиспитување на ова решение од ЗКП, бидејќи во овие случаи се чини дека обвинетиот што ја призна вината може да добие поинаков исход од другите обвинети во кривичната постапка, и покрај фактот дека се работи за обвинети лица кои заедно го сториле делото, па сходно на тоа би требало и да ја делат судбината на истото, се разбира коригирано согласно вината на секој од соизвршителите.

2.10. КОНФИСКАЦИЈА

Во наведениот период, сведоци сме на носење повеќе пресуди, при што за поздравување е фактот дека е донесена и една пресуда на судот во која е изречена мерката конфискација. Оваа ретка практика на судот, а имајќи ја предвид феноменологијата на организираниот криминалитет што се суди, само ја потврдува насушната потреба за зголемување на примената на оваа мерка, која од друга страна е нужно поврзана со дополнителни ангажмани на органите на прогонот, пред сè во претходната постапка, и тоа во насока на откривање и

обезбедување на приносите од криминал, коишто понатаму се предуслов за примена на мерката конфискација.

2.11. ПОСЕБНИ ИСТРАЖНИ МЕРКИ (ПИМ)

Во поглед на примената на доказите прибавени со ПИМ, сметаме дека судот би требало да обрне поголемо внимание во поглед на нивната содржина и временска покриеност, особени имајќи ја предвид нивната интрузивна природа во поглед на уставно загарантираните човекови права и слободи.

Дополнителна поента што може да се извлече од податоците за набљудуваните рочишта во овој период е потребата судовите и странките да посветат особено внимание при употребата на посебните истражни мерки од типот на тајно снимање или следење на комуникациите. Имено, во овие случаи посебните истражни мерки би требало да бидат соодветно поткрепени со дополнителни податоци во однос на начинот на снимање и временскиот периодот кога овие снимки биле прибавени. Преку оваа практика би се отстраниле приговорите дека се работи за неверодостојни снимки или за снимки од кои не може да се утврди идентитетот на лицата коишто разговараат меѓу себе.

2.12. СПОЈУВАЊЕ И РАЗДВОЈУВАЊЕ НА ПОСТАПКАТА

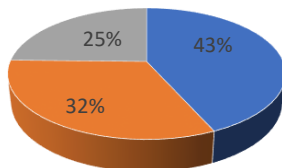
Конечно, интересна дилема е наметната во еден од набљудуваните случаи кога од судот било побарано спојување на два предмети во еден поради идентични сообвинети, на што судот дал кратко образложение за одбивање на предлогот поради фактот дека се работи за два различни кривично-правни настани. Во таа насока, сметаме дека судот во вакви случаи би требало да обрне поголемо внимание на соодветното образложение, бидејќи ЗКП, врз основа на субјективниот идентитет, дозволува спојување на кривичните постапки, иако оваа одлукаво секој случај е оставена на диспозиција на судот. Сепак, поради задоволување на начелотона јавност, сметаме дека судот во ваквите случаи би требало да даде поиздржани аргументиво корист на неговата одлука. Со оглед на веќе наведеното, сметаме дека судот би требало да

внимава со почетокот на рочиштата од главата расправа сите обвинети да бидат присутни во судницата и соодветно да го наведе нивното присуство и да не дозволува обвинетите последователно да влегуваат на рочиштата од главната расправа дури по нејзиниот почеток. Ова е од есенцијално значење за понатамошниот третман од страна на судот кон обвинетите. Имено, сметаме дека во услови на повеќе сообвинети, и покрај поголемите логистички проблеми, судот би требало да го започне рочиштето дури откако сите сообвинети што се присутни во судската зграда ќе влезат во судницата, а не рочиштето да започне, па дури потоа обвинетите што чекаат надвор од судницата последователно да влегуваат во судницата. Во спротивно сметаме дека е поупатно судот да ја раздвои постапката и да го одбегне одолговлекувањето поради честото отсуство на дел од обвинетите.

2.13. ЗАПИСНИЦИ И СНИМАЊЕ НА РОЧИШТАТА

Исто така, од видно зголемените дискусии и приговори на странките во поглед на соодветното пренесување на исказите на сведоците на записник од страна на судот, уште еднаш произлегува реafirмирањето на потребата од воведување на можноста за аудио и/или аудиовизуелно снимање на рочиштата со што би се одбегнала оваа утврдена практика.

Како се регистрира текот и изведувањето на доказите на главната расправа?

- Текот на расправата се снима (аудио-видео)
- За текот на расправата се води записник преку диктирање од страна на судијата
- За текот на расправата се води записник преку диктирање од страна на судскиот секретар

2.14. СТАР ЗКП

Сметаме дека неопходно е судот да внимава на одредбите од ЗКП по службена должност во случаите кога предметите се водат по стариот ЗКП; со цел одбегнување на процесни пропусти, кои понатаму може да бидат искористени со цел вложување на правни лекови, кои би имале резултат за повторувањето на кривичната постапка по новиот ЗКП. На овој начин би се лимитирале можностите за евентуално изигрување на правдата од страна на обвинетиот, во насока дека во текот на повторената постапка би добил полесен третман или ова повторување би водело кон исполнување на одредбите за застареност на кривичното гонење, со што обвинетиот би бил неправедно поставен во привилегирана положба.

3. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

- Средбите и работилниците со судии и јавни обвинители кои се покажаа како нова корисна практика за размена на мислења не само за проблемите воочени на мониторирањето на судењата, туку и на други (поопшти) проблеми кои се однесуваат и на други фази од постапката, треба и во иднина да се користат поради повеќекратната корист од истите за расправање на важни правни и организациски прашања.
- Мониторингот од следење на фактичките проблеми и перцепцијата за законитост и фер на постапката може да се прошири со една објективна проценка за степенот на докажаност на вината и правичноста на санкцијата.
- Проблемите во справувањето со криминалот и корупцијата не може да се решат само со менување на легислативата, туку треба да се истражат корените на дисфункционалноста на системот. Покрај судовите, поголемо внимание треба да се посвети на обвинителството, полицијата и другите институции кои досега беа само спорадично третирани.
- Финансиските истраги се секако корисна алатка, но мора повеќе да се работи на нивното процесно финализирање преку поголема соработка на новите специјализирани институции и инструменти за ефикасно откривање со јавното обвинителство, како и унапредување на меѓународната соработка на овој план.

- Неопходно е судовите да внимаваат на насрочувањето на предметите, како и внимателно да ги подготвуваат идните рочишта од аспект на изведување на доказите. Дотолку повеќе, правилното управување со рочиштата би ја отстранило практиката определени рочишта да траат предолго, дури и по завршување на работното време на судот, само поради фактот дека определен предмет е под ризик да застари. За да ги одбегне ваквите случаи судот би требало да ги користи сите процесни механизми коишто му се на располагање за навремено управување со предметот, а особено имајќи ги предвид можностите за определување на дополнителни судии или судии поротници.
- Треба да се унапреди Автоматскиот судски систем за управување со предметите (АКМИС), кој доколку соодветно и правилно би функционирал, би резултирал со автоматско насрочување на предметите, со што би се одбегнала практиката за преклопување на термините на рочиштата судења.
- Судот треба да ги зема предвид и потребите на бранителите за дополнително време за подготовка на одбраната, со што во планирањето на рочиштата би се определило доволно време за подготовка на бранителите, кои потоа не би имале основ за приговор или неприсуство на рочиштата.
- Практиката на судот во случаите кога главната расправа започнува од почеток, тој само да ги прочита претходно дадените искази или изведените докази и/или само да констатира дека обвинителството и одбраната остануваат на сето претходно наведено на претходните рочишта - а заради забрзување на постапката - значи изигрување на начелото на непосредност и треба да се напушти.
- Не постои уедначен начин на изведување на материјалните докази, па оваа практика би требало да се отстрани така што материјалните докази да се изведуваат согласно ЗКП.
- Судот да се воздржи од поставување прашања на сведоците и оваа негова практика да биде само во исклучителни случаи, доколку е тоа потребно само за разјаснување на некои факти, со оглед на тоа што активноста на судот понекогаш нè враќа на еден вид инквизиторно испрашување.

- Судот треба да обрнува поголемо внимание на неговата улога во текот на главната расправа при директните и вкрстените испитувања на сведоците и притоа да не реагира по службена должност на дозволеноста и на начинот на формулирање на определни прашања од странките во случаите кога за тоа не се дадени соодветни приговори, а заради задржување на неговата непристрасност.
- Судиите треба поуките за правата на обвинетиот да ги гледаат како суштински дел од главната расправа, бидејќи од правилното давање на овие поуки во голема мерка зависи и перцепцијата за судската постапка од старна на обвинетиот, како и неговата можност ефикасно да се брани.
- Се јавува потреба од разјаснување на одредбите од ЗКП во однос на правото на бранител на повеќе сообвинети лица, особено во случај кога помеѓу сообвинетите физички лица (со)обвинети се и правни лица.
- Можноста за читање на исказите на обвинетиот од истрагата од ставот 391, ст. 3 од ЗКП би требало да се применува мошне внимателно и рестриктивно, а приоритет би требало да се дава на одредбата од членот 388 од ЗКП, која предвидува исказите дадени во претходната постапка да се користат како аргументи во вкрстеното испитување за т.н. „освежување на меморијата“ на сведоците.
- Потребно е зголемување на примената на мерката конфискација, што нужно бара дополнителни ангажмани на органите на прогонот, пред сè во претходната постапка и тоа во насока на откривање и обезбедување на приносите од криминал, коишто понатаму се предуслов за примена на мерката.
- Посебните истражни мерки треба да бидат соодветно поткрепени со дополнителни податоци во однос на начинот на снимање и временскиот периодот кога овие снимки биле прибавени, со што би се отстраниле приговорите дека се работи за неверодостојни снимки или за снимки од кои не може да се утврди идентитетот на лицата што разговараат.
- Потребно е воведување на можноста за аудио и/или аудиовизуелно снимање на рочиштата, со што би се одбегнале приговорите на странките во поглед на соодветното пренесувањето на исказите на сведоците на записник од страна на судот.

**Monitorimi dhe përmirësimi i kapaciteteve në institucionet
që merren me krimin e organizuar dhe korrupsionin**

Raporti përfundimtar

Botues:

Asociacioni për Iniciativa Demokratike (ADI)

Koalicioni i Shoqatave qytetare “Të gjithë për gjykim të drejtë”

Autorë:**Kapotulli 1: Raport përmbledhës për transparencën e institucioneve përgjegjëse për luftimin e korrupsionit**

Snezhana Kamilovska Trpovska

German Filkov

Kapitulli 2: Analiza e të dhënave të mbledhura nëpërmjet monitorimit të proceseve gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit

Prof. Dr. Gordan Kalajxhiev

Përkthimi dhe lektura

ADORA DOOEL, Tetovë

Shtypi:

Kontura DOO, Shkup

Tirazhi: 500 kopje

Ky botim është përgatitur me ndihmën e Bashkimit Evropian. Përmbajtja e tij është përgjegjësi e vet Asociacionit për Iniciativa Demokratike dhe Koalicionit “Të gjithë për Gjykim të Drejtë “ dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet se pasqyron pikëpamjet e Bashkimit Evropian.

**Monitorimi dhe përmirësimi i kapaciteteve
në institucionet
që merren me krimin e organizuar
dhe korrupsionin**

Raporti përfundimtar

2021

Mbi organizatat:

Asociacioni për Iniciativa Demokratike (AID):

Asociacioni për Iniciativa Demokratike (AID) është themeluar në Gostivar në vitin 1994. Projektet fillestare u fokusuan në nismat qytetare që promovuan edukimin e votuesve për zgjedhjet parlamentare dhe lokale. Duke ndjekur trendet sociale dhe politike, puna e AID-it u fokusua në disa qëllime: Promovimi dhe avancimi i marrëdhënieve ndëretnike; Mbrojtja dhe promovimi i të drejtave të njeriut; Nxitja dhe avancimi i bashkëpunimit ndërmjet qytetarëve dhe përfaqësuesve të zgjedhur të pushtetit vendor, gjyqësor, legjislativ dhe ekzekutiv, duke ndihmuar qytetarët në ushtrimin e të drejtave të tyre kushtetuese dhe ligjore; Mbështetje për shoqatat civile; Lufta kundër korrupsionit në sektorin publik dhe privat; Mbrojtja e qytetarëve nga diskriminimi dhe ofrimi i shërbimeve publike.

AID e bazon aktivitetin e saj në ofrimin e mundësive të barabarta për zhvillim, respektimin e përkatësive të ndryshme etnike, gjinore, fetare, kulturore. Toleranca, solidariteti, shprehja e lirë e ideve dhe opinioneve janë pjesë e vlerave dhe kulturës në drejtim të të cilave punon pa ndërprerë organizata.

Koalicioni i Shoqatave “Të gjithë për gjykim të drejtë”:

Koalicioni u krijua në vitin 2003 si shoqatë civile Koalicioni i Shoqatave civile “Të gjithë për gjykim të drejtë”, me qëllim:

- të rrisë zbatimin e standardeve për gjykim të drejtë para gjykatave vendore
- të rrisë besimin e qytetarëve në sistemin ligjor dhe gjyqësorin në përgjithësi
- të identifikojë problemet e trashëguara në sistemin gjyqësor dhe të nxjerrë në pah nevojën e reformës institucionale ligjore
- të njoftoj publikun me standardet për një gjykim të drejtë dhe të forcojë besimin e qytetarëve në funksionimin e sistemit gjyqësor
- të zvogëlojë mundësitë për trajtim jo të duhur të palëve në mosmarrëveshje nga gjyqtarët dhe pjesëmarrësit e tjerë në procedurë.

Nëpërmjet monitorimit të proceseve gjyqësore, si dhe përmes formave të tjera të ndryshme të veprimt, Koalicioni synon të rrisë nivelin e respektimit dhe mbrojtjes së të drejtave tënjeriut, të inicojë reforma institucionale dhe ligjore, si dhe të rikthejë besimin e qytetarëve tek gjyqësori dhe institucionet e tjera të sistemit.

PËRMBAJTJA:

HYRJE	9
KAPITULLI 1 Raport përmbledhës për transparencën e institucioneve përgjegjëse për luftimin e korrupsionit	13
1. Treguesit për matjen e transparencës së Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK)	16
1.1 Transparenca “de jure”	17
1.2 Transparenca “de facto”	21
1.3 Transparenca dhe llogaridhënia në prokurimet publike	22
1.4 Prezenca mediatike	23
2. Treguesit për matjen e transparencës së Prokurorisë Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP NKOK)	25
2.1 Transparenca “de jure”	25
2.2 Transparenca “de facto”	27
2.3 Transparenca dhe llogaridhënia në prokurimet publike	28
2.4 Prezenca mediatike	29
3. Treguesit për matjen e transparencës së Prokurorisë Publike për ndjekjen e veprave penale që lidhen dhe rrjedhin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve (PPS)	31
3.1 Transparenca de jure	32
3.2 Transparenca “de facto”	33
4. REZULTATET FILLESTARE TË MONITORIMIT	34
5. REKOMANDIME FILLESTARE	36
6. MONITORIMI DHE AKTIVITETET KONSISTENTE	37
7. NDRYSHIMET DHE REKOMANDIME PËRFUNDIMTARE	39
KAPITULLI 2 Analiza e të dhënave të mbledhura nëpërmjet monitorimit të proceseve gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit	43
1. PJESA E PARË: KONTEKSTI MË I GJERE - SISTEMI KRIMINAL NË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT DHE KRIMIT TË ORGANIZUAR	44
1.1. KONTEKSTI MË I GJERE - FUNKSIONALITETI I SISTEMIT LIGJOR PENAL DHE INSTITUCIONET SIMOTRA NË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT DHE KRIMIT TË ORGANIZUAR	45
2. PJESA E DYTË: GJETJET DHE KONKLUZIONET NGA GJYKIMET E MONITORUARA	50
2.1. EFIKASITETI I PROCEDURËS PENALE	50
2.2. PARIMI IMEDIAT	54
2.3. BARAZIA E ARMËVE DHE NEVOJA PËR RREGULLA TË PROVAVE	56
2.4. ROLI I GJYKATËS (GJYQTAR AKTIV)	63
2.5. MËSIMET E TË DREJTAVE	66
2.6. PUBLIKU	68
2.7. PAVARËSIA DHE PAANËSIA	69
2.8. E DREJTA E HESHTJES	71
2.9. PRANIMI I FAJIT	73
2.10. KONFISKIMI	75
2.11. MASAT E VEÇANTA HETIMORE (MVH)	75

2.12. LIDHJA DHE NDARJA E PROCEDURES.....	75
2.13. PROCESVERBALET DHE REGJISTRIMET E SEANCAVE	76
2.14. LVP I VJETËR	77
3. KONKLUZIONE DHE REKOMANDIME	78

Legjenda e shkurtesave:

AID	Asociacioni për Iniciativa Demokratike
KSHPK	Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit
KOALICIONI	Koalicioni i Shoqatave civile “Të gjithë për një gjykim të drejtë”
OC	Organizatrat civile
GJEDNJ	Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut
SEPP	Sistemi Elektronik i Prokurimit Publik
BE	Bashkimi Evropian
LPP	Ligji për Procedurën Penale
PP- RMV	Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut
PTHP - NKOK	Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit
GJTHPSH	Gjykata Themelore Penale në Shkup
PSP	Prokuroria Publike për ndjekjen e veprave penale të ndërlidhura dhe që dalin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve / Prokuroria Speciale Publike

Hyrje

Projekti "Monitorimi dhe përmirësimi i kapaciteteve të institucioneve për përballimin e krimit të organizuar dhe korrupsionit" u realizua nga Asociacioni për Iniciativa Demokratike (AID) dhe Koalicioni i Shoqatave civile "Të gjithë për gjykim të drejtë". Projekti u financua nga Delegacioni i Bashkimit Evropian, përmes skemës së granteve IPA 2, 2014 "Forcimi i ndikimit të shoqërisë civile për reformën ligjore efektive". Projekti u zbatua në periudhën 21 dhjetor 2018 - 21 shtator 2021.

Qëllimi i përgjithshëm i projektit është të kontribuojë në përmirësimin e punës së institucioneve me mandat për të luftuar krimin e organizuar dhe korrupsionin, ndërsa synimet specifike të projektit janë: përmirësimi i transparencës së Prokurorisë Publike Themelore për Prokurorinë e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit, Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (KSHPK) dhe Zyra e Prokurorit Publik Special (PSPO); Të vlerësojë efikasitetin e Gjykatës Themelore Shkup 1, Shkup në trajtimin e lëndëve lidhur me krimin e organizuar dhe korrupsionin; si dhe për të rritur besimin e publikut tek institucionet me mandat për të luftuar krimin e organizuar dhe korrupsionin.

Ky publikim paraqet rezultatet kryesore të aktiviteteve të realizuara në kuadër të projektit, të ndara në dy segmente.

Segmenti i parë ka të bëjë me monitorimin e transparencës së institucioneve përgjegjëse për luftimin e korrupsionit - Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK), Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP NKOK) dhe Prokurorisë Publike Speciale, gjegjësisht Prokurorisë Publike për ndjekjen e veprave penale që kanë të bëjnë dhe që dalin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve (PPS). Segmenti i dytë i referohet monitorimit të proceseve gjyqësore në lidhje me rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Përcjellja e transparencës së këtyre institucioneve është matur duke monitoruar treguesit e zhvilluar në bazë të praktikave ligjore dhe vendimeve të qeverisë që përshkruajnë transparencën. Treguesit konsultohen dhe identifikohen më tej me përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e antikorrupsionit, transparencës dhe qeverisjes së mirë.

Analiza jep një shpjegim për çdo institucion individual, duke bërë dallimin midis detyrimeve ligjore të institucioneve dhe informacionit që duhet të publikohet pa detyrim ligjor, por që synojnë transparencën e plotë të institucioneve ndaj qytetarëve. Analiza jep një përmbledhje të 4 raporteve gjysmëvjetore nga monitorimi i transparencës së institucioneve të përfshira, si dhe rishikohen ndryshimet që janë bërë ndërkohë, në lidhje me zbatimin e rekomandimeve për përmirësimin e situatës së konstatua.

Duke pasur parasysh se gjatë zbatimit të aktiviteteve ndodhi kriza globale për shkak të pandemisë së Covid-19, informimi në kohë dhe i plotë i qytetarëve është bërë më i rëndësishëm se kurrë më parë. Krizat, dhe veçanërisht kjo, nga e cila është prekur shëndetësia ka kaluar në rritje ekonomike dhe pasoja socio-politike, si dhe sjellin me vete rrezik të shtuar të abuzimit dhe korrupsionit. Prandaj, një nga parakushtet bazë për parandalimin e korrupsionit është funksionimi transparent dhe i përgjegjshëm i institucioneve. E gjithë kjo edhe më shumë theksoi rëndësinë dhe nevojën e transparencës së institucioneve dhe informimit në kohë të qytetarëve për aktivitetet e ndërmarra në lidhje me kompetencat e tyre dhe shpenzimin e burimeve publike.

Në fushën e monitorimit të proceseve gjyqësore në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit, vëmendje e veçantë iu kushtua rasteve të profilit të lartë të iniciuara nga Prokuroria Publike për ndjekjen penale të krimeve që lidhen dhe rrjedhin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve, si dhe Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit, të cilat janë zhvilluar para seksionit të specializuar për krim të organizuar dhe korrupsion në Gjykatën Themelore Penale në Shkup. Përmes monitorimit të seancave kryesore janë mbledhur të dhëna sasiore dhe cilësore për të përcaktuar shkallën e zbatimit të standardeve të pranura ndërkombëtarisht për gjykim të drejtë dhe të barabartë nga gjykata, si dhe për të përcaktuar shkallën e efikasitetit të prokurorëve publikë si kundërpërgjigje ndaj korrupsionit të lartë dhe krimit të organizuar të kryer nga zyrtarë të lartë aktualë apo ish-qeveritare.

Prandaj, vëzhguesit e Koalicionit në 24 muaj kanë marrë pjesë në 817 seanca për seancën kryesore, por kanë organizuar edhe 6 grupe pune me prokurorë dhe hetues të ish-PPS-së, 6 grupe

pune me gjyqtarë nga Departamenti për Krim të Organizuar dhe Korrupsion në Gjykatën Themelore Penale- Gjykata e Shkupit, si dhe një tryezë e rrumbullakët ku morën pjesë gjyqtarë dhe prokurorë publikë. Kjo qasje mundësoi përfshirje më të madhe të palëve të interesuara në procesin e hetimit, si dhe mundësoi hartimin më të saktë të sfidave dhe praktikave të mira me të cilat ballafaqohen gjyqtarët dhe prokurorët publikë në ndjekjen penale të rasteve të korrupsionit të lartë.

Në këtë mënyrë, kjo analizë do të paraqesë një pasqyrë shumëdimensionale të kornizës ligjore dhe institucionale relevante për ndjekjen penale të korrupsionit të nivelit të lartë dhe krimin të organizuar, një pasqyrë të kapaciteteve në dispozicion të KSHPK-së, PTHP- NKOK-së, GJTHP-së; si dhe ish-PPS, dhe do të ofrojë gjithashtu një analizë të ndikimit që këta faktorë kanë në efektin praktik dhe progresin drejt luftës kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar.

Lulzim Haziri

Drejtor ekzekutiv

Asociacioni për Iniciativa Demokratike

Natali Petrovska

Drejtor ekzekutiv

Koalicioni i Shoqatave civile “Të gjithë për gjykim të drejtë “

KAPITULLI 1

Raport përmbledhës për transparencën e institucioneve përgjegjëse për luftimin e korrupsionit

Transparenca e çdo institucioni është e rëndësishme për parandalimin e korrupsionit. Megjithatë, në zinxhirin e institucioneve për parandalimin dhe represionin e korrupsionit janë të rëndësishme disa institucione që kontribuojnë në shtypjen e tij, si dhe në sanksionimin e tij para organeve të drejtësisë.

Kështu, objekt i monitorimit dhe analizës në periudhën e kaluar nga korriku 2019 deri në qershor 2021 ishte transparenca e tre institucioneve kyçe në luftën kundër korrupsionit në vend, përkatësisht Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK), Prokuroria Themelore për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP NKOK) dhe Prokuroria Publike Speciale (PPS) , gjegjësisht Prokuroria Publike për Ndjekjen e Veprave Penale që kanë të bëjnë dhe që dalin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve¹ (PPS).

Transparenca e institucioneve të përfshira në luftën kundër korrupsionit në të vërtetë nënkupton akses dhe qasje për publikun në informacionin që lidhet me punën e këtyre institucioneve. Në këtë kuptim, është monitoruar dhe analizuar përmbushja e dy llojeve të detyrimeve të përcaktuara për sigurimin e transparencës:

Detyrimet “de jure”, pra detyrimet që rrjedhin nga legjislacioni dhe rregulloret e tjera dhe detyrimet “de fakto” që rrjedhin dhe imponohen nga praktika e mirë, në drejtim të transparencës së institucioneve.

Bazuar në një metodologji të paracaktuar, është kryer monitorim i vazhdueshëm mujor i transparencës së institucioneve të përfshira, sipas treguesve të paracaktuar dhe parametrave monitorues që janë zhvilluar në konsultim me përfaqësues të organizatave të shoqërisë civile që punojnë në fushën e antikorrupsionit, transparencës dhe llogaridhënies.

Gjithashtu, bazuar në rezultatet e monitorimit, janë përgatitur katër analiza të veçanta gjashtëmujore të transparencës së institucioneve të përfshira. Në secilin prej tyre, krahas rishikimit

---

¹ Konkretisht, sipas Ligjit për Prokurorinë Publike për Ndjekjen e Veprave Penale që kanë të bëjnë dhe që dalin nga Përmbajtja e Përgjimit të Paligjshëm të Komunikimeve, PPS-ja ishte organ aktiv 'de jure' në të cilin shërbimi administrativ vazhdoi të funksionojë deri në hyrjen në fuqi të Ligjit të ri për Prokurorinë Publike.

të përmbushjes së detyrimeve për transparencë për secilin prej institucioneve, jepen rekomandime për secilin institucion për përmirësimin e situatës.

Për kuptim më të lehtë dhe qartësi më të madhe, shkalla e realizimit të treguesve për matjen e transparencës është paraqitur sipas sistemit të "semaforit" duke përdorur tre ngjyrat bazë të semaforit si sinonime për shkallën e ndryshme të përmbushjes së detyrimeve për transparencë. . Pra, ngjyra e gjelbër nënkupton përmbushje të plotë të obligimeve nga treguesi individual, ngjyra e verdhë nënkupton përmbushje të pjesshme dhe ngjyra e kuqe nënkupton mospërmbushje të plotë të obligimeve.

Duke pasur parasysh se ndërkohë gjatë monitorimit një nga tre institucionet e përfshira ka pushuar së ekzistuari si subjekt i veçantë, gjegjësisht Prokuroria Publike Speciale, është bërë ndryshimi dhe harmonizimi i duhur i metodologjisë së monitorimit në mënyrë që në vend të këtij Institucioni, treguesit për monitorimin dhe vlerësimin e transparencës së dy institucioneve të mbetura u thelluan dhe u zgjeruan në pjesën e dy segmenteve shumë të rëndësishme, përkatësisht: transparencës, llogaridhënies dhe integritetit në prokurimin publik dhe përfaqësimin e institucioneve në media.

Duke pasur parasysh se gjatë zbatimit të aktiviteteve ndodhi kriza globale për shkak të pandemisë së Covid-19, informimi në kohë dhe i plotë i qytetarëve është bërë më i rëndësishëm se kurrë më parë. Krizat, dhe veçanërisht kjo, nga e cila është prekur shëndetësia ka kaluar në rritje ekonomike dhe pasoja socio-politike, si dhe sjellin me vete rrezik të shtuar të abuzimit dhe korrupsionit. Prandaj, një nga parakushtet bazë për parandalimin e korrupsionit është funksionimi transparent dhe i përgjegjshëm i institucioneve.

Ky raport jep një përmbledhje të raporteve të mëparshme nga monitorimi i transparencës së institucioneve të përfshira, si dhe një rishikim të ndryshimeve që janë bërë ndërkohë në drejtim të zbatimit të rekomandimeve për përmirësimin e situatës së konstatuar.

1. Treguesit për matjen e transparencës së Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK)

Parametrat për përcaktimin e transparencës së KSHPK-së janë Ligji për parandalimin e korrupsionit dhe konfliktit të interesit, Ligji për mbrojtjen e informatorëve dhe Konkluzioni i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut (RMV) nga seanca e tridhjetë e katërt e mbajtur më 31.10. 2017.

Cilat janë detyrimet e përcaktuara ligjërisht (de jure) të KSHPK-së për sigurimin e transparencës?

KSHPK-ja është e obliguar që rregullisht të informojë publikun për masat dhe aktivitetet e ndërmarra dhe rezultatet e punës së saj (rregullisht e informon publikun për punën e saj në lidhje me kompetencat që ka sipas Ligjit për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktit të Interesit dhe Rregullores së KSHPK). KSHPK-ja është e obliguar që raportin vjetor ta publikojë në media. KSHPK-ja është e obliguar të informojë publikun për rastet e konfliktit të interesit në të cilat ka vepruar.

KSHPK-ja është e obliguar të publikojë dokumentin 21 lidhur me punën e saj, në pajtim me Konkluzionin e Qeverisë së RMV-së.

Edhe pse nuk ka asnjë detyrim të qartë ligjor (transparencë de facto), çfarë duhet të publikojë KSHPK për të siguruar transparencë të plotë të veprimtarisë së saj?

KSHPK duhet të publikojë:

Programet vjetore dhe raportet për punën e tij;

Informacion për masat dhe aktivitetet e ndërmarra të Komisionit;

Informacione nga seancat e mbajtura të Komisionit;

Mendimet e dhëna për projektligjet pas shqyrtimit të kryer kundër korrupsionit të legjislacionit (LPP);

Informacion mbi bashkëpunimin me organizatat e shoqërisë civile dhe komunitetin e biznesit.

KSHPK-ja nuk ka profile të mediave sociale dhe përdor faqen e saj të internetit si të vetmen mënyrë për të informuar (www. <https://dksk.mk>).

1.1. Transparenca” de jure”

Transparenca de jure analizohet nëpërmjet treguesve të mëposhtëm të renditur nga 1 deri në 6.

Qasja në Regjistrin e personave të zgjedhur dhe të emëruar dhe funksionaliteti i tij, disponueshmëria e informacionit aktual.

Faqja e internetit të KSHPK-së ofron qasje në Regjistër, por ka kufizime në lidhje me kërkimin dhe qasshmërinë e regjistrit. Regjistri i personave të zgjedhur dhe të emëruar nuk ka një "histori ndryshimesh" me të dhëna nga momenti i fillimit të funksionit për të cilin është zgjedhur personi, ndryshimet që ndodhin gjatë periudhës së kryerjes së funksionit, si dhe ndryshimet pas kryerjes së funksionit. Për më tepër, nuk është e mundur të ruhet e gjithë databaza për të kryer analiza kompjuterike/përpunim të të dhënave. Regjistri nuk është në formatin e hapur të të dhënave dhe të dhënat nuk lidhen me bazën e të dhënave të pyetësorëve të personave të përzgjedhur dhe të emëruar. Gjithashtu, nuk lidhet drejtpërdrejt me të dhënat nga pyetësorët për gjendjen pasurore të personave të zgjedhur dhe të emëruar. KSHPK-ja thekson se ky numër mund të mos përfaqësojë pasqyrën reale dhe arsyen për këtë e shih në mosdorëzimin e të dhënave nga institucionet.

Publikimi i pyetësorëve dhe raporteve për ndryshimet në gjendjen pronësore në ueb faqen e KSHPK-së, si dhe informacione të plota në pyetësorët e publikuar.

Faqja e internetit ka një link deri te një bazë e të dhënave e cila përmban të dhënat nga pyetësorët e personave që kanë detyrim ligjor për të bërë deklaratë pasurie. Të dhënat janë të disponueshme vetëm kur funksioni publik është duke u kryer. Pasi një person pushon së mbajturi poste publike, të dhënat nga pyetësori nuk janë më të disponueshme publikisht në faqen e internetit. Ndryshimet në gjendjen pronësore regjistrohen në faqen e internetit ku janë vetëm të dhënat për gjendjen e fundit pasurore të personave të emëruar dhe të zgjedhur. Faqja nuk ka një "histori ndryshimesh", sepse nuk tregon periudhën kur janë raportuar ndryshimet, gjë që e bën të pamundur krahasimin e të dhënave dhe gjurmimin e ndryshimeve. Nuk është e mundur të ruhet e

gjithë baza e të dhënave për të kryer analiza kompjuterike / përpunim të të dhënave. Të dhënat nga statusi pasuror i personave të përzgjedhur dhe të emëruar nuk është në formatin e të dhënave transparente.

Publikimi i informacionit për rastet e konfliktit të interesit për të cilat vepron KSHPK-ja dhe masat dhe aktivitetet që ka ndërmarrë.

KSHPK publikon rregullisht informacione për rastet e konfliktit të interesit dhe masat dhe aktivitetet që ka ndërmarrë.

Disponueshmëria e raporteve vjetore për raportet e marra nga informatorët, si dhe cilësia dhe qartësia e informacionit që përmban raporti.

Në ueb faqen e KSHPK-së ende nuk është publikuar në një format të veçantë Raporti vjetor për vitin 2020 (raporti i fundit i publikuar është për vitin 2016). Në Raportin Vjetor për punën e KSHPK-së për vitin 2020 ka një pjesë që i referohet kompetencës së KSHPK-së lidhur me mbrojtjen e informatorëve. Në raport thuhet se vetëm 115 institucione (nga rreth 1324 institucione) kanë caktuar një person përgjegjës për marrjen e raporteve të informatorëve . Gjithashtu, janë pranuar rreth 130 raporte gjashtëmujore nga institucionet dhe gjashtë raporte nga informatorët .

Disponueshmëria e raportit vjetor për punën e KSHPK-së, si dhe cilësia dhe qartësia e informacionit që përmban raporti.

Raporti Vjetor i KSHPK-së për vitin 2020 është publikuar në mars 2021.

Raportet vjetore për periudhën 2003-2016 janë në dispozicion në faqen e internetit të KSHPK-së. Raportet për punën e KSHPK-së për vitin 2017 dhe 2018 nuk janë në dispozicion

Informacione të disponueshme publike për aktivitetet dhe rezultatet e KSHPK-së dhe prezantimin e tyre të rregullt, të rëndësishme për funksionimin e KSHPK-së.

Informacione të disponueshme publike për aktivitetet dhe rezultatet e KSHPK-së dhe prezantimin e tyre të rregullt me rëndësi për funksionimin e KSHPK-së	Faqja e internetit ofron informacione lidhur me ndryshimin e adresës së KSHPK-së dhe mundësinë e parashtrimeve elektronike, thirrjet e seancave publike, mbledhjet, publikimin e raportit të posaçëm, trajnimet online, konferenca për shtyp, njoftime për media, shpallje publike, etj.
Njoftimi publik i planit strategjik të KSHPK-së në ueb faqen e tyre dhe nëse është bërë proces konsultimi për të.	Janë të disponueshme informatat për mbajtjen e seancës publike për miratimin e Propozimit - Strategjia Kombëtare për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktit të Interesit me Planin e Veprimit 2021-2025. Megjithatë, teksti nuk është publikuar dhe nuk dihet se ku ndryshon nga strategjia e publikuar më parë ²
Shpallja publike e buxhetit, raportet e miratuara për zbatimin e buxhetit dhe raportet e revizorit të KSHPK-së në faqen e tyre të internetit	Buxheti i vitit 2021 është shpallur në shkurt.
Shpallje publike e Rregullores për organizim të brendshëm, Organogram për organizim të brendshëm, Rregullore për sistematizimin e vendeve të punës dhe listën e personave të punësuar në institucion me	Në menynë "Rreth KSHPK-së" në rubrikën "Sekretariati i KSHPK", është në dispozicion një pasqyrë e strukturës organizative të KSHPK-së dhe katër dokumente: Rregullorja për organizimin e brendshëm, Rregullorja për sistematizimin, Ndryshimi i Rregullores për sistematizimin, dhe është në dispozicion një listë e të punësuarve të KSHPK-së, me titullin e punës, emër dhe

² <https://dksk.mk/национална-стратегија-2020-2024-2/>

pozitë, postë elektronike zyrtare dhe telefon zyrtar në ueb faqen e KSHPK-së.	mbiemër dhe email dhe telefon. Gjithashtu është në dispozicion një biografi e shkurtër për Sekretarin e Përgjithshëm.
Shpallja publike e Listës së informatave publike, si dhe kontakti nga personi përgjegjës për informimin publik në ueb faqen e KSHPK-së	Faqja e internetit ofron informacion për personin përgjegjës për marrëdhëniet me publikun, personin përgjegjës për aksesin e lirë në informacionin publik dhe personin përgjegjës për komunikimin me qytetarët që kanë një lloj shkallë të caktuar të aftësisë së kufizuar. Është në dispozicion edhe një formular për kontakt të drejtpërdrejtë me KSHPK-në. Gjithashtu edhe lista e informacioneve publike në dispozicion të KSHPK-së, si dhe formularët për paraqitjen e kërkesës për informata publike dhe ankesa. Në faqen e internetit është publikuar Raporti Vjetor për Zbatimin e Ligjit për Qasje të Lirë në Informacione Publike për vitin 2020.
Shpallja publike e Rregullores për raportim të brendshëm të mbrojtur, si dhe kontakti nga personi i autorizuar për raportim të brendshëm të mbrojtur në ueb faqen e KSHPK-së.	Në seksionin për mbrojtjen e informatorëve u publikua informacioni për personin përgjegjës për raportimin e informatorëve të brendshëm dhe të jashtëm. Po ashtu, janë publikuar Ligji për mbrojtjen e informatorëve i vitit 2016, Rregullorja për raportim të jashtëm të mbrojtur, Rregullorja për raportim të jashtëm të mbrojtur në sektorin privat dhe Rregullorja për raportim të brendshëm të mbrojtur në sektorin publik. Ekziston gjithashtu një procedurë për menyrën për raportim të mbrojtur të jashtëm dhe të brendshëm në KSHPK.

Publikimi i të dhënave të tjera të përgjithshme për KSHPK-në në faqen e tyre të internetit, si më poshtë: - Emri dhe mbiemri i zyrtarit për mbrojtjen e të dhënave personale, pozicioni në institucion, posta elektronike zyrtare dhe telefoni zyrtar. -Për pyetje të përgjithshme kontakti për telefon dhe e-mail nga KSHPK-ja. - Biografite e anëtarëve të KSHPK-së dhe Sekretarit të Përgjithshëm.	Nuk ekziston emri dhe mbiemri i zyrtarit për mbrojtjen e të dhënave personale. Janë në dispozicion një numër telefoni kontaktues dhe e-mail nga KSHPK për pyetje të përgjithshme, më tej ka një formular për komunikim të drejtpërdrejtë dhe ka një rubrikë "Pyetjet e bëra më shpesh" ku jepen përgjigje për disa pyetje rreth punës së KSHPK-së. Megjithatë, të dhënat nuk janë përditësuar në përputhje me rrisitë më të fundit ligjore. Biografite e anëtarëve të KSHPK-së dhe biografia e Sekretarit të Përgjithshëm janë në faqen e internetit. Formatit i biografive nuk është i unifikuar.
Njoftimi i ngjarjeve mujore ose kalendarit online në faqen e KSHPK-së	Nuk ka asnjë kalendar ose njoftim për ngjarje në faqen e internetit.

1.2. Transparenca “de facto”

Transparenca de facto i referohet informacionit që nuk është detyrim ligjor, por rrjedh nga njohuritë e institucionit për rëndësinë e publikimit të të dhënave për veprimtarinë e tij dhe që synon parandalimin e korrupsionit.

Shembuj të të dhënave të tilla janë si më poshtë:

Informacioni i disponueshëm për ankesat e paraqitura nga një qytetar ose person juridik i pakënaqur me vendimin e marrë në bazë të diskrecionit dhe që konsideron se vendimi është marrë për shkak të korrupsionit;

Informacion për ankesat e pranuar dhe informacione për procedurat;

Disponueshmëria e informacionit për raportimet nga informatorët për mbrojtje të pasigurt në institucionin përkatës;

Statistikat mbi numrin e raporteve të tilla, masat e marra dhe sanksionet e parashikuara;

Disponueshmëria e informacionit në faqen e internetit për bashkëpunim me institucione të tjera shtetërore brenda dhe jashtë vendit;

Bashkëpunimi me organizatat e shoqërisë civile dhe

Bashkëpunimi me sektorin e biznesit;

Disponueshmëria e informacionit nga seancat e mbajtura të Komisionit.

Në këtë pjesë nuk ka ndryshime të dukshme në lidhje me situatën e konstatuar gjatë monitorimit. P.sh. janë 15 raporte nga shqyrtimi i kryer ligjor antikorruption të cilat nuk përmbajnë data dhe numër arkivor për të përcaktuar se kur janë zbatuar dhe nëse në periudhën raportuese është bërë LPP I ndonjë ligji. Ka informacione për takime bashkëpunimi me institucionet e tjera shtetërore, shoqëritë civile dhe komunitetin e biznesit, por ato nuk janë të rregullta dhe janë të vogla në numër. Sa i përket informacioneve për seancat, bëhet publikimi i rregullt i informatave me njoftime për mbajtjen e tyre dhe konkluzione të miratuaranë seanca.

1.3. Transparenca dhe llogaridhënia në prokurimet publike

Transparenca dhe llogaridhënia në prokurimin publik vlerësohet në bazë të 11 parametrave monitorues, të ndarë në tre grupe:

- Publikimi i Sistemit Elektronik të Prokurimit Publik (PSEPP) dhe respektimi i afateve ligjore për publikimin e disa njoftimeve të parapara me Ligjin për Prokurimin Publik;

- Publikimi në ueb faqen e KSHPK-së I një sërë dokumentesh dhe informacionesh për prokurimin publik;
- Ekzistenca e një seksioni të veçantë në faqen e internetit të KSHPK-së për informacion dhe dokumente të prokurimit publik.

Për sa i përket përbushjes së detyrimeve për transparencë dhe llogaridhënie sipas këtyre tre grupeve të parametrave, monitorimi rezultoi si më poshtë:

KSHPK-ja respekton plotësisht obligimet e Ligjit për Prokurim Publik për publikimin me kohë të PSEPP -së për një sërë raportesh që nënkuptojnë jo vetëm transparencë, por edhe llogaridhënie për shpenzimin e parave publike përmes prokurimit publik. Gjithashtu, mund të konstatohet se KSHPK-ja ka përmirësuar transparencën e saj në sferën e publikimit të njoftimeve për kontratat e realizuara, ku në gjysmën e dytë të vitit 2020 kishte vetëm dy, ndërsa në gjysmën e parë të 2021 tashmë janë nëntë njoftime.

Shumica e të dhënave të kërkuara publikohen të plota, në përputhje me parimet e transparencës dhe janë lehtësisht të aksesueshme.

KSHPK-ja ka një seksion të veçantë për prokurimin publik, me nënseksione përkatëse që kanë të bëjnë me prokurimet e planifikuara, shpalljet, kontratat e lidhura dhe kontratat e realizuara.

1.4. Prezenca mediatike

Sipas të dhënave nga monitorimi i prezencës mediatike në gjysmën e dytë të vitit 2020, mund të konstatohet se KSHPK është pothuajse çdo ditë prezente në media. Në periudhën e monitoruar nga 1 korriku deri më 31 dhjetor 2020, gjashtë mediat e monitoruara (“Kanal 5”, “Telma” dhe

“Alsat M³”, “Sloboden Peçat”, “Kurir” dhe “SDK”) kanë publikuar gjithsej 136 artikuj gazetaresk dhe artikuj mbi punën apo lidhur me KSHPK-në.

Pjesa më e madhe e përmbajtjes mediatike publikohet në portalet e internetit (56%), krahasuar me njoftimet në televizion (44%). Interesimi më i madh për punën e KSHPK-së në mediaka pasur në nëntor 2020, ndërsa më së paku përmbajtje është publikuar në shtator 2020. Sipas disa mediave, më së shumti tekste në lidhje me KSHPK-në janë publikuar në portalin Kurir, deri në 34, ndërsa më së paku përmbajtje për KSHPK-në ka pasur në Alsat M, vetëm 4.

Pjesa më e madhe e përmbajtjes mediatike publikohen në portalet e internetit (56%), krahasuar me njoftimet në televizion (44%). Interesimi më i madh për punën e KSHPK-së në media ka qenë në nëntor 2020, ndërsa më së paku përmbajtje është publikuar në shtator 2020. Sipas disa mediave, më së shumti tekste lidhur me KSHPK-në janë publikuar në portalin Kurir, deri në 34, ndërsa më së paku përmbajtje për KSHPK-në ka pasur në Alsat M, vetëm 4.

Sipas të dhënave nga monitorimi i prezencës mediatike në gjysmën e parë të vitit 2021, mund të konstatohet se KSHPK vazhdon të jetë aktuale dhe e përfaqësuar shpesh në media. Në periudhën e monitoruar nga 1 janari deri më 30 qershor 2021, gjashtë mediat e monitoruara ("Kanal 5", "Telma" dhe "Alsat M", "Radio Evropa e Lirë", "Kurir" dhe "SDK") publikuan gjithsej 131 artikuj gazetaresk dhe artikuj lidhur me funksionimin e KSHPK-së.

Pjesa më e madhe e përmbajtjes mediatike publikohet në portalet e internetit (54%), krahasuar me njoftimet në televizion (46%). Interesi në KSHPK është pothuajse identik dhe konstant gjatë gjithë periudhës. Sipas disa mediave, më së shumti tekste lidhur me KSHPK-në janë publikuar në portalin Radio Evropa e Lirë - 31, ndërsa më pak përmbajtje për KSHPK-në ka pasur në portalin SDK, vetëm 10. Menjëherë pas tyre janë mediat TELMA dhe ALSAT me 18 njoftime.

Sa i përket arsyes së shkrimeve për KSHPK-në, më së shumti bëhet fjalë për transmetimin e deklaratave, njoftimeve dhe konferencave për shtyp të KSHPK-së dhe në shumë pak artikuj ka qasje hulumtuese apo analitike.

---

³ Shënim: për nevojat e raportit është monitoruar vetëm versioni maqedonas i edicionit elektronik të AlsatM TV.

Ajo që vihet re në këtë analizë është përshtypja e përgjithshme se mediat e monitoruara nuk e përcjellin rregullisht punën e KSHPK-së në kuptimin e angazhimit të gazetarëve të specializuar që do të raportojnë rregullisht për çështjet që kanë të bëjnë me korrupsionin dhe sundimin e ligjit, por edhe që do të analizojnë dhe hetojnë.

Toni i përmbajtjes së postimeve është përgjithësisht neutral dhe vetëm në disa postime vërehet një qasje manipuluese.

2. Treguesit për matjen e transparencës së Prokurorisë Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP NKOK)

Parametrat për përcaktimin e transparencës së Prokurorisë Publike NKOK janë Ligji për Prokurorinë Publike, Strategjia për Reformën e Sektorit Gjyqësor për periudhën 2017 - 2022 me Plan Veprimi dhe Ligji për Qasje të Lirë në Informatat publike.

2.1. Transparenca “de jure”

Prokuroria Publike NKOK, në bazë të Ligjit për Prokurorinë Publike është e obliguar që të informojë opinionin për disa raste me të cilat merret, veçanërisht nëse ato janë të natyrës që shkaktojnë interes më të gjerë publik.

Nga monitorimi i kryer, Prokuroria informon rregullisht për rastet individuale për të cilat vepron përmes njoftimeve zyrtare në faqen e saj. Sipas të dhënave, Prokuroria e përmbush në vazhdimësi këtë tregues.

Sa i përket organizimit të brendshëm të Prokurorisë Publike NKOK dhe shpërndarjes së lëndëve, kjo bëhet duke hyrë në arkiv dhe duke rrotulluar prokurorët publikë të cilët më pas janë të ngarkuar për të vepruar në lëndë, me qëllim që të kihet në kujdes faktori i shpërndarjes së punës së barabartë në prokurori. Ky tregues është gjithashtu i lidhur drejtpërdrejt me aksesin e publikut në raportet e shpërndarjes dhe menaxhimit të rasteve.

Gjatë monitorimit, përfaqësuesit e prokurorisë theksuan se ekziston një grup ndërministror për hartimin e metodologjisë për monitorimin e rasteve të korrupsionit. Megjithatë, nuk ka të dhëna për ecurinë në punën e këtij grupi ndërministror, duke qenë se është aktiv prej më shumë se një viti.

Gjatë monitorimit, përfaqësuesit e prokurorisë theksuan se ekziston një grup ndërinstytucional për hartimin e metodologjisë për monitorimin e rasteve të korrupsionit. Megjithatë, nuk ka të dhëna për ecurinë e punës së këtij grupi ndërinstytucional, duke qenë se është aktiv prej më shumë se një viti.

Krahasuar me sistemin e shpërndarjes së lëndëve gjyqësore (ACMIS), nuk ekziston një sistem dixhital. Ajo që u konstatua është se Prokuroria Publike NKOK nuk ka sistemin e vet të statistikave dhe analizave, për të gjeneruar të dhëna dhe trende që mund të shërbejnë si bazë për përmirësimin e vendosjes së brendshme në prokurori, si dhe për të mundësuar bashkëpunimin me komunitetin e donatorëve dhe organizatat e shoqërisë civile.

Sa i përket indikatorit që i referohet publikimit të informacionit për rastet e trajtuara nga Prokuroria Publike NKOK (dhe ku informacioni nuk është i klasifikuar), për këtë lloj informacioni është evidentuar se përmes shpalljeve publike jepen informacione për rastet që janë sqaruar pjesërisht. Mirëpo, për shkak të kompleksitetit dhe fshehtësisë së procedurës, Prokuroria Publike NKOK me kujdes ia përcjell publikut informacionin për të mos rrezikuar palët në proces.

Disponueshmëria e raporteve vjetore

Raporti financiar:

- Në ueb faqen e Prokurorisë Publike është publikuar raporti financiar për Prokurorinë Publike NKOK për vitin 2018 dhe 2019.
- Ka link për pasqyrat financiare për vitin 2017 dhe 2016. Raporti financiar për vitin 2020 nuk

është i disponueshëm.

Raporti vjetor:

Raporti vjetor për vitin 2020 për prokuroritë publike në Republikën e Maqedonisë së Veriut, si dhe rishikimi financiar për të njëjtin vit nuk janë publike.

Raportet nga viti 2009 e tutje janë të postuara në ueb faqen e Prokurorit Publik edhe atë:

- Për raportet e viteve 2009, 2010, 2011, 2012 dhe 2013 ka linqe, por nuk hapen dhe nuk mund të shikohen raportet;
- Janë të vendosura mirë raportet për vitet 2014, 2015 dhe 2017;
- Nuk janë publikuar raporte për vitin 2016 dhe 2018.

Është e nevojshme të theksohet se Prokuroria Publike NKOK në masë të madhe vepron në përputhje me veprimet dhe procedurat e brendshme të Prokurorit Publik RMV. Kjo konfirmohet në pjesën e zbatimit të politikave për marrëdhënie me publikun ku Prokuroria Publike NKOK vepron në përputhje me Udhëzimin për marrëdhënie me publikun, në kuadër të Strategjisë së Përgjithshme të Prokurorisë Publike të Republikës së Maqedonisë së Veriut për marrëdhënie me publikun.

2.2. Transparenca “de facto”

Nga aspekti i indikatorit për komunikim me publikun e gjerë përmes faqes së internetit dhe mediave sociale, nga monitorimi i kryer dhe nga të dhënat e marra nga Prokuroria Publike NKOK, është konstatuar se prokuroria komunikon vetëm përmes faqes zyrtare të internetit të Prokurorisë Publike të RMV. Prokuroria Publike NKOK nuk ka ueb faqen e saj të veçantë dhe përdorimi i faqes zyrtare të Prokurorisë Publike e vështirëson kërkimin e disa të dhënave të nevojshme. Edhe pse vërehet se faqja është e punuar në maqedonisht, shqip dhe anglisht, dokumentet specifike i janë bashkangjitur vetëm versionit maqedonas. Në shqip dhe anglisht publikohen vetëm informacione

të përgjithshme për strukturat e prokurorisë, biografia e Prokurorit Publik, si dhe biografitë e shkurtra të ish-prokurorëve publikë.

Nga aspekti i transparencës financiare dhe publikimit të buxhetit dhe raporteve për realizimin e buxhetit, në faqen e internetit në nivel të Prokurorisë Publike është publikuar vetëm buxheti për vitin 2018. Nga aspekti i pasqyrave financiare, është publikuar raporti financiar për Prokurorinë Publike NKOK për vitin 2018. Edhe pse raportet për vitin 2017 dhe 2016 janë postuar në platformë, ato nuk janë të qasshme. Për vitin 2020 është publikuar vetëm Buxheti i Prokurorit Publik të RMV-së. Për vitin 2019 nuk është publikuar asnjë raport për realizimin e buxhetit. Sa i përket planeve të prokurimit publik, plani i fundit i publikuar në nivel të Prokurorisë Publike është për vitin 2016. Njoftimet dhe kontratat e prokurimit publik janë në dispozicion në nivelin e Prokurorisë Publike.

Në pjesën e organizimit të brendshëm të Prokurorisë Publike NKOK, nuk ka të dhëna publike. Mirëpo, në ueb faqen e Prokurorisë Publike NKOK janë publikuar prokurorët publikë që janë pjesë e kësaj prokurorie. Përveç emrave dhe mbiemrave të prokurorëve publikë, nuk ka të dhëna për përvojën e tyre profesionale në formë biografie.

2.3. Transparenca dhe llogaridhënia në prokurimet publike

Edhe për këtë institucion transparenca dhe llogaridhënia në prokurimin publik vlerësohet mbi bazën e 11 parametrave monitorues, të ndarë në tre grupe:

- Publikimi në faqen e internetit të institucionit i një sërë dokumentesh dhe informacionesh për prokurimin publik;
- Ekzistenca e një seksioni të veçantë të faqes së internetit për informacion dhe dokumente të prokurimit publik.

Prokuroria Publike NKOK, nuk ka kryer prokurimet e veta në vitin 2020, edhe pse është e regjistruar në PSEPP si autoritet i veçantë kontraktues. PTHP NKOK ka kryer vetëm dy nga prokurimet e saj në gjysmën e parë të vitit 2021 dhe ato i referohen lëndëve djegëse dhe

higjienës. Shumica e prokurimeve kryhen nga Prokuroria Publike NKOK përmes Prokurorit Publik RMV. Prandaj, sa i përket përbushjes së obligimeve për transparencë dhe llogaridhënie të PSPH-së, është bërë monitorimi si për prokurimet e drejtpërdrejta të Prokurorisë Publike NKOK, ashtu edhe për prokurimet publike të Prokurorit Publik RMV.

Në këtë segment, Prokuroria Publike NKOK dhe PP RMV kanë respektueshmëri të konsiderueshme me detyrimet e Ligjit për Prokurim Publik për publikimin në kohë të PSEPP - së për një sërë raportesh që nënkuptojnë jo vetëm transparencë, por edhe llogaridhënie për shpenzimin e parave publike përmes prokurimit publik.

Në faqen e internetit të Prokurorit Publik RMV në një vend shumë të dukshëm në menunë kryesore ekziston një seksion i veçantë për "Prokurimin Publik".

2.4. Prezenca mediatike

Sipas të dhënave nga monitorimi i prezencës mediatike në gjysmën e dytë të vitit 2020, mund të konstatohet se Prokuroria Publike NKOK është shpesh e pranishme në media. Në periudhën e monitoruar nga 1 korriku deri më 31 dhjetor 2020, gjashtë mediat e monitoruara ("Kanal 5", "Telma" dhe "Alsat M⁴", "Shtypi i Lirë", "Kurir" dhe "SDK") kanë publikuar gjithsej 108 artikuj gazetaresk dhe shkrime mbi punën apo që kanë të bëjnë me Prokurorinë Publike NKOK. Mesatarisht, në mediat e monitoruara ka pasur raportime për punën dhe lidhur me PTHP- NKOK në çdo të dytën ditë.

Pjesa më e madhe e përmbajtjes mediatike publikohet në portalet e internetit (55%), krahasuar me njoftimet në televizion (45%). Interesimin më të madh për punën e PTHP- NKOK-në media e ka pasur në tetor 2020, ndërsa më së paku përmbajtje është publikuar në korrik dhe gusht 2020. Sipas disa mediave, shumica e teksteve që kanë të bëjnë me Prokurorinë Publike NKOK janë

---

⁴ Shënim: për nevojat e raportit është monitoruar vetëm versioni maqedonas i edicionit elektronik të AlsatM TV.

publikuar në Sloboden Peçat, deri në 30, ndërsa më së paku për PTHP- NKOK ka pasur në Alsat M, vetëm 3.

Në periudhën e monitoruar nga 1 janari deri më 30 qershor, gjashtë mediat e monitoruara ("Kanal 5", "Telma" dhe "Alsat M", "Radio Evropa e Lirë", "Kurir" dhe "SDK") publikuan gjithsej 238 artikuj gazetaresk dhe shkrime për operacione apo që kanë të bëjnë me Prokurorinë Publike NKOK. Mesatarisht, çdo ditë në mediat e monitoruara ka pasur pothuajse dy njoftime për punën dhe lidhur me Prokurorinë Publike NKOK.

Gjegjësisht, 44% e njoftimeve janë në ueb portalet, ndërsa shumica e njoftimeve (56%) janë publikuar në televizione. Sipas disa mediave, më së shumti tekste që kanë të bëjnë me Prokurorinë Publike NKOK janë publikuar në Alsat M, madje 57, ndërsa më pak përmbajtje për Prokurorinë Publike NKOK ka pasur në portalin SDK, vetëm 14 publikime.

Sa i përket arsyes së shkrimeve për Prokurorinë Publike NKOK, më së shumti ka të bëjë me transmetimin e deklaratave dhe njoftimeve dhe në shumë pak artikuj ka pasur qasje hulumtuese apo analitike.

Toni i përmbajtjes së postimeve është përgjithësisht neutral dhe vetëm në disa postime vërehet një qasje manipuluese.

Përshtypja e përgjithshme është se mediat e monitoruara nuk e përcjellin rregullisht punën e prokurorisë dhe të sistemit gjyqësor në tërësi, atyre u mungojnë gazetarë të specializuar për çështjet e sundimit të ligjit, të cilët rregullisht do të raportojnë, por edhe do të analizojnë dhe hetojnë.

3. Treguesit për matjen e transparencës së Prokurorisë Publike për ndjekjen e veprave penale që lidhen dhe rrjedhin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve (PPS)

Parametrat për përcaktimin e transparencës së PPS-së janë; Ligji për Prokurorinë Publike për Ndjekjen e Veprave Penale që kanë të bëjnë dhe dalin nga përmbajtja e Përgjimit të paligjshëm të komunikimeve, Strategjia për reformën e sektorit gjyqësor për periudhën 2017-2022 me Plan veprimi dhe Ligji për Qasje të Lirë në informata publike.

Procesi i monitorimit mbuloi 12 muaj funksionim de jure të PPS-së. Meqenëse funksionaliteti aktual i PPS-së pushoi në shtator 2019, monitorimi i transparencës së saj nga PPS-ja u monitorua përmes të dhënave më të fundit të disponueshme në korrik dhe gusht 2019 dhe përmes rasteve të hapura nga kjo prokurori.

Më 16 shkurt 2020, Kuvendi miratoi Ligjin e ri për Prokurorinë Publike. Nga 116 deputetë të pranishëm, 80 votuan "pro" dhe 6 "kundër". Sipas këtij ligji, Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit i merr kompetencat e Prokurorisë Publike për ndjekjen e krimeve të ndërlidhura dhe që dalin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve, në pajtim me Ligjin për Prokurorim Publik për Ndjekjen e Krimeve të lidhura dhe që lindin nga përmbajtja e përgjimit të paligjshëm të komunikimeve.

3.1. Transparenca de jure

Për sa i përket zbulimit publik të lëndëve të caktuara të trajtuara nga PPS-ja, veçanërisht nëse ato janë të një natyre të tillë që shkaktojnë interes më të gjerë të publikut, PPS ka 20 aktakuza për të cilat në uebfaqe janë postuar informacione të detajuara, si dhe një kopje anonime e aktakuzës që mund të shkarkohet në PDF. Sipas informacioneve, PPS kishte hapur edhe 19 hetime të tjera. Faqja e internetit përmban informacione për vetëm dy hetime që datojnë që nga viti 2017.

Në janar të vitit 2020 u fshi uebfaqja zyrtare e Prokurorisë Publike Speciale. Burimi i dytë përmes të cilit PPS publikoi informacione për publikun që faqja e tyre zyrtare në Facebook, që ekziston ende, por informacioni i fundit i publikuar është i datës 10 shtator 2019.

Rrjedhimisht, asnjë informacion në lidhje me raste individuale nuk është bërë publik nga PPS-ja, por të dhënat janë nxjerrë ose nga PP NKOK ose nga media.

Për sa i përket disponueshmërisë së raporteve vjetore, PPS publikoi gjithsej shtatë raporte gjashtëmujore. Sipas asaj që thuhet në raporte (në gjuhën maqedonase), ato janë publikuar pikërisht në ditën e plotësimit të gjashtë muajve.

Katër raporte janë postuar në gjuhën shqipe, përkatësisht tre raportet e fundit kanë munguar dhe të shtatë raportet gjashtëmujore janë postuar në gjuhën angleze.

Raporti i fundit financiar (Llogaria Përfundimtare) është postuar në vitin 2016. Mungojnë raporte për 2017 dhe 2018. Në raportet gjashtëmujore janë përfshirë edhe të dhënat për aktivitetet financiare. Megjithatë, përveç shifrave për gjithsej fondet e shpenzuara, nuk mund të gjendet asnjë informacion se sa saktësisht janë shpenzuar për secilin aktivitet të parashikuar buxhetor.

3.2. Transparenca “de facto”

Duke u nisur nga fakti se PPS-ja nuk është më kompetente për akuzat dhe hetimet që janë iniciuar nga ajo, informacionet për rrjedhën e rasteve merren nga burime indirekte siç është portali në internet i Prokurorit Publik të RMV-së, si prokurori e re kompetente si dhe nga media.

Prokuroria Publike NKOK dhe Prokurori Publik i RMV rregullisht e kanë informuar publikun për lëndët dhe rrjedhën e aktiviteteve.

KSHPK-ja ka iniciuar procedurë ndaj prokurorëve të ish-PPS-së lidhur me të dhënat e Ministrisë së Financave të cilët kanë konstatuar se ish-prokurorët e PPS-së në vazhdimësi kanë marrë të ardhura shtesë (kompensime) dhe pasi kanë tejkuluar vlerën prej 20 pagash mesatare, nuk kanë raportuar ndryshim në gjendjen pasurore, gjë që ka qenë në kundërshtim me nenin 85 të Ligjit për Antikorrupsion. Për 10 prokurorët e kësaj prokurorie është hapur procedurë kundërvajtëse.

Nga burime indirekte, në muajin prill u pa se administrata e PPS-së po ballafaqohet me probleme në shlyerjen e detyrimeve pasuese, pas së cilës në seancën e Qeverisë së datës 02.04.2020, me kërkesë të Prokurorisë Themelore Publike, është marrë dekret për rialokimin e mjeteve me qëllim të pagesës së mjeteve nga buxheti i Prokurorit Publik për zyrtarët, hetuesit dhe punonjësit e tjerë të ish Prokurorisë Publike. PPS-ja nuk kishte mjete të mjaftueshme për shpenzime të prapambetura dhe rrjedhëse, e as për paga të prapambetura dhe rrjedhëse, për çka u desh urgjentisht ndërhyrje për sigurimin e mjeteve.

4. REZULTATET FILLESTARE TË MONITORIMIT

Konkluzioni fillestar dhe kyç në lidhje me përmbushjen e treguesve për përcaktimin e transparencës të tre institucioneve të përfshira ishte se secili prej tyre ka një nivel të ndryshëm transparence.

Që në fillim u konkludua se institucionet e mbuluara mezi përmbushin ose nuk përmbushin plotësisht detyrimet ligjore për transparencë dhe llogaridhënie minimale, ndonëse atyre u kërkohet dhe pritet të përmbushin detyrimet shtesë të informacionit që kërkojnë parimet e punëssë mirë dhe nevojën që të informojnë publikun në mënyrë të plotë dhe gjithëpërfshirëse për punën e tyre.

4.1. Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit

Situata fillestare në KSHPK ishte se burimi qendror i informacionit për funksionimin e këtij institucioni është uebfaqja e tyre dhe se ajo gjithashtu ka një sërë mangësish dhe problemesh që e vështirësojnë informimin e qytetarëve dhe të gjithë palëve të tjera. Në këtë kuptim, u konstatua se faqja e internetit e KSHPK-së në mënyrë disproporcionale ka më pak informacion se sa fushëveprimi i institucionit dhe rastet të cilat I trajton, dhe përmbajtja e publikuar nuk është mjaftë sistemuar dhe e rishikuar, si edhe nuk është lehtësisht e qasshme.

Më tej u tha se mediat dhe organizatat e shoqërisë civile ende duhet të ofrojnë pjesë të konsiderueshme të informacionit për punën e KSHPK-së përmes përdorimit të Ligjit për Qasje të Lirë në Informatat Publike, gjë që tregon mungesë të publikimit proaktiv të informacionit dhe dokumenteve në faqen e internetit të KSHPK-së.

E gjithë kjo zvogëlon transparencën dhe llogaridhënien e KSHPK-së, krijon probleme për qytetarët, gazetarët, organizatat e shoqërisë civile dhe palët e tjera të interesuara për informim në kohë për punën e KSHPK-së dhe në njëfarë mënyre mund të ndikojë në efektivitetin e luftës kundër korrupsionit dhe konfliktit të interesit.

4.2. Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit

Për dallim nga KSHPK-ja, niveli fillestar i transparencës së PTHP NKOK-së është vlerësuar edhe më i ulët. Ky institucion, përkundër rolit dhe rëndësisë së tij specifike, nuk ka ueb faqen e saj të veçantë, ndërsa informacionet për PTHP NKOK- në merren përmes ueb-faqes së Prokurorisë Publike të RMV-së, gjë që e bën më të qasshme informacionin për punën e tij. Kjo ka një ndikim të rëndësishëm negativ jo vetëm në transparencën dhe llogaridhënien e saj, por edhe në realizimin e rolit të saj në luftimin e korrupsionit.

Ky institucion nuk publikon plotësisht informacionet dhe dokumentet për të cilat është i detyruar ligjërisht, dhe as informacionet shtesë që pritet të publikojë në shenjë transparence, llogaridhënieje dhe integriteti shtesë në punën e tij. Kjo është jashtëzakonisht e rëndësishme për një institucion i cili është vetë duhet të vihet në mbrojtje të vendit, qytetarëve dhe institucioneve të tij nga krimi, abuzimi dhe korrupsioni.

4.3. Prokuroria Publike Speciale

PPS-ja ishte ndër të paktat institucione në vend që rregullisht, edhe në baza ditore, publikonte dhe përditësonte informacione dhe dokumente për punën e saj në faqen e saj, por edhe në mediat sociale e të tjera. Qytetarët janë njoftuar rregullisht për aktivitetet e PPS-së dhe procedurat e kryera nga kjo prokurori.

Mirëpo, për shkak të shfuqizimit të kësaj prokurorie, uebfaqja e saj filloi të mos përditësohej, e më pas nuk ekzistonte, e po ashtu nuk u përditësuan profilet e saj në rrjetet sociale. Megjithatë, pavarësisht rezultatit përfundimtar me këtë prokurori, një nga pyetjet kryesore që u shtrua ishte nëse dhe kur do të kenë në dispozicion informacione dhe dokumentet për punën e PP-së, duke pasur parasysh rëndësinë e tyre.

5. REKOMANDIME FILLESTARE

Rekomandimet drejtuar institucioneve dolën nga gjendja faktike dhe niveli i ndryshëm i transparencës dhe llogaridhënies, si dhe ndërgjegjësimi që ata treguan për aktivitetet shitesë që duhet të ndërmarrin për përmirësimin e informimit të publikut dhe rrjedhimisht përfshirjes së qytetarëve, duke ngritur nivelin e besimit dhe në fund - duke përmirësuar efikasitetin e operacioneve të saj.

Prandaj, KSHPK-së iu rekomandua që të përmirësojë dhe përmirësojë faqen e saj të internetit duke u udhëhequr nga nevoja e qytetarëve për t'u informuar shpejt, lehtë dhe në mënyrë të kuptueshme në çdo kohë për funksionimin e përgjithshëm të institucionit, për të marrë informacionin në dispozicion të institucionit dhe për të raportuar dyshime për korrupsion nëse ka. Prandaj, KSHPK-ja duhet t'i përdorë mediat sociale si mjet për informacion shitesë për publikun, duke marrë parasysh përparësitë e tyre kryesore, dmth. lehtësinë e dërgimit të lajmeve dhe informacioneve të shkurtra, shpejtësinë, shtrirjen e madhe dhe aftësinë për të informuar grupe të ndryshme të qytetarëve dhe palëve të interesuara. .

Për më tepër, përveç faqes së internetit, KSHPK-ja duhet të respektojë obligimet për transparencë dhe llogaridhënie minimale në funksionim që dalin nga normat ligjore dhe normat tjera. Në atë drejtim, institucioni duhet të udhëhiqet nga kërkesat e pranuar për informata përmes Ligjit për Qasje të Lirë në Informata Publike dhe në të ardhmen t'i bëjë ato informata publike.

PTHP- NKOK-së iu rekomandua që të vërë në funksion faqen e saj të internetit e cila do të aksesohet drejtpërdrejt ose përmes PP RMV, dhe deri në zhvillimin dhe funksionimin e faqes së saj të internetit të publikojë në faqen e internetit PP RMV të gjitha informacionet dhe dokumentet që mungojnë dhe nënkuptojnë një detyrim ligjor për transparencë dhe llogaridhënie minimale.

PTHP- NKOK duhet të konsiderojë përdorimin e mekanizmave të tjerë përveç faqes së internetit për informim më të plotë dhe në kohë të qytetarëve, mediave, organizatave të shoqërisë civile dhe palëve të tjera të interesuara jo vetëm për rastet në të cilat punon, por edhe për aspekte të tjera të punës së saj dhe stafin që përfshin, ta sjellë këtë prokurori më pranë publikut, gjë që do të rrisë besimin dhe do të përmirësojë punën e saj.

Rekomandimet për PPS-në, megjithëse institucioni ka pushuar së ekzistuari, i referohen institucioneve të tjera kompetente që kanë të bëjnë me punën e saj dhe që kanë marrë përsipër rastet dhe punonjësit, kanë të bëjnë me sigurimin e aksesit publik në informacione dhe dokumente të kësaj prokurorie dhe ruajtjen e vazhdimësisë në informimin e publikut për rastet e PPS-së, por edhe për aspekte të tjera nga funksionimi i saj deri në mbyllje.

6. MONITORIMI DHE AKTIVITETET KONSISTENTE

Menjëherë pas raportit fillestar të monitorimit me gjetjet e analizës së transparencës dhe rekomandimet për përmirësim, rezultatet u prezantuan dhe u diskutuan me institucionet përkatëse. Gjatë këtyre konsultimeve u diskutuan mënyrat e mundshme të përmbushjes së rekomandimeve dhe pengesat që qëndrojnë në rrugën e plotësimit të plotë të treguesve.

Siç u përmend më herët, për shkak të ndërprerjes së ekzistimit të njërit prej institucioneve të përfshira, metodologjia e monitorimit u plotësua dhe u rrit shtrirja dhe thellësia e monitorimit. Janë përfshirë indikatorë për matjen e transparencës, llogaridhënies dhe integritetit në zbatimin e prokurimit publik të institucioneve, si dhe për përfaqësimin dhe pasqyrimin e punës së institucioneve në media. Kjo shtesë e aspekteve monitoruese të Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK), Prokurorisë Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP NKOK) ka lindur si nevojë e konstatuar në periudhën e mëparshme të monitorimit, me qëllim të kompletimit të bazës mbi të cilat vlerësohet transparenca dhe llogaridhënia e përgjithshme e këtyre institucioneve.

Për KSHPK-në, konkluzioni i përgjithshëm mbeti se nuk mjafton vetëm ekzistenca e një faqe interneti si burim qendror informacioni për funksionimin e institucionit, por edhe prania e mediave sociale si mënyrë për të arritur një numër më të shpejtë dhe më të madh të grupeve të interesit (të rinjtë, mediat etj.). Kjo është jashtëzakonisht e rëndësishme për një institucion siç është KSHPK-ja, puna e të cilit në fakt qëndron tek qytetarët dhe prandaj është e nevojshme që vazhdimisht të fitohet besimi i tyre.

Në ndërkohë, KSHPK-ja lançoi një uebfaqe të re në të cilën fillimisht mund të vërehet se disa nga rekomandimet për rritjen e transparencës të dhëna në dy analizat e para gjashtëmujore janë zbatuar.

Sa i përket publikimit të informatave për prokurimin publik, KSHPK-ja publikon informata të caktuara, por duhet të publikojë edhe informata tjera që kanë të bëjnë me prokurimin si shpalljet, njoftimet për kontratat e lidhura dhe të realizuara dhe kontratat e prokurimit publik. Duke qenë se në ueb faqen e KSHPK-së ekziston një seksion i veçantë për prokurimin publik, të gjitha këto informata duhet të publikohen në atë seksion. Për këtë qëllim, lidhjet e krijuara nga Sistemi Elektronik i Prokurimit Publik mund të përdoren me rastin e publikimit të këtyre njoftimeve në SEPP dhe ato lidhje mund të vendosen në faqen e internetit të KSHPK-së.

Sa i përket prezencës mediatike, u konstatua se është domethënëse, gjegjësisht se ka interesim të mediave në baza ditore për punën e KSHPK-së. Prandaj, duke qenë se KSHPK-ja përdor vetëm ueb faqen dhe mediat për informimin e publikut, është e rëndësishme që një prani etillë të vazhdojë dhe të zhvillohet në komunikim të dyanshëm me mediat. Kjo do të thotë se KSHPK-ja duhet t'i drejtohet edhe mediave kur ka nevojë për komunikim të shpejtë dhe masiv. Gjithashtu, duke pasur parasysh se përmbajtja mediale është kryesisht neutrale ose pozitive për KSHPK-në, duhet të ushqehet raporti aktual profesional me median.

Sa i përket PTHP NKOK-së, ka vazhduar situata e mospasjes së një uebsajti të posaçëm, gjë që ul ndjeshëm transparencën dhe llogaridhënien sepse e bën më të pakapshme për publikun informacionin për funksionimin e këtij institucioni të rëndësishëm. Për më tepër, mungesa e faqes së vet të internetit e pengon institucionin të publikojë informacionin për të cilin është i detyruar ligjërisht. Ndërkohë, derisa Prokuroria Publike NKOK të vërë në funksion uebfaqen e saj të posaçme, në bashkëpunim dhe koordinim me Prokurorin Publik RMV, mund të publikojë informacionin për punën e saj në ueb faqen e Prokurorit Publik RMV, e cila ende ka disa informacion mbi punën e PTHP NKOK.

Sa i përket prezencës mediatike, ka një interesim të madh të mediave për punën e Prokurorisë Publike NKOK dhe rrjedhimisht edhe praninë pothuajse ditore të informacioneve për prokurorinë në media. Prokuroria Publike NKOK duhet të vazhdojë me komunikimin e vendosur me media, i cili

duhet të jetë i dyanshëm, gjegjësisht prokuroria duhet t'i drejtohet mediave për të informuar sa më shpejt dhe masivisht opinionin për punën e saj. Në mungesë të faqes së saj të internetit dhe mekanizmave të tjerë për komunikim me publikun, duket se komunikimi përmes mediave është jashtëzakonisht i rëndësishëm për Prokurorinë Publike NKOK dhe duhet t'i kushtojë edhe më shumë vëmendje.

7. NDRYSHIMET DHE REKOMANDIME PËRFUNDIMTARE

Përmirësimet evidente në KSHPK që vërehen përmes krijimit të faqes së internetit dhe redaktimit të detajuar të saj janë një faktor i rëndësishëm në rritjen e transparencës së vetë institucionit. Gjithashtu, faqja e re e internetit është e organizuar me nënmenu të veçanta që mundësojnë monitorim të lehtë të të dhënave të kërkuara.

Megjithatë, konkluzionet përfundimtare nga analizat e mëparshme mbeten se nuk mjafton vetëm ekzistenca e një faqe interneti si burim qendror informacioni për funksionimin e institucionit, por edhe prania e mediave sociale si një mënyrë për të arritur më shpejt dhe te më shumë grupe te interesuara (të rinjtë, mediat, etj.). Kjo është jashtëzakonisht e rëndësishme për një institucion siç është KSHPK-ja, puna e të cilit në fakt qëndron tek qytetarët dhe prandaj është enevojshme që vazhdimisht të fitohet besimi i tyre.

Nevoja për ndryshime shtesë në faqen e KSHPK-së mbetet si mundësi për shkarkimin e bazave të të dhënave në formate të hapura për përpunim të mëtejshëm, datim të të gjitha informacioneve dhe dokumenteve të postuara, etj.

Gjithashtu, një pjesë të konsiderueshme të informacionit për punën e KSHPK-së, mediat dhe organizatat e shoqërisë civile duhet t'i sigurojnë përmes përdorimit të Ligjit për Qasje të Lirë në Informatat Publike, gjë që tregon mungesën e publikimit proaktiv të informacionit dhe dokumenteve në ueb faqen e internetit të KSHPK-së.

Sa i përket publikimit të informacionit të prokurimit publik, KSHPK-ja duhet të vazhdojë të publikojë informacione dhe dokumente të shumta, por të publikojë planin e saj vjetor të prokurimit publik (në vend të dosjes së planit), si dhe kontratat e prokurimit publik.

Sa i përket prezencës mediatike, mund të konstatohet se është domethënëse, gjegjësisht se ka interesim të mediave në baza ditore për punën e KSHPK-së. Prandaj, duke qenë se KSHPK-ja përdor vetëm ueb faqen dhe mediat e saj për informimin e publikut, është e rëndësishme që një prani e tillë të vazhdojë dhe të zhvillohet në komunikim të dyanshëm me mediat. Kjo do të thotë se KSHPK-ja duhet t'i drejtohet edhe mediave kur ka nevojë për komunikim të shpejtë dhe masiv. Gjithashtu, duke pasur parasysh se përmbajtja mediale është kryesisht neutrale për KSHPK-në, duhet të ushqehet raporti aktual profesional me median.

Sa i përket Prokurorisë Publike NKOK, situata në të cilën prokuroria nuk ka uebfaqen e saj të posaçme ul ndjeshëm transparencën dhe llogaridhënien sepse e bën më të aksesueshme për publikun informacionin për punën e këtij institucioni të rëndësishëm. Për më tepër, mungesa e faqes së vet të internetit e pengon institucionin të publikojë informacionin për të cilin është i detyruar ligjërisht. E gjithë kjo mund të ndikojë në besimin e publikut tek ky institucion që është mbrojtësi i vendit ndaj korrupsionit dhe krimit. Prandaj, rekomandohet që Zyra e Prokurorit Publik, NKOK, të zhvillojë dhe të vërë në funksion uebfaqen e saj të posaçme, e cila do të aksesohet drejtpërdrejt ose përmes faqes bazë të internetit të Prokurorisë Publike RMV dhe ku do të publikohen të gjitha informatat e përmendura më lart në raport. Kjo përfshin informacione për prokurimin publik, qoftë të Prokurorit Publik NKOK ose të Prokurorit Publik RMV. Ndërkohë, derisa Prokuroria Publike NKOK të vërë në funksion uebfaqen e saj të posaçme, në bashkëpunim dhe koordinim me Prokurorin Publik RMV, mund të publikojë informacionin për punën e saj në ueb faqen e Prokurorit Publik RMV, e cila ende ka disa informacione mbi punën e PTHP- NKOK.

Sa i përket prezencës mediatike, ka një interesim të madh të mediave për punën e Prokurorisë Publike NKOK dhe rrjedhimisht edhe praninë pothuajse ditore të informacioneve për prokurorinë në media. Prokuroria Publike NKOK duhet të vazhdojë me komunikimin e vendosur me media, i cili duhet të jetë i dyanshëm, gjegjësisht prokuroria duhet t'i drejtohet mediave për të informuar sa më shpejt dhe masivisht opinionin për punën e saj. Në mungesë të faqes së saj të internetit dhe mekanizmave të tjerë për komunikim me publikun, duket se komunikimi përmes mediave është jashtëzakonisht i rëndësishëm për Prokurorinë Publike NKOK dhe duhet t'i kushtojë edhe më shumë vëmendje.

KAPITULLI 2

Analiza e të dhënave të mbledhura nëpërmjet monitorimit të proceseve gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit

1. PJESA E PARË: KONTEKSTI MË I GJERE - SISTEMI KRIMINAL NË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT DHE KRIMIT TË ORGANIZUAR

HYRJE: QËLLIMI I PROJEKTIT , MUNDËSITË DHE REZULTATET E TIJ REALE

Qëllimi i projektit (sipas titullit) është shumë ambicioz, dhe ka mjete dhe kapacitete shumë të kufizuara për të arritur disa nga problemet, dhe në përputhje me rrethanat të ofroj disa zgjidhje për të përmirësuar luftën kundër krimit dhe korrupsionit. Prandaj, edhe pse projekti ka ambicie për të monitoruar dhe analizuar aspektet më të gjera të luftës kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit, metodologjia e aplikuar dhe kapacitetet e disponueshme në këtë komponent fokusohen në monitorimin e seancës kryesore (grykimin në shkallë të parë), ndërsa pjesët e tjera të procedura, organizimi, zgjidhjet ligjore etj. Problemet u trajtuan me komponentët e tjerë të projektit, por edhe në takimet konsultative të Koalicionit dhe ekspertëve të organizuar me gjyqtarë dhe prokurorë publikë. Këto takime (workshope) rezultuan të jenë një praktikë e re e dobishme e shkëmbimit të mendimeve jo vetëm për problemet e konstatuara në monitorimin e gjyqimeve, por edhe për probleme të tjera (më të përgjithshme) që i referohen fazave të tjera të procedurës (parahetimet policore dhe financiare, hetimet, zgjidhja, kontrolli i aktakuzës dhe procedura e ankesës, si dhe mendimet e Gjykatës Supreme. Nuk duhet përmendur konkretisht se ashpërsia e pandemisë Covid 19 fatkeqësisht ka ndikuar negativisht edhe në disa prej këtyre aktiviteteve.

1.1 KONTEKSTI MË I GJERE - FUNKSIONALITETI I SISTEMIT LIGJOR PENAL DHE INSTITUCIONET SIMOTRA NË LUFTËN KUNDËR KORRUPSIONIT DHE KRIMIT TË ORGANIZUAR

Prej vitesh ne po përpigemi pa sukses t'i zgjidhim problemet në përballjen me krimin dhe korrupsionin kryesisht duke ndryshuar ligje, pa hulumtuar rrënjët reale të mosfunksionimit të sistemit në luftën kundër këtyre fenomeneve komplekse. Deri më tani, vëmendja më e madhe i është kushtuar gjykatave, ndërsa prokuroria, policia dhe mjetet (institucionet) e tjera janë trajtuar vetëm në mënyrë sporadike, si një lloj kolaterali për reformën në drejtësi.

Nëse shikojmë statistikën, do të kuptojmë menjëherë se gjykatat vendosin në një pjesë shumë të vogël të çështjeve, ndaj vëmendja duhet të zhvendoset pjesërisht tek instrumentet dhe organet e tjera në fazat e hershme të zbulimit dhe hetimit të transaksioneve të dyshimta dhe në lidhje me këtë duhet bashkëpunim institucional dhe ndërkombëtar.

Përpjekjet për të krijuar të ashtuquajturat ***Hetimet financiare*** sipas shembullit të trendeve botërore kanë sjellë progres të padyshimtë në këtë drejtim, por vetëm në një masë të caktuar. Domethënë, u bë e qartë se është e lehtë të zbulohen transaksione të dyshimta, të pasuara me ngrirje të pronave dhe llogarive, por më pas bashkëpunimi ndërmjet inteligjencës financiare, policisë, prokurorisë publike dhe institucioneve të tjera në vend dhe që me institucionet ndërkombëtare hyn në krizë, një lloj ngërç nga i cili hetimi formal shpesh nuk përparon për muaj apo edhe vite. Është veçanërisht e vështirë të bindësh autoritetet e huaja që të angazhohen në mënyrë efektive në çdo hetim efektiv në vende të tjera nga kanë ardhur transaksione të dyshimta. Ky nuk është vetëm problem për hetimet dhe realizimin e shpejtë dhe të suksesshëm të tyre, por është një barrë e madhe edhe për personat juridikë ndaj të cilëve janë zbatuar masat e ngrirjes si dhe mund të jetë problem serioz edhe për shtetin në mosmarrëveshjet para arbitrazheve ndërkombëtare (siç kemi tashmë) dhe para Gjykatës Evropiane të Drejtave të Njeriut, ku mund të priten edhe aplikime në lidhje me të drejtën e gëzimit paqësor të pronës private sipas Protokollit 1 të KEDNJ. Natyrisht, këto nuk janë problemet e vetme që lidhen me hetimet financiare për pastrimin e parave dhe financimin e terrorizmit ndërkombëtar. Shumica e problemeve janë identifikuar nga ekspertët kompetent në raportet e MANIVAL-it dhe të ngjashme.

Fokus grupi ynë me gjyqtarë dhe prokurorë publikë nga Shkupi ka debatuar edhe për çështjen e përshtatshmërisë së inkriminimit të veprës Larje të parave nga neni 273 i Kodit Penal. Me këtë rast dëshirojmë të shtrojmë disa pyetje të hapura për mendimin tim lidhur me këtë inkriminim lidhur me veprën pararendëse dhe lehtësitë e parashikuara për vërtetimin e tij, si dhe vërtetimin e anës subjektive të krimit. Dispozita nga paragrafi 10 i Nenit. 273 i cili tregon se arsyet e dyshimit janë të mjaftueshme për të vërtetuar veprën kryesore në rastet e pengesave për ndjekjen e saj. E drejta ndërkombëtare parashikon që në disa raste vepra penale kryesore nuk duhet të përcaktohet se cilës vepër i referohet saktësisht, por nuk thotë se mund të lihen vetëm dyshime⁵.

Paragrafët 10 dhe 11 duhet të rishikohen, aq më tepër që nuk kanë karakter normativ të përbashkët për GJK-në, por janë udhëzues dhe hyjnë në këtë çështje. Futja e rregullave të provave në KP është shumë problematike, veçanërisht nëse ato devijojnë nga parimet e LPK-së, ku përveç parimit të prezumimit të pafajësisë, zbatohet edhe parimi i in dubio pro reo (neni 4, Parimet e LPK-së). Po kështu, ligji ynë i procedurës penale qëndron fuqishëm në parimin e vlerësimit të lirë të provave, i cili në parim është në kundërshtim me rregullat e paracaktuara të dësmisë.

Kodi i ri i Procedurës Penale i vitit 2010, i cili hyri në fuqi dy vjet më vonë, siguroi bazën që prokuroria publike të drejtonte vërtet policinë dhe të shndërrohej në një institucion të fuqishëm për luftimin e krimit dhe korrupsionit (me kapacitetet e veta hetuese) që nuk funksiononte siç duhet. Pse prokurorët e shtetit nuk kanë punuar për zbatimin e këtij koncepti është histori më vete. Ka ndoshta disa arsye për këtë, nga injoranca te paaftësia dhe mosgatishmëria për ta shndërruar prokurorinë në një organizatë të fuqishme, por edhe rezistenca e qëllimshme në Ministrinë e Brendshme, e cila nuk dëshiron të heqë dorë lehtë nga monopoli që mban ende në hetimet penale.

Rritja graduale e numrit të procedurave të hapura me vetiniciativë të Prokurorisë Publike është një tregues se Prokuroria Publike po merr gjithnjë e më shumë një rol aktiv në një fazë të hershme të procedurës. LPV-ja e re parashikon që Ministria e Brendshme të finalizojë parahetimet

---

⁵ Vlerësimi kombëtar i rrezikut të pastrimit të parave në këtë drejtim tregon për problemet që dalin në praktikën gjyqësore nga fq. 10 dhe 11 dhe rekomandohet respektimi i standardeve ndërkombëtare në kuptimin që jo gjithmonë duhet të provohet akti predikativ, por vetëm origjina e parave

në mënyrë të pavarur dhe me kallëzime penale formale vetëm në një numër të vogël, krime relativisht të lehta apo të thjeshta, që duket se nuk kuptohen në praktikë.⁶

Do të ishte e dobishme të hetohej nëse dhe në çfarë mase policia merr pushtetin për vete në vend që prokurori të vendosë të mos ndjekë penalisht për disa krime, si dhe nëse ka akuza që nuk janë fare të regjistruara, siç ka pasur në praktikë raste ku policët i pengojnë qytetarët që të paraqesin zyrtarisht një kërkesë. Natyrisht që burimet e ndikimit dhe presionit ndaj policisë dhe prokurorisë janë të ndryshme, nga personale deri te ato sistematike. Megjithatë, shqetësimi më i madh janë rastet kur aktet e rënda të korrupsionit dhe krimit maskohen dhe mbahen në një sirtar nën ndikimin e qendrave politike dhe të biznesit që janë në pushtet.

Mund të konstatohet se numri (përqindja) e lëndëve të pazgjidhura pas hyrjes në fuqi të LVP-së së re rritet, që do të thotë se Prokurori Publik nuk mund të arrijë t'i përballoj obligimet e shtuara sipas modelit të ri të procedurës së huaj duke marrë përsipër barrën e aktivitetet që më parë binin mbi policinë ose gjykatën. Arsyet për këtë janë të natyrës së ndryshme, nga organizative deri tek ato politike dhe kërkojnë analiza të veçanta.

Statistikat dhe analizat tregojnë se policia jo vetëm që ka monopolin de facto të hetimeve, por është një lojtar kyç në gjithë sistemin e drejtësisë penale nga i cili varet se kush dhe nëse do të mbajë përgjegjësi për një krim. Shumica e autorëve nuk janë identifikuar kurrë dhe pothuajse të gjithë të raportuarit janë akuzuar dhe dënuar më vonë. Nëse dihet se policia jonë ka endeproleme serioze me politizimin dhe mungesën e profesionalizmit, pjesa e reformave që synojnë ndryshimin e marrëdhënieve mes subjekteve në sistemin e drejtësisë penale në drejtim të nënshtrimit dhe kontrollit më të madh ndaj policisë nga prokuroria publike është vendosur si prioritet.

Gjendja aktuale e nënshtrimit faktik të prokurorisë publike dhe gjykatave dhe dështimi i tyre për të luajtur rolin e mbrojtësve të ligjshmërisë dhe lirive dhe të drejtave është një problem serioz

⁶ Kjo risi e LVP-së, që policia ta informojë më herët Prokurorin Publik dhe të punojë në bazë të udhëzimeve të tij që nga faza e hershme, në vend që hetimet paraprake në mënyrë të pavarur t'i kryejë dhe t'i finalizojë me kallëzime penale, duket se ngatërroi si përpunimin statistikor ashtu edhe interpretimin e të dhënave.

për shkak të kuadrit të dobët dhe kapacitetit të tyre institucional, por edhe për shkak të problemeve serioze të tyre pavarësinë nga ekzekutivi. Ndaj krijimi i qendrave hetimore të Prokurorisë Publike është një parakusht i rëndësishëm për përsheptimin e hetimeve, si dhe për tejkalimin e monopolit policor në hetimet penale dhe zbutjen e dualizmit hierarkik të policisë kriminale.

Modeli i procedurës nga LVP i ri duhet të sigurojë paanshmërinë e gjykatës, në mënyrë që ajo të lirohet plotësisht nga barra e provës. Në këtë kuptim, LVP-ja jonë qëllimisht ka shkuar më larg nga të gjitha shtetet (ligjet) në rajon dhe nuk e lejon të propozojë prova. Ideja është që gjykata të mos kujdeset për luftën efektive kundër krimit dhe korrupsionit, duke kërkuar zbardhjen e rasteve sipas detyrës zyrtare dhe ndëshkimin e autorëve. Kjo është detyra e njëgrupe të të ashtuquajturve autoritetet ligjzbatuese të drejtuara nga Prokuroria Publike dhe Ministria e Brendshme. Megjithatë, mund të konkludohet se ky transformim i gjykatës nuk është realizuar plotësisht, gjë që është e pritshme, sepse qëndrimet vlerësuese dhe perceptimet e gjyqtarëve për funksionin e tyre nuk ndryshojnë brenda natës. Përkundrazi, ekziston një besim publik se gjyqtarët e vendosin veten në një pozicion servil përpara qendrave politike dhe gjyqësore që udhëheqin me pushtetit.

Publiku ka treguar interes të madh për plot raste që janë ngritur kundër një pjese të elitës politike dhe të biznesit të qeverisë së kaluar. Në raste të tilla, prokuroria dhe gjykata pritet t'i kushtojnë vëmendje të shtuar që procedurat të jenë të ligjshme dhe të drejta, aq më tepër që publiku nuk ka shumë besim tek institucionet, kështu që ato mund të përjetohen lehtësisht jo si drejtësi, por si një lloj revanshizmi politik. Perceptime të tilla problematike shpesh i atribuohen partive politike që spiunojnë çdo ditë informacione nga hetimet dhe veprimet kundër politikanëve dhe elitës së biznesit. Jemi dëshmitarë të shfrytëzimit të përditshëm të këtyre temave dhe procedurave në deklaratat e tyre politike, ku nuk i kushtohet rëndësi prezumimit të pafajësisë, as kushteve për një gjykim paqësor e të drejtë, as mbrojtjes së të dhënave personale etj.

Përmirësimi i metodologjisë së monitorimit. Monitorimi i problemeve faktike dhe perceptimi i ligjshmërisë dhe drejtësisë së procedurës mund të shtrihet nga një vlerësim përfundimtar i paanshmërisë së gjykatës dhe drejtësisë së procedurës (në shkallën e parë dhe të dytë), si dhe në

një objektiv vlerësimi të shkallës së vërtetimit të fajësisë, ndaj do të ishte interesante që vëzhguesit të jepnin mendimin e tyre edhe për masën e sanksionit.

Kjo sepse gjithnjë e më shumë është krijuar përshtypja se gjyqtarët janë mësuar se do të kenë probleme nëse shkelin ligjin ose shkelin të drejtat e mbrojtjes për një gjykim publik dhe të drejtë, por është pothuajse e pamundur të sfidohet me sukses pavarësia dhe paanshmëria, si dhe fajësia (përtej dyshimit të arsyeshëm), ose drejtësia e (masës së) dënimit⁷.

Ne e dimë se ky propozim nuk do t'u pëlqejë gjyqtarëve, me arsyetimin se është ndërhyrje në kompetencat e gjykatës, madje edhe presion ndaj gjyqtarëve e të ngjashme. Implikime të tilla negative mund të kthehen ose të zbuten nëse këto të dhëna monitorimi trajtohen si sekret zyrtar për raste specifike, por mund të shërbejnë si një vlerësim dhe analizë e përgjithshme e cilësisë së gjykimeve.

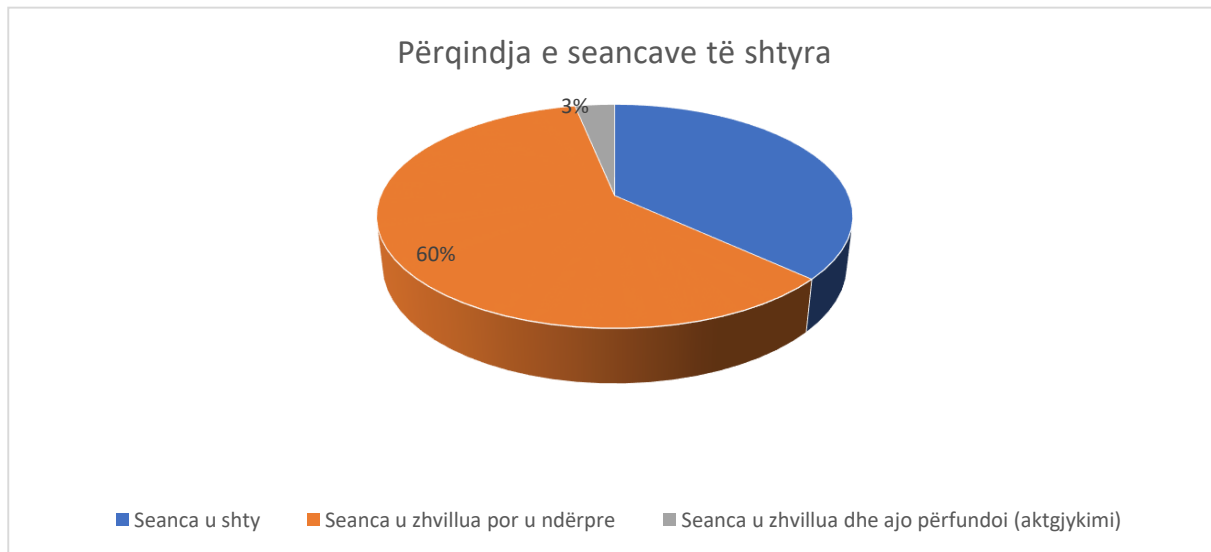
---

⁷ Kështu, Gjykata e Strasburgut për të Drejtat e Njeriut në përgjithësi distancohet nga vlerësimi i provave, ose nga pozicioni i vërtetimit të fajësisë, përveç në situata të rralla kur provat paraqiten në një mënyrë që është haptazi e papajtueshme me konceptin e një gjykimi të drejtë.

2. PJESA E DYTË: GJETJET DHE KONKLUZIONET NGA GJYKIMET E MONITORUARA

2.1 EFIKASITETI I PROCEDURËS PENALE

Problem me zvarritjen e seancave gjyqësore

Shumica e seancave të shtyra janë për shkak të mungesës së të pandehurve. Krahas mungesës së të pandehurve, shqetësuese është tendenca e mungesës së mbrojtësve, si dhe të anëtarëve të këshillit gjyqësor apo prokurorit publik, gjë që vë në pikëpyetje jo vetëm efikasitetin e procesit gjyqësor, por edhe drejtësinë. Fatkeqësisht, në sistemin tonë të drejtësisë penale ekziston ende një problem i madh me dërgimin e parregullt të ftesave gjyqësore tek dëshmitarët dhe ekspertët, gjë që është gjithashtu një pengesë e madhe për efikasitetin e procedurave gjyqësore.

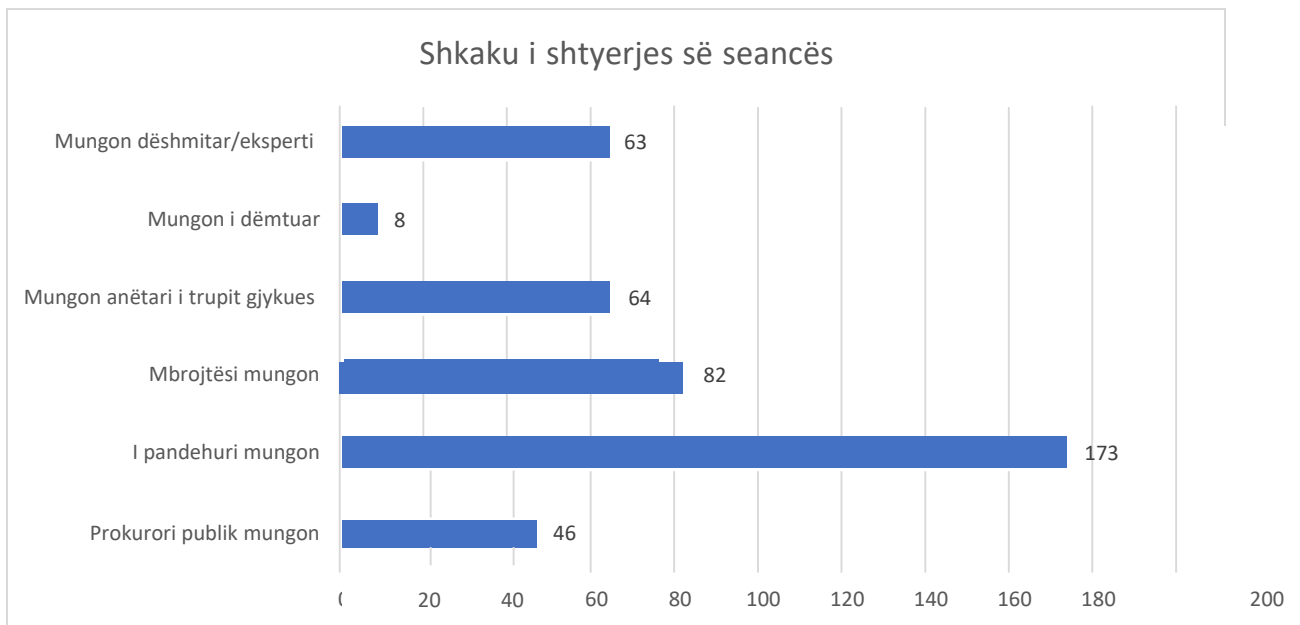
Arsyeja më e shpeshtë e mungesës së të pandehurit apo dëshmitarëve apo ekspertëve në seancat janë arsyet shëndetësore, ndërsa në rastin e mbrojtësve dhe prokurorëve publikë, përputhja e seancave me seancat e tjera është arsyeja e tyre e mungesës.

Arsyet për shtyrjen e seancave janë mospërgatitja e palëve, më së shpeshti e avokatëve mbrojtës, dhe këto arsye janë deklaruar si bazë në fazën e provave, gjatë paraqitjes së provave të

caktuara, si dhe në fazën përfundimtare të çështjes kryesore e cila formulohet si mosgatishmëri për të dhënë një fjalë përfundimtare.

Një arsye shtesë që është veçanërisht e rëndësishme në periudhën e fundit është sëmundja ose vetëizolimi si pasojë e kontaktit me një person të infektuar me virusin COVID-19. Gjegjësisht, fillimi i pandemisë botërore me këtë virus ka ndikim serioz në mbajtjen e rregullt të seancave gjyqësore, përkatësisht është një pengesë veçanërisht serioze në arritjen e efikasitetit gjyqësor.

Në zvarritje në masë të madhe kontribuon edhe menaxhimi i proceseve gjyqësore nga gjykata, në radhë të parë nga aspekti i planifikimit të ndërmarrjes së veprimeve procedurale gjatë seancave individuale. Pra, ne jemi dëshmitarë në seancat në të cilat gjykata vendosi të paraqesë vetëm një provë ose vetëm të prezantojë provat materiale, të cilat pasi shterohen ndodh shtyrja e vazhdimi të shqyrtimit kryesor për arsyen e thjeshtë se gjykata nuk ka prova të tjera për të vepruar në seancën konkrete. Për këtë, e konsiderojmë të nevojshme që gjykatat t'i kushtojnë vëmendje shtrirjes së çështjeve, si dhe të përgatitin me kujdes seancat e ardhshme në drejtim të paraqitjes së provave.

Për më tepër, menaxhimi i duhur i seancave do të hiqte praktikën e seancave të caktuara që zgjasin shumë, edhe pas përfundimit të orarit të gjykimit, thjesht sepse një çështje e caktuar rezikon të vjetrohet. Për këtë arsye ne besojmë se për të shmangur raste të tilla, gjykata duhet të përdorë të gjitha mekanizmat procedurale që ka në dispozicion për menaxhimin me kohë të lëndës, e sidomos duke pasur parasysh dispozitat e LVP-së për emërimin e gjyqtarëve shtesë apo gjyqtarët porotë, veçanërisht nëse në raste të veçanta dihet se për shkak të moshës anëtarë të caktuar të këshillit gjyqësor duhet të dalin në pension, e kështu në kushtet e shqyrtimit kryesor të papërfunduar domosdo duhet të fillojë nga fillimi, gjë që rëndon afatin e vjetërimit në raste të veçanta. Duke pasur parasysh seriozitetin e krimeve që janë monitoruar, mendojmë se gjykata në këto raste duhet të zbatojë më shpesh dispozitat e LVP-së, të cilat parashikojnë mundësinë e caktimit të gjyqtarëve shtesë, për të shmangur mundësinë e ndryshimeve në gjykim. Kjo praktikë

duhet të zbatohet më shpesh nga gjyqtarët, pavarësisht se një praktikë e tillë mund të kërkojë një rritje të numrit të gjyqtarëve dhe gjyqtarëve porotë që do të angazhoheshin për gjykime.

Si një mënyrë shtesë për rritjen e efikasitetit gjyqësor, ne mendojmë se është e këshillueshme që të përmirësohet Sistemi Automatik i Menaxhimit të Çështjeve Gjyqësore (ACMIS), i cili, nëse funksionon siç duhet, do të rezultonte në planifikimin automatik të çështjeve, duke shmangur kështu praktikën e mbivendosjes së seancave gjyqësore. Duke vepruar kështu, gjykata domosdo duhet të ketë parasysh nevojat e mbrojtësit për kohë shtesë për përgatitjen e mbrojtjes, e cila në planifikimin e seancave do të caktonte kohë të mjaftueshme për përgatitjen e mbrojtësit, e cila më pas nuk do të kishte bazë për kundërshtimin ose mungesën e seancave dëgjimore, të cilat në një masë më të vogël do të prishnin rrjedhën e rregullt të procedurës penale.

Arsyet e vonesave ndonjëherë mund të jenë vendime jo të plota nga LVP, siç janë dispozitat për pjesëmarrjen e këshilltarëve teknikë gjatë seancës kryesore. Pra, njihet praktika e shtyrjes së seancave për shkak të mungesës së këshilltarëve teknikë, të cilët nuk trajtohen fare si persona prania e të cilëve është e detyrueshme për seancën kryesore. Rrjedhimisht, shtrohet pyetja se në bazë të cilës dispozitë të LVP-së shtyhen këto seanca.

Lidhur me papërsosmërinë e dispozitave ligjore, mund të gjendet argumenti për shtyrjen e seancave ku ato shtyhen për shkak të ankesave për kompetencën e paditësve të autorizuar, të cilat ishin veçanërisht të pranishme gjatë përfundimit të Ligjit për LVP-në, deri në miratimin e ligjittë ri për Prokurorinë Publike.

2.2 PARIMI IMEDIAT

Është evidente se gjykimet (seancat kryesore) fillojnë nga fillimi, për shkak të skadimit të afatit prej 60 ditësh nga seanca e fundit, në pajtim me dispozitat e LVP-së që i referohen mbrojtjes së parimit imediat gjatë seanca kryesore. Fatkeqësisht, nga praktika e vërejtur është evidente se këto dispozita të LVP-së që kanë për qëllim mbrojtjen e parimit imediat së gjykatës gjatë seancës kryesore janë keqpërdorur në masë të madhe në dëm të së drejtës për gjykim të drejtë ose zbatohen në mënyrë të pavend në dëm të parimit imediat dhe synojnë thyerjen e afateve për gjykim brenda një afati të arsyeshëm.

Konkretisht, konsiderojmë se praktika e vendosur e gjykatës është e papërshtatshme në rastet kur seanca kryesore fillon nga fillimi dhe për të mbrojtur parimin imediat duhet vetëm të lexojë deklaratat e dhëna më parë ose provat e paraqitura dhe/ose vetëm të deklarojë që prokuroria dhe pandehuri të qëndrojnë në të gjitha ato që kanë thënë në seancat e mëparshme. Zbatimi i tillë i dispozitave të LVP-së me qëllim të përshpejtimit të procedurës nënkupton vetëm anashkalim të parimit imediat. Kujtojmë se kuptimi i këtij parimi është se shqyrtimi kryesor duhet të fillojë nga fillimi për shkak të periudhës së gjatë kohore që nga seanca e fundit, kështu që është e mundur që gjykata të ketë harruar atë që ka ndodhur para saj, në radhë të parë duke pasur parasysh faktin se është e nevojshme gjyqtarët me shqisat e tyre të vlerësojnë besueshmërinë e dëshmitave të pandehurve dhe dëshmitarëve gjatë shqyrtimit kryesor.

Nëse, nga ana tjetër, seanca kryesore fillon nga fillimi dhe vetëm formalisht lexohet procesverbali ose konstatohet se të gjithë mbeten në deklaratat e tyre të dhëna më parë, atëherë lind pyetja pse bëhet kjo veprimtari procedurale, kur gjykata mund të lexojë në çdo kohë të gjitha procesverbalet e vendimeve procedurale të kryera para tij. Prandaj kjo praktikë e deformuar vetëm për të vërtetuar se të gjithë i përmbahen plotësisht qëndrimeve të shprehura më parë ose për të lexuar procesverbalet e seancave të mëparshme, çon në absurditetin e dispozitës së fillimit të gjykimit nga e para, e cila është e pakuptimtë dhe shërben vetëm si abuzime për cilëndo arsye.

Vërejtje të ngjashme mund të bëhen edhe për seancat në rastet ku procedura penale përsëritet pas mjetit të jashtëzakonshëm juridik dhe në procedurën e përsëritur, ashtu si në rastet

e fillimit të seancës kryesore, provat nuk paraqiten fare, por vetëm lexohen, si në procedurën e parë.

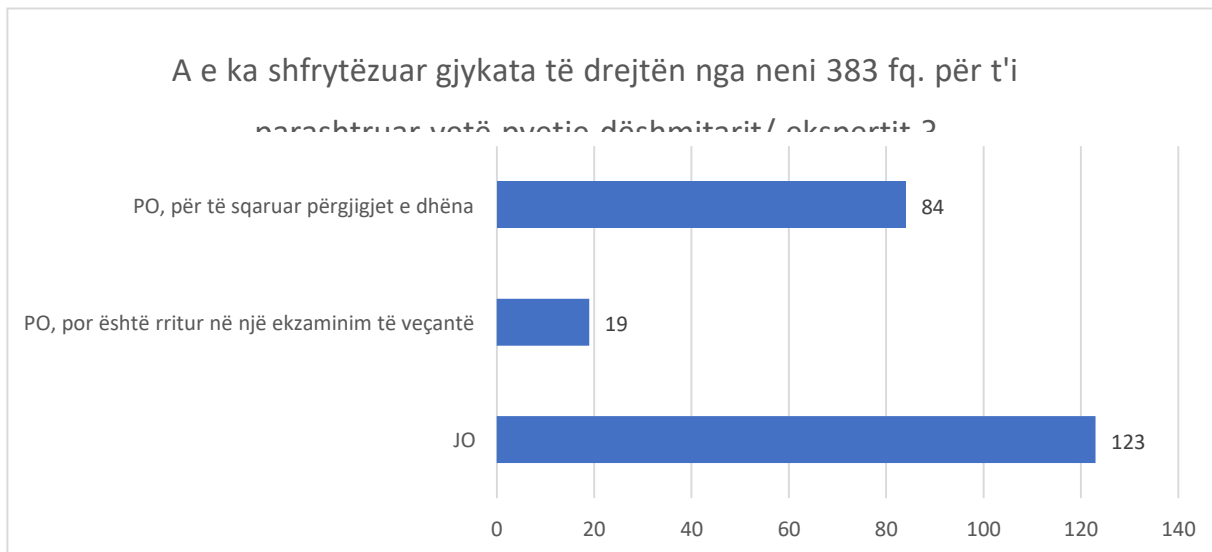
Në këtë drejtim, konsiderojmë të nevojshme rishikimin e dispozitave të LVP-së, por edhe të praktikës gjyqësore, të cilat i referohen dispozitave për rifillimin e gjykimit nga e para në rastet e zvarritjeve më të gjata të seancave, si dhe shqyrtimi i kësaj praktike gjyqësore në rastet e përsëritjes së procedurës penale.

Së fundi, është vërtet e paqartë se cili është roli i gjykatave më të larta, për të mbrojtur efikasitetin dhe drejtësinë e proceseve gjyqësore, kur ato lejojnë rigjykimin e procedimeve penale, dhe janë të vetëdijshme se është më se e sigurt se në raste të veçanta menjëherë do të ndodhë vjetërsimi absolut pas ndjekjes penale për krime të veçanta.

Ritheksojmë se në rastet kur seanca kryesore fillon nga fillimi për shkak të skadimit të një periudhe më të gjatë kohore ndërmjet seancave, mendojmë se në të gjitha këto raste seanca e re kryesore duhet të zhvillohet në përputhje me dispozitat e LVP-së, në kuptimin e fjalimeve hyrëse, mësimet e të drejtave dhe në lidhje me paraqitjen e duhur të provave nga procedura e provave, me qëllim përmbushjen e qëllimit të parimit imediat.

Përndryshe, mund të gjendemi në një situatë ku palët mund të zgjedhin në mënyrë të pavarur se cilat veprime procedurale do të ndërmerren duke lexuar procesverbalet e seancave të mëparshme, dhe cilat do të kryheshin në përputhje me LVP-në, gjë që mund të ndikonte në vendimin e gjykatës në një mënyrë që disa veprime apo prova procedurale favorizohen ndaj disa të tjerave, gjë që ndikon edhe në vendimin e gjykatës. Natyrisht, argumenti tjetër në këto raste është edhe më i pafavorshëm, pra se nëpërmjet kësaj radhitjeje, palët në fakt kënaqen me zgjedhjen e gjyqtarit gjykues dhe/ose këshillit.

2.3 BARAZIA E ARMËVE DHE NEVOJA PËR RREGULLA TË PROVAVE

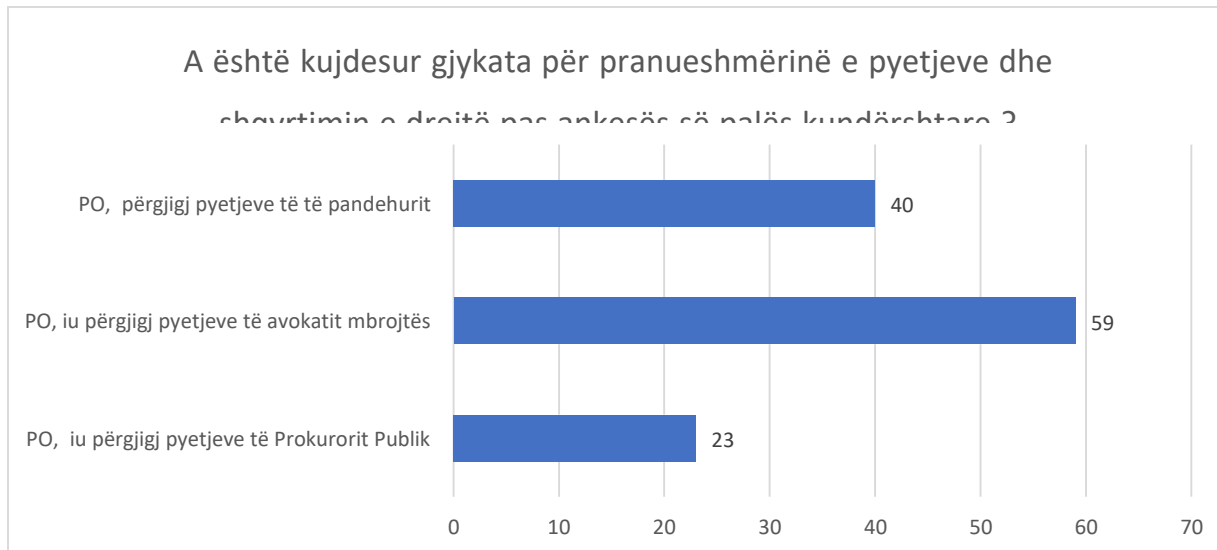

Është i dukshëm dhe vazhdon trendi i rolit dominues të gjykatës gjatë marrjes në pyetje të dëshmitarëve gjatë procedurës së provave. Domethënë, në vend që gjykata të përmbahet nga pyetjet e dëshmitarëve dhe/ose kjo praktikë të jetë vetëm në raste të jashtëzakonshme, nëse është e nevojshme vetëm për të sqaruar disa fakte, ne jemi ende dëshmitarë të praktikës së një gjykate aktive, e cila nën maskën e ligjit të rregulluar në nenin 383 të LVP-së, ndonjëherë parashehmarrjen në pyetje inkuizitore. Në këtë mënyrë cenohet parimi i pavarësisë dhe paanshmërisë së gjykatës dhe në të njëjtën kohë cenohen parimet e procedurës penale akuzuese, ku roli kryesor i palëve në procedurë është që të bindin gjykatën për të vërtetën e pretendimin e tyre.

Ndryshe, sipas këtyre parimeve kur gjykata nuk është e obliguar të dëshmojë të vërtetën dhe nëse prokurori publik nuk arrin ta bindë gjykatën përtej dyshimit të arsyeshëm për vërtetësinë e teorisë së tij të rastit, atëherë gjykata duhet të jetë pasive dhe të veprojë në përputhje me parimet in dubio pro reo ose in dubio pro libertate. Për më tepër, konsiderojmë të nevojshme që gjykata t'i kushtojë më shumë rëndësi rolit të saj gjatë shqyrtimit kryesor gjatë marrjes në pyetje

të drejtpërdrejtë dhe të kryqëzuar të dëshmitarëve dhe të mos reagojë sipas detyrës zyrtare (që sipas LVP nuk parashikohet fare) ndaj pranueshmërisë dhe mënyrën e formulimit të pyetjeve të caktuara nga palët në rastet kur nuk janë paraqitur kundërshtimet përkatëse. Kjo për të ruajtur paanshmërinë e tij.

Në këtë drejtim, mendojmë se është e nevojshme t'i kushtohet vëmendje shtesë përmirësimit të nivelit të standardeve profesionale të avokatëve mbrojtës dhe prokurorëve, në mënyrë që të respektohen dispozitat e LVP-së në lidhje me rregullat dhe standardet për marrjen në pyetje të drejtpërdrejtë dhe të kryqëzuar si dhe në lidhje me rregullat dhe standardet për përmbajtjen e fjalëve hyrëse dhe mbyllëse.

Përkundër faktit se procedura gjyqësore është për t'u përshëndetur në rastet kur ajo është në kulmin e rolit të saj gjatë marrjes në pyetje të drejtpërdrejtë dhe të kryqëzuar të dëshmitarëve, ku përmes zbatimit të drejtë të dispozitave të LVP-së zgjedhen pyetjet në bazë të përmbajtjes që është theksuar gjatë pyetjeve të drejtpërdrejta. Megjithatë, mendojmë se mospërgatitja procedurale e palëve nuk duhet toleruar duke nuk duhet pranuar propozimet e tyre për shtyrjen e

seancave pas marrjes në pyetje të drejtpërdrejtë të dëshmitarëve, e cila bazohet në kërkesat e palëve për përgatitje shtesë për marrje në pyetje të kryqëzuara.

Kjo për faktin se palët, sipas LVP-së, kanë qasje në të gjitha provat nga pala kundërshtarë para fillimit të seancës kryesore, kështu që qëllimi i marrjes në pyetje të kryqëzuara humbet nëse nuk bëhet menjëherë pas pyetjeve të drejtpërdrejta. Domethënë, kuptimi i marrjes në pyetje të tërthorta është vetëm në deklaratës diskredituese të dhënë në pyetjet e drejtpërdrejta dhe bazohet vetëm në përgjigjet e dhëna në pyetjet e drejtpërdrejta. Pra, nëse marrja në pyetjet e kryqëzuara pason një periudhë të caktuar kohore pas marrjes në pyetje të drejtpërdrejtë, lind pyetja nëse në këto raste ka vërtet nevojë për të diskredituar dëshminë e dëshmitarëve apo ekspertëve apo është një abuzim i thjeshtë i të drejtës për një gjykim të arsyeshëm si dhe shpenzim i panevojshëm i burimeve edhe ashtu të kufizuara gjyqësore, dhe me këtë vjen abuzimi dhe presioni i fshehtë ndaj dëshmitarëve dhe ekspertëve.

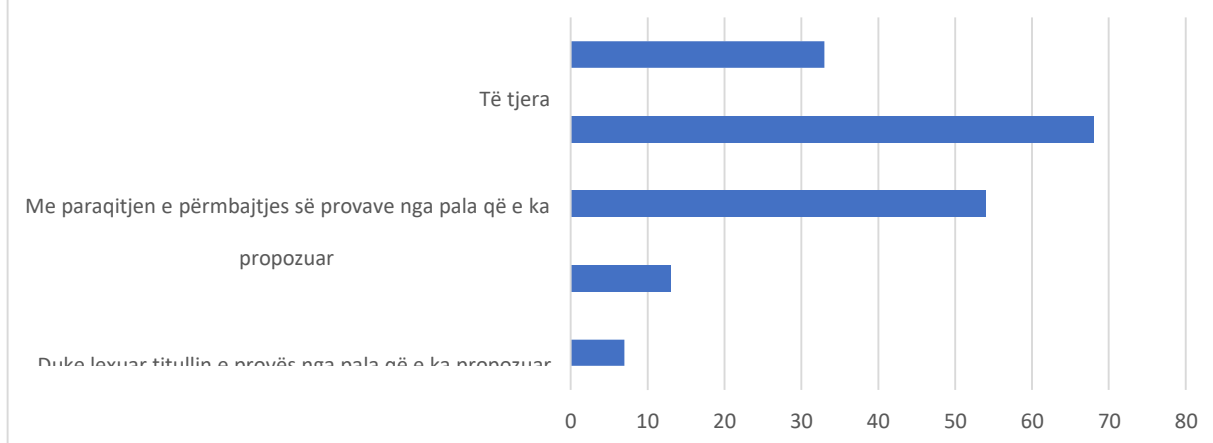
Mendojmë se për të respektuar parimin e barazisë së armëve, palët duhet të kenë kujdes në propozimin e provave që nga fillimi i seancës kryesore. Përkundër faktit se LPVP nuk parasheh parimin e mbivendosjes së provave, ne gjendemi në një situatë kur palët gjatë seancës kryesore propozojnë prova të reja që nuk janë propozuar për shkak të gabimeve të pretenduara teknike, duke shkelur praktikisht parimin e barazisë së armëve të palët. Për këtë arsye mendojmë se gjykata dhe palët duhet t'i kushtojnë vëmendje të veçantë rrethanave të tilla, veçanërisht kur bëhet fjalë, siç theksohet në rastin tonë, për provat në të cilat është mbështetur aktakuza. Sepse në të kundërtën ekziston dyshimi se aktakuza është miratuar pa këto prova që mungojnë.

Interesante për koment është edhe praktika e marrëveshjes plotësuese ndërmjet palëve për paraqitjen e provave shtesë gjatë procedurës kryesore, jashtë listës së provave në aktakuzë dhe mbrojtjes, e cila nuk është paraparë si standard në LVP. Kjo pasi nëpërmjet kësaj praktike humbet kuptimi i konceptit të listës së provave apo përfshirja e tyre, gjë që sipas LVP nuk përjashtohet, por vetëm nëse kjo provë nuk ka qenë e njohur më parë; rasti i kundërt duhet të trajtohet si kontradiktë nga LVP, e me këtë edhe futja e mundësisë për zvarritje shtesë të procedurës dhe vlerësimi i saj si i padrejtë.

Mungesa e rregullave të provave gjithashtu mund të çojë në vonesa të procedurës. Kjo tezë mund të mbështetet edhe nga fakti se gjykata në një rast i ka njoftuar palët se dy muaj më parë ka marrë një njoftim nga ambasada në Berlin nëpërmjet Ministrisë së Drejtësisë që e informon gjykatën se është gjetur adresa e njërit prej dëshmitarëve të propozuar. Me këtë, gjykata vendosi që në vend të leximit të dëshmisë së dëshmitarit të dhënë më parë në procedurë dhe për të cilën tashmë ishte marrë vendim, të pranojë propozimin e njërit nga palët për thirrjen e këtij dëshmitari, me arsyetim se bëhet fjalë për mbrojtjen e të drejtës për gjykim të drejtë, duke marrë parasysh rrethanat e reja dhe nenin 6 të KEDNJ dhe praktikën e GJEDNJ. Befasues është fakti se gjykata nuk tenton të kërkojë dëshmi përmes video-konferencës nga dëshmitari, por vetëm shtyn seancën me argumente se është e nevojshme që dëshmitari të jetë i pranishëm në vendin tonë. Për këtë arsye ne besojmë se gjykata në këtë rast duhet t'i kushtojë vëmendje përshtatshmërisë dhe afatit të veprimit si pjesë përbërëse e vlerësimit të një gjykimi të drejtë, pra si pjesë e rëndësishme e sjelljes së drejtë të gjykatës në raste të veçanta.

Sa i përket paraqitjes së provave materiale, jemi dëshmitarë të një diversiteti më të madh, gjegjësisht mosekzistimit të mënyrës uniforme të paraqitjes së tyre. Ne besojmë se kjo praktikë duhet të hiqet dhe provat materiale të paraqiten në mënyrë uniforme, në përputhje me LVP-në. Në këtë drejtim, është e nevojshme të unifikohet praktika kur këto prova do të paraqiteshin krahas mjeteve teknike, në mënyrë që ato të shoqëroheshin me një shpjegim të shkurtër lidhur me vlerën e tyre provuese dhe jo vetëm të njëjtat prova të paraqiteshin pa asnjë shtesë sqaruese. Praktikisht, kuptimi i provës materiale theksohet vetëm në fjalën përfundimtare, në vend që të lidhet me provat e tjera për të mbështetur teorinë e çështjes së palëve që propozuan paraqitjen e tyre.

Në ç'mënyrë u paraqitën provat shkresore dhe materiale ?

Në atë drejtim janë edhe vërejtjet lidhur me paraqitjen e konstatimit dhe mendimin e ekspertëve, kur në një rast edhe pse janë punësuar disa ekspertë të cilët kanë përgatitur ekspertizë të veçantë, në pyetjet e drejtpërdrejta dhe të tërthorta përgjigjen vetëm njëri prej tyre dhe për dhënien e përgjigjeve këta ekspertë u konsultuan me njëri-tjetrin. Ne besojmë se nuk duhet lejuar kjo praktikë, e cila në njëfarë mënyre është interpretim kreativ i dispozitave të LVP-së, për arsyen e thjeshtë se çdo ekspert nëse ka përgatitur ekspertizë të pavarur, atëherë ajo ekspertizë duhet të paraqitet në mënyrë të pavarur sepse kur duke paraqitur konstatimin e tij jep mendim edhe eksperti. Kështu, në rastet kur paraqitet ekspertiza e dikujt tjetër, vihet në dyshim mendimi i ekspertit nëse ai/ajo nuk ka përcaktuar konstatimet e ekspertimit. Ne gjithashtu besojmë se trajtimi i ekspertit gjatë marrjes së deklaratës së tij nuk duhet të ndryshojë nga dëshmitari, kështu që në këtë rast duhet të zbatohen të njëjtat rregulla të procedurës për marrjen e pyetje të drejtpërdrejta dhe të kryqëzuar të ekspertëve, gjë që do të largonte të gjitha interpretimet e pazakonta të praktika e marrjes në pyetje të ekspertëve, siç është pyetja e ekspertit përmes postës elektronike dhe të ngjashme.

Janë konstatuar probleme të caktuara në drejtim të standardizimit jo të plotë të rolit të këshilltarëve teknikë në LVP, veçanërisht në rastin kur ka më shumë të bashkëpandehur dhe kur

këta këshilltarë teknik caktohen për ekspertizë individuale. Pra, arsyetohet plotësisht dilema nëse në rrethana të tilla gjykata duhet ta lërë këshilltarin teknik në sallë apo ta largojë atë derisa të vijë radha e ekspertit për të cilin në listën e provave propozohet këshilltari specifik teknik. Kjo duhet të rregullohet në ndryshimet e radhës të LPK-së, në mënyrë që të ketë një mënyrë të unifikuar të veprimit të gjykatave në këto raste. Konsiderojmë gjithashtu se praktika e parashtrimit të pyetjeve me shkrim ekspertit është e papërshtatshme, pastaj më vonë në një seancë tjetër i njëjti u përgjigjet pyetjeve që vec i janë parashtruar një herë, sepse kjo procedurë cenon parimin e menjëhershmerisë.

Mund të konstatohet se praktika e gjykatës që në vend pas marrjes në pyetje të tërthortë të bëjë pyetje vetëm për të sqaruar disa fakte, në përputhje me kompetencën e saj të rregulluar në LVP, të bëjë hetim të plotë të dëshmitarit apo të pandehurit. Ne mendojmë se kjo praktikë e gjykatës duhet të kufizohet, veçanërisht duke pasur parasysh faktin se gjykata gjatë marrjes në pyetje të drejtpërdrejta dhe të kryqëzuar të dëshmitarëve i kushton rëndësi pranueshmërisë së pyetjeve dhe rrjedhimisht nuk duhet të ndërhyjë në teorinë e çështjes së palëve përmes marrjes shitesë në pyetje.

Gjykata duhet gjithashtu të respektojë rendin e paraqitjes së provave të propozuara nga palët dhe të heqë praktikën që i njëjti dëshmitar të identifikohet si dëshmitar i të dyja palëve duke u marrë në pyetje në një seancë të vetme. Kjo sepse ai dëshmitar dëshmon për rrethana të ndryshme, të cilat varësisht nga teoria e çështjes së palës ka kuptim të paraqiten në përputhje meradhën e paraqitjes së provave, sipas teorisë së rastit. Përndryshe, praktika e deritanishme çon në absurditetin e paraqitjes së dëshmisë së dëshmitarit si provë, e kështu pala që më pas duhet të paraqesë të njëjtin dëshmitar si provë, zakonisht të heqë dorë nga vlera provuese e këtij personi. Pra, pavarësisht se në këtë mënyrë i njëjti person do të thirrej dy herë para gjykatës, mendojmë se një barrë e tillë në kohëzgjatjen e procedimit penal është e justifikuar.

Nga ana tjetër, konsiderojmë se praktika e gjykatës është e përshtatshme kur për të përfutur një pasqyrë më të plotë të dëshmisë së një dëshmitari, ajo devijon nga radha e paraqitjes së provave, pra para marrjes në pyetje të dëshmitarit paraqiten prova materiale të caktuara që kanë të bëjnë me dëshminë e dëshmitarit. Konsiderojmë se kjo praktikë është e përshtatshme dhe ka

për qëllim realizimin e plotë të parimeve të përshtatshmërisë, kursimit dhe drejtësisë së seancës kryesore.

Për sa i përket paraqitjes së provave, argumenti se palët vijnë të papërgatitura për të paraqitur dëshmitë e dëshmitarëve ende duket i justifikuar. Pra, për fat të keq ende po bëhen pyetje jokorrekte ose akoma më keq, gjykata kërkon zvarritjen e përgatitjes së marrjes në pyetje të kryqëzuar, gjë që vetëm sa e prish dinamikën dhe besueshmërinë e deklaratës së dëshmitarit. Për arsyen e thjeshtë se marrja në pyetje e tërthortë ka kuptim vetëm nëse është menjëherë pas marrjes në pyetje të drejtpërdrejtë, gjë që do të shihte ndonjë mospërputhje në deklaratën e dhënë në dëshminë e drejtpërdrejtë.

Ne besojmë se gjykata duhet të kontrollojë dhe koordinojë prokurorin publik lidhur me detyrimin e tij për të ndarë provat me palën kundërshtare, gjë që do të shmangte situatat ku seancat do të shtyeshin për shkak të kundërshtimit të mbrojtësve dhe të pandehurve se nuk kishin qasje në provat e prokurorit publik dhe për këtë arsye nuk mund të përgatisin në mënyrë efektive mbrojtjen e tyre.

Qëndrimi i gjykatës është i drejtë se marrja në pyetje e dëshmitarëve duhet të bëhet në të njëjtën seancë pas marrjes në pyetje të drejtpërdrejtë, në mënyrë që të plotësohen parimet e kontradiktës dhe të menjëhershme të seancës kryesore. Konsiderojmë se pretendimet e avokatëve mbrojtës se nuk janë të gatshëm për pyetje të tërthortë, pavarësisht nga kohëzgjatja e dëshmisë, janë të pasakta, sepse ata tashmë kanë të drejtë të kontrollojnë provat e prokurorit publik, kështu që mund të përgatisin për marrjen në pyetje të tërthortë, dëshmitarët. Gjithashtu, konsiderojmë se kërkesat për shtyrjen e seancave për shkak të hezitimit të palëve për t'i bërë pyetje dëshmitarëve nuk mund të jenë argument i pranueshëm për gjykatën.

Nga seancat e monitoruara është krijuar përshtypja se gjykata duhet të bëjë përpjekje shtesë për menaxhimin e kohës së hetimit kryesor në mënyrë që të mos shtyhen seancat në rastet kur njëri dëshmitar një herë është pyetur drejtpërdrejt dhe marrja në pyetje të tërthortë ndodhur në tjetrën seancë dëgjimi. Kjo praktikë prish dinamikën e gjykimit dhe humb kuptimin e marrjes në pyetje të tërthortë, ndaj rekomandojmë që gjykata t'i kushtojë vëmendje afatit kohor të gjykimit dhe, nëse është e mundur, të bëjë një pyetje të drejtpërdrejtë dhe një të kryqëzuar dëshmitarit

me qëllim të përmbushjes së plotë dhe të drejtë të objektivave të parimeve imediate dhe kundërshtimit të seancës kryesore.

Konsiderojmë se në kushtet e ankimimit për pranueshmërinë e pyetjeve të palëve kundërshtarë gjatë procedurës së provave, gjykata duhet të kërkojë ose riformulimin e pyetjeve ose fshirjen e pyetjeve të tilla nga procesverbali, dhe dëshmitari të mos iu përgjigjet atyre dhe jo vetëm të shënohet në procesverbal me fjalë pranohet ose refuzohet.

2.4 ROLI I GJYKATËS (GJYQTAR AKTIV)

Gjatë seancave të monitoruara kemi qenë dëshmitarë të rasteve kur gjyqtarët kanë një rol shumë aktiv dhe në një farë mënyre veprojnë në emër të prokurorit të autorizuar gjatë procedurës së provave, kur pa nevojë angazhohen në marrjen në pyetje të drejtpërdrejtë të dëshmitarëve, madje edhe bëjnë pyetje që më parë janë kundërshtuar nga pala, dhe vetë gjyqtarët nuk i kanë miratuar.

Ndryshe, në periudhën e analizuar, vëzhguesit kanë vërejtur mungesën e drejtpërdrejtë të interesimit të prokurorit publik për marrjen në pyetje të palëve, për shkak të të cilit gjykata është dashur të ndërhyjë gjerësisht përmes pyetjeve që kanë për qëllim paraqitjen e dëshmisë së dëshmitarit gjatë seancës kryesore.

Gjatë seancave të monitoruara, u vu re praktika ku gjatë marrjes në pyetje nga palët, qoftë në pyetje të drejtpërdrejta apo të kryqëzuar të dëshmitarëve, gjykata ndërhynte me pyetjet e veta. Konsiderojmë se kjo është praktikë e gabuar e gjykatës dhe zbatim jo korrekt i kompetencave të rregulluara me LVP, të cilat i referohen mundësisë që gjykata të bëjë pyetje sqaruese plotësisht vetëm në situata të jashtëzakonshme, dhe të mos prishin dinamikën e shqyrtimit të dëshmitari palët në procedurë.

Pika e dytë e njohur është se gjykata në raste të caktuara zbaton gabimisht dispozitat e LVP në trajtimin e deklaratave të dëshmitarëve gjatë marrjes në pyetje të drejtpërdrejtë dhe/ose të kryqëzuar. Lidhur me këtë, ne besojmë se LVP duhet të zbatohet në mënyrë konsistente në konceptimin e pyetjeve gjatë marrjes në pyetje, në mënyrë që ato të bazohen ekskluzivisht në

përgjigjet nga marrja në pyetje e drejtpërdrejtë, dhe nëse është e nevojshme, disa informacione shtesë që do të merren nga dëshmitari, të njëjtat të mos caktohen si pyetje të drejtpërdrejta gjatë gjatë marrjes në pyetje të tërthorta, por i njëjti dëshmitar të thirret nga pala tjetër dhe aidëshmitar të merret në pyetje drejtpërdrejt.

Kështu, me zbatimin konsekuent të dispozitave të LVP-së, palës kundërshtare do t'i mundësohej që t'i përgënjeshtrojë deklaratat e tilla përmes marrjes në pyetje të tërthortë, nëse i njëjti person thirret si dëshmitar në rrethana të ndryshme nga të dyja palët. Në të kundërt, nëse praktika e pyetjeve të drejtpërdrejta tolerohet gjatë marrjes në pyetje, pamundësohet barazia e palëve, duke favorizuar kështu zbatimin e paragrafit 5 të nenit 383, i cili rregullon përfshirjen e gjykatës gjatë marrjes në pyetje të drejtpërdrejta dhe të kryqëzuara. Kështu, një gabim çon në një tjetër dhe në rastet kur gjykata toleron praktikën e përshkruar më sipër, atëherë gjykata, në heshtje, futet në grackën e argumentimit të çështjes në favor të njëres nga palët, duke bërë pyetjeshtesë.

Për këtë arsye ne besojmë se për të ruajtur objektivitetin dhe paanshmërinë e gjykatës, gjykata duhet t'i kushtojë vëmendje pozitës dhe funksionit të saj dhe në këtë mënyrë të kufizojë ose përjashtojë plotësisht të drejtën e saj për të ndërhyrë në marrjen e deklaratave të dëshmitarëve gjatë seancës kryesore. Në atë mënyrë gjykata do të ishte në funksion të një arbitri të pavarur në rastin konkret, i cili me ndërhyrjen e tij nuk do të angazhohej në argumentimin e teorisë së rastit të asnjëres nga palët në procedurën penale. Ne besojmë se gjyqtarët duhet të jenëveçanërisht të përmbajtur dhe të kujdesshëm në ushtrimin e autoritetit që u jepet me KVP (neni 383 par. 5) dhe ta përdorin atë vetëm në situata të jashtëzakonshme dhe jo në çdo rast. Sepse përmes kësaj praktike të gjykatës kur praktikisht zbardhja e disa fakteve kthehet në një ekzaminim të veçantë, në bazë të të cilit bëhen pyetje shtesë të kryqëzimit dhe vetëm në lidhje me përgjigjet në pyetjet e bëra nga gjykata, praktikë që në vetvete është kontradiktore dhe e papranueshme.

Interesant për koment është edhe qëndrimi i gjykatës, kur gjatë vlerësimit të provave të propozuara ka konstatuar se disa prova mund të jenë më të dëmshme se sa në favor të të pandehurit, gjegjësisht palës që e ka propozuar. Për këto arsye, një deklaratë e tillë e gjykatës për të mos lejuar paraqitjen e disa provave të propozuara duket paksa problematike dhe gjykata e

mbështet vendimin e saj në argumentin se përmes këtyre provave pala që propozon do të dilte në një gjendje më të keqe. Kjo procedurë gjyqësore është veçanërisht problematike duke pasur parasysh rolin e saj si një arbitër i pavarur që gjykon në bazë të të gjitha provave në dispozicion.

Nga seancat e monitoruara mund të konkludojmë gjithashtu se gjykatat duhet t'i kushtojnë më shumë vëmendje në fjalën përfundimtare palëve që të mos paraqesin prova të reja apo prova që nuk janë paraqitur fare gjatë procedurës së provave.

Duket e justifikuar të ritheksohet pika se gjykatat duhet të bëjnë më shumë përpjekje në formulimin e arsytimit gjyqësor, në radhë të parë duke pasur parasysh vendimet për masat për sigurimin e pranisë, veçanërisht pasi kjo praktikë e gjykatave kombëtare tashmë vlerësohet si e papërshtatshme nga Gjykata në Strasburg në disa aktgjykime kundër Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Veprimi i gjykatës është i lavdërueshëm kur ka refuzuar të paraqesë një sasi të madhe të provave që në masë të madhe dëshmojnë të njëjtën gjë, dhe vetëm sjellin në ngarkesë dhe zvarritje të panevojshme të procedurës penale. Në këtë drejtim, ne mendojmë se palët duhet të përmbahen nga aplikimi i strategjive të tilla për të vërtetuar teorinë e rastit, të cilat vetëm çojnë në ngadalësimin ose joefikasitetin e veprimit të gjykatës.

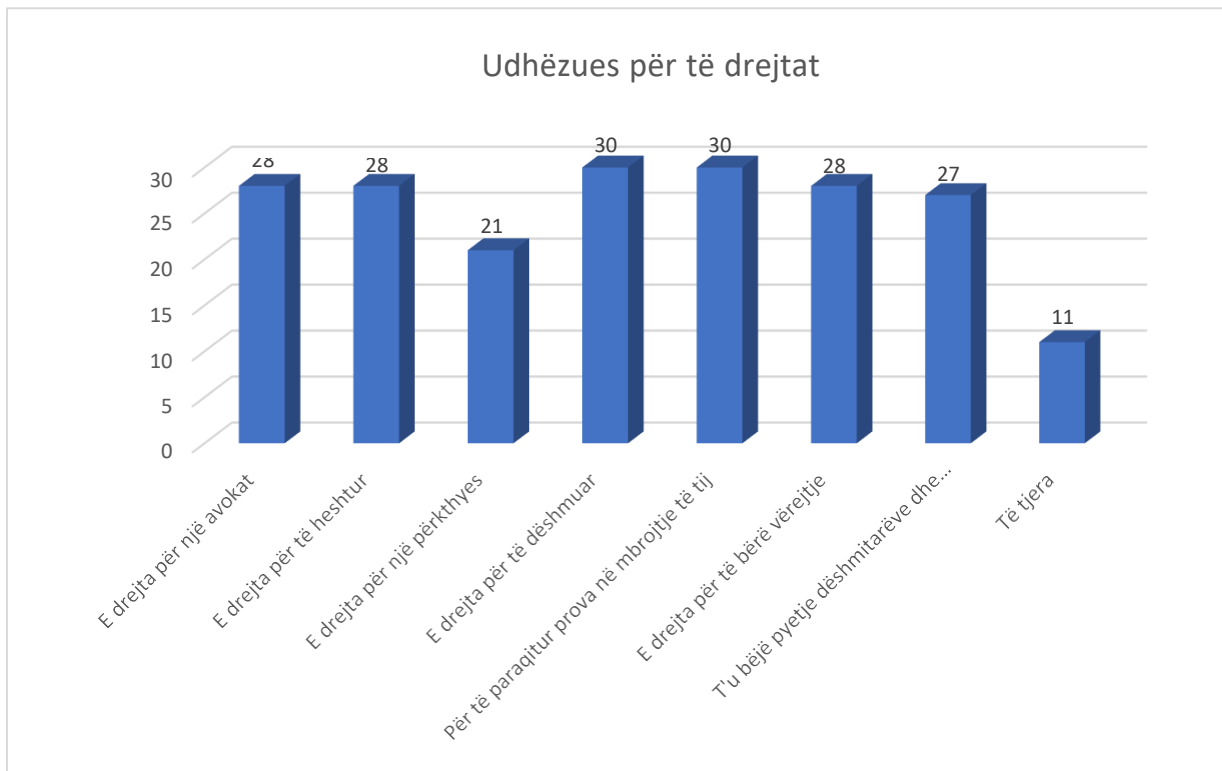
Përfundimisht, sa i përket rolit të gjykatës në vlerësimin e mundësisë së plotësimit të procedurës së provës, ritheksojmë se kjo mundësi procedurale e palëve duhet të shfrytëzohet vetëm në raste të jashtëzakonshme, gjegjësisht vetëm nëse në seancën kryesore do të krijohen rrethana të reja dhe në kuptim të interpretimi kufizues të dispozitës së nenit 394 të LVP nga gjykata.

Në të kundërtën, besojmë se nëse gjykata në mënyrë jokritike lejon plotësimin e provave, mund të cenohet teoria e rastit të palëve, si dhe rrjedha logjike e paraqitjes së provave gjatë seancës kryesore, dhe në disa raste palët mund dhe qëllimisht mund të kalkulojnë në lidhje me paraqitjen e provave për ta vonuar procedurën e provave. Gjegjësisht, ideja për një koment të tillë bazohet në pozitën e re konceptuale të gjykatës sipas LVP-së si arbitër pasiv gjatë shqyrtimit kryesor, si dhe në shkallën e bindjes së gjykatës lidhur me teorinë e rastit të prokurorisë ku gjykata

nuk duhet të vërtetohet të vërtetën materiale, por duhet të bindet përtej dyshimit të arsyeshëm për vërtetësinë e teorisë së çështjes së prokurorit.

2.5 MËSIMET E TË DREJTAVE

Gjyqtarët duhet t'i shohin mësimet e të drejtave të të pandehurit si një pjesë thelbësore të seancës kryesore, sepse mbajtja e duhur e këtyre mësimëve varet kryesisht nga perceptimi i të pandehurit për procedurat gjyqësore, si dhe nga aftësia e tij për t'u mbrojtur në mënyrë efektive. Prandaj e konsiderojmë të papranueshme që gjykata në kushtet e kundërshtimit të dhënë nga i pandehuri të mos e kuptojë pse akuzohet, vetëm të numërojë shkurt dhe shkurt të drejtat e të pandehurit. Nuk duhet të jetë kështu, edhe në rastet kur i pandehuri e di qartë se për çfarë akuzohet. Përkundrazi, gjykata është e obliguar dhe duhet t'i shpjegojë të drejtat në mënyrë të kuptueshme të pandehurit, veçanërisht nëse gjatë seancës kryesore i pandehuri deklaron publikisht se nuk e kupton aktakuzën, pa hyrë gjykata në interpretimin dhe spekulimin nëse i pandehuri ka mundur ose mund të kuptojë ose nëse e kupton akuzën.

Është interesant të komentohet se në shumicën e seancave të monitoruara, gjykata në udhëzimin për të drejtat e të pandehurve rendit vetëm të drejtat e të pandehurve, pa hyrë në një shpjegim më të detajuar të thelbit të tyre për të pandehurit. Përkundër faktit se në shumicën e seancave të monitoruara të pandehurit kanë një avokat sipas zgjedhjes së tyre dhe shpesh janë të pandehur të arsimuar, gjykata duhet t'i kushtojë më shumë vëmendje kur sqaron të drejtat e të pandehurve dhe të mos mjaftohet vetëm me numërimin shterues të të njëjtëve. Në një rast, gjykata nuk i ka njoftuar fare të pandehurit për të drejtat e tyre.

Nga ana tjetër, është për tu lavdëruar praktika e gjykatës që në rifillim të seancës kryesore të riinstruktojë të pandehurin për të drejtat e tij, si dhe procedurat gjyqësore ku për shkak të neglizhencës së mbrojtësve për zvarritjen e paarsyeshme të seancës kryesore, të pandehurit i

sigurohet mbrojtësi sipas detyrës zyrtare. Mendojmë se ky rol i gjykatës mund të ndikojë në zvogëlimin e procedurës kur avokatët mbrojtës e ngacmojnë gjykatën ku me mungesën e seancës nga hetimi kryesor të vonojnë qëllimisht procedurën penale. Kjo, natyrisht, do të ishte e pranueshme vetëm në raste të jashtëzakonshme, nëse është e qartë se avokati mbrojtës po keqpërdor procedurën, për të cilën duhet të raportohet tek Oda e Avokatëve.

2.6 PUBLIKU

Lidhur me praktikën e vërejtur lidhur me përjashtimin e publikut nga seanca kryesore, rikujtojmë se gjykata duhet të zbatojë në vazhdimësi dispozitat e nenit 356 të LVP-së dhe me rastin e marrjes së vendimit për përjashtimin e publikut nga seanca kryesore, ta bëjë këtë me një

vendim të arsyetuar i cili shpallet publikisht. Theksojmë gjithashtu se vëzhguesit e Koalicionit duhet të trajtohen si një publik ekspert. Rrjedhimisht, në mirëpresim praktikën e gjykatave që veprojnë siç duhet kur, në kushtet e përjashtimit të publikut nga seanca, vëzhguesit e Koalicionit trajtohen si publik ekspert dhe lihen në sallën e gjyqit për të marrë pjesë në seancë pavarësisht se publiku ishte i përjashtuar nga seanca.

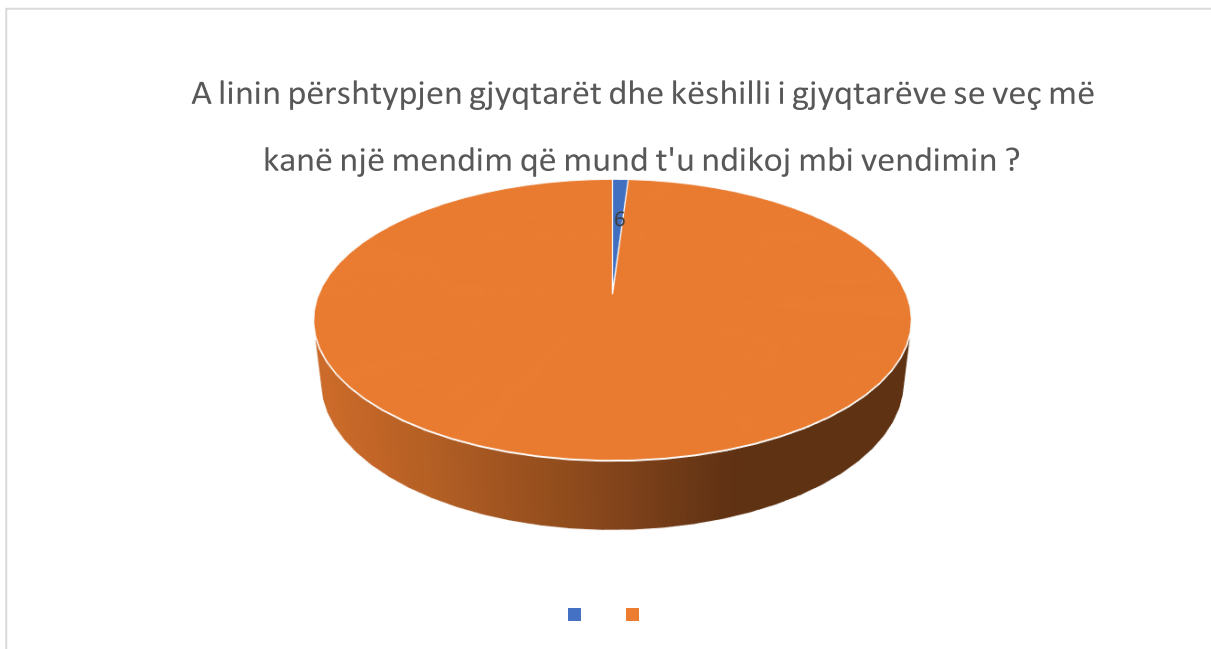
2.7 PAVARËSIA DHE PAANËSIA

Interesante për t'u komentuar është situata në lidhje me largimin e një gjyqtari, i cili kërkoi të largohej, për shkak të një çështje tjetër ndaj të njëjtit të pandehur, por për një vepër tjetër. Në këtë drejtim, ky është një rast interesant nga pikëpamja e kuriozitetit që i njëjti i akuzuar për një vepër tjetër sipas shpërndarjes automatike të lëndëve të “bie” tek i njëjti gjyqtar. Nga ana tjetër, duke pasur parasysh faktin se bëhet fjalë për një çështje tjetër penale, si dhe për një lëndë tjetër paralele, realisht nuk mund të konsiderohet se bëhet fjalë për një vendim paraprak të gjyqtarit, dhe kështu të kemi arsye për tërheqje pasi gjyqtari tashmë ka një qëndrim për të njëjtin të pandehur në rastin tjetër. Megjithatë, duke pasur parasysh faktin se gjyqtari mund të ketë

përshtypje të caktuara për sjelljen kriminale të të pandehurit në raste të tilla, mendojmë se është e nevojshme të bëhen analiza shtesë dhe në bazë të tyre të përcaktohet nëse është e nevojshme të ndërhyhet në pjesën e LVP e cila ofron bazat për tërheqje.

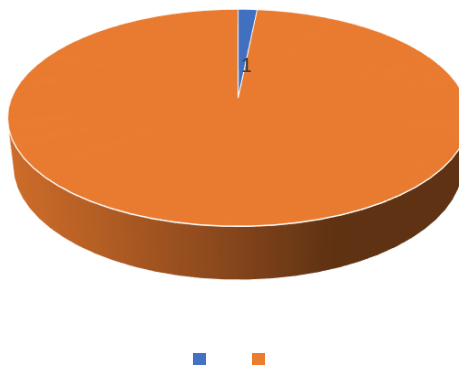
Kjo për arsyen e thjeshtë se baza fakultative për tërheqjen e gjyqtarit - iudex suspectus në këtë rast nuk është e lehtë për t'u argumentuar dhe shpjeguar, gjë që bën që vendimi për mos përjashtimin e gjykatës të duket i justifikuar, por në të vërtetë, në përgjithësi, diskutimi është hapur nëse për dy çështje të ndryshme kundër të njëjtit të pandehur në një nga gjykatat më të mëdha sipas numrit të gjyqtarëve duhet të vendoset nga i njëjti gjyqtar.

Duhet sqaruar dispozitat e LVP-së lidhur me të drejtën e avokatit të disa të akuzuarve, veçanërisht në rastin kur në mesin e të bashkëakuzuarve fizikë (bashkë) janë edhe personajuridikë. Në këtë drejtim, meriten vëmendje interpretimi i gjykatës se i njëjti mbrojtës nuk mund të përfaqësojë si personat juridikë ashtu edhe personat fizikë.

2.8 E DREJTA E HESHTJES

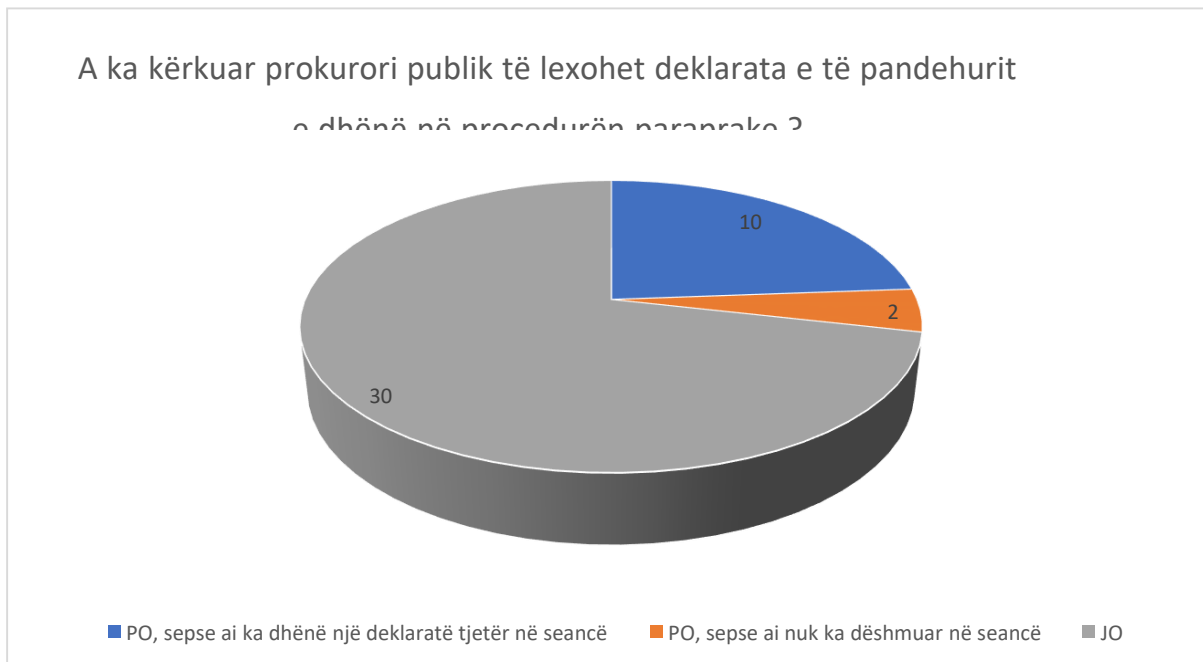
Ae shfrytëzoi i pandehuri të drejtën për tu mbrojtur me heshtje?

Një praktikë interesante e zbatimit të nenit 391, par. 3 të LVP-së është vënë re gjatë disa seancave të monitoruara. Konkretisht, konsiderojmë se është praktikë e papërshtatshme e mbrojtësve gjatë shqyrtimit kryesor që ta ndryshojnë qëndrimin e të pandehurit i cili fillimisht ka dhënë mbrojtje aktive, gjatë seancës kryesore të kërkojë të mbrohet në heshtje. Është e mundur që i pandehuri të refuzojë t'u përgjigjet pyetjeve të caktuara, por të mos mbrohet në heshtje, gjegjësisht të mos dëshmojë, pasi një herë ka pranuar të dëshmojë. Në këto raste, kur i pandehuri një herë ka dhënë mbrojtje aktive, e më pas ka kërkuar nga gjykata që të mbrohet në heshtje, reagimi i prokurorisë në kuptim të nenit 391, par. 3 të LVP-së, të kërkohej leximi i deklaratës së të pandehurit që ishte dhënë para prokurorit publik.

Kjo, natyrisht, nëse deklarata është dhënë në përputhje me garancitë e parashikuara në nenin 207 të LVP-së - i pandehuri udhëzohet për të drejtat e tij, dhe deklarata regjistrohet me mjete audiovizive. Mirëpo, ne konsiderojmë se dispozita e paragrafit 3 të nenit 391 duhet të zbatohet me shumë kujdes nga gjykata, veçanërisht kur zbatohet në bazë të argumentit se i pandehuri në rastet

e paraburgimit aktiv ka dhënë një deklaratë dukshëm më të ndryshme gjatë seancës kryesore dhënë gjatë procedurës së mëparshme, në pajtim me nenin 207 të LVP.

Gjegjësisht, argumenti i pamjaftueshmërisë së deklaratës së dhënë në seancën kryesore dhe deklaratës së dhënë gjatë procedurës së mëparshme do të arsyetohej vetëm nëse kemi ndryshime thelbësore në deklarata, e jo devijime minimale. Kjo për arsye se zbatimi i gjerë i kësaj dispozite ligjore hap mundësinë e leximit jokritik të deklaratave të të pandehurit të dhëna gjatë procedurës së mëparshme, gjë që do të çonte në bazën e vendimit të gjykatës për deklaratat e dhëna jashtë seancës kryesore, në vend të deklaratave të dhëna gjatë seancës kryesore. Prandaj, dispozita e paragrafit 391, par. 3 të LVP-së duhet të zbatohet me shumë kujdes dhe në mënyrë të kufizuar nga gjykata, dhe prioritet duhet t'i jepet dispozitës së nenit 388 të LVP-së, e cila parasheh që deklaratat e dhëna në procedurën e mëparshme të përdoren si argumente në pyetjen e tërthortë për të ashtuquajturën “Freskim i kujtesës” së dëshmitarëve. Gjegjësisht, besojmë se përmes zbatimit të

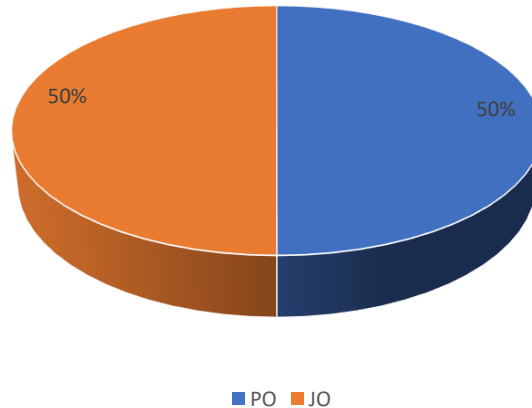
nenit 388 të LVP-së, në kushtet e kontradiktave të caktuara ndërmjet deklaratave të dhëna gjatë shqyrtimit kryesor dhe gjatë procedurës së mëparshme, jepet mundësia më e mirë për vlerësimin e deklaratës dhe diskreditimin e dëshmisë së të pandehurit gjatë seancës kryesore.

Në këtë mënyrë, mundësia “e ngrënies” së deklaratës së të pandehurit gjatë seancës kryesore kufizohet për t'u mbështetur tërësisht në leximin e deklaratave të dhëna në procedurën e mëparshme. Gjithashtu, duke pasur parasysh se i pandehuri nuk është i obliguar të thotë të vërtetën gjatë dhënies së dëshmisë, si dhe se mbrohet me parimin e prezumimit të pafajësisë, prokurori publik është i detyruar të paraqesë sasinë e duhur të provave me terma fushëveprimi dhe cilësore që ta bind gjykatën përtej dyshimit të arsyeshëm se i pandehuri ishte fajtor për veprën për të cilën akuzohet, që do të thotë se deklarata e të pandehurit duhet të jetë vetëm një nga provat, dhe jo prova kryesore në të cilën do të bazohet aktakuza. Prandaj, ne besojmë se në prani të të pandehurit që jep mbrojtjen aktive, gjykata duhet të riprodhojë deklaratimet e dhëna gjatë procedurës së mëparshme vetëm pjesërisht, në raste të jashtëzakonshme, si dhe vetëm për të hedhur poshtë deklaratat e dhëna nga marrja në pyetje të drejtpërdrejta gjatë marrjes në pyetje të tërthorta, edhe jo të merren njohuri burimore duke lexuar të gjitha deklaratat e dhëna në procedurën e mëparshme.

2.9 PRANIMI I FAJIT

Praktika e pranimit të fajit gjatë seancës kryesore është e pranishme pa u paraqitur asnjë provë në mbështetje të pohimeve të njëjta dhe vetëm gjykata bën përpjekje intelektuale për të përcaktuar verbalisht nëse rrëfimi i të pandehurit ka qenë i vetëdijshëm dhe i vullnetshëm. Shqetësues është trendi i mosparaqitjes së provave në mbështetje të pranimit të fajësisë nga i pandehuri gjatë seancës kryesore. Gjegjësisht, në rastet kur pranohet fajësia nga i pandehuri, konsiderojmë se është e nevojshme që gjykata të paraqesë një minimum provash, në bazë të të cilave do ta mbështesë në mënyrë jokonsistente një rrëfim të tillë me fakte. Përndryshe, nuk kemi asnjë bazë për pranimin e deklaratës së fajësisë, për arsyen e thjeshtë se në këto raste përshtypja e arbitraritetit të gjykatës fitohet në vlerësimin e pranimeve të dhëna të fajësisë nga i pandehuri.

A u paraqitën prova pas pranimit të fajit ?

Një praktikë interesante është vërejtur nga seancat e monitoruara, kur njëri nga të pandehurit e ka pranuar veprën në seancën kryesore, dhe kështu gjykata menjëherë ka ndarë procedurën dhe ka nxjerrë aktgjykim për këtë person. Ky shembull vetëm e thekson nevojën e rishqyrtimit të këtij vendimi nga ana e LVP-së, sepse në këto raste duket se i bashkëpandehuri që e ka pranuar fajësinë mund të ketë një rezultat të ndryshëm nga të bashkëpandehurit e tjerë në procedurë penale pavarësisht se ata janë bashkë. -të pandehurit që e kanë kryer së bashku krimin, dhe në përputhje me rrethanat ata duhet të ndajnë fatin e të njëjtit, natyrisht të korrigjuar sipas fajit të secilit prej bashkëkryerësve.

2.10 KONFISKIMI

Në periudhën e përmendur jemi dëshmitarë të disa aktgjykimeve dhe është për t'u përshëndetur fakti që është nxjerrë një aktgjykim me të cilin është shqiptuar masa e konfiskimit. Kjo praktikë e rrallë e gjykatës, dhe duke pasur parasysh fenomenologjinë e krimit të organizuar që gjykohet, vetëm sa konfirmon nevojën urgjente të rritjes së zbatimit të kësaj mase, e cila nga ana tjetër lidhet domosdoshmërisht me angazhime shtesë të organeve ligjzbatuese, në radhë të parë nga procedura e mëparshme, që synon zbulimin dhe sigurimin e produkteve të veprës penale, të cilat janë parakusht edhe për zbatimin e masës së konfiskimit.

2.11 MASAT E VEÇANTA HETIMORE (MVH)

Për sa i përket aplikimit të provave të marra pranë MVH-it, gjykojmë se gjykata duhet t'i kushtojë më shumë rëndësi përmbajtjes dhe kohëzgjatjes së tyre, veçanërisht duke pasur parasysh natyrën e tyre ndërhyrëse në aspektin e të drejtave dhe lirive të garantuara me Kushtetutë.

Një pikë shtesë që mund të nxirret nga të dhënat e seancave të monitoruara në këtë periudhë është nevoja që gjykatat dhe palët të kenë vëmendje të shtuar në përdorimin e masave të veçanta hetimore si regjistrimi i fshehtë apo përgjimi i komunikimeve. Përkatësisht, në këto raste masat e veçanta hetimore duhet të mbështeten në mënyrë adekuate me të dhëna shtesë lidhur me mënyrën e regjistrimit dhe periudhën kohore kur janë marrë këto incizime. Kjo praktikë do të largonte kundërshtimet se këto janë regjistrime jo të besueshme apo regjistrime nga të cilat nuk mund të përcaktohet identiteti i personave që flasin me njëri-tjetrin.

2.12 LIDHJA DHE NDARJA E PROCEDURES

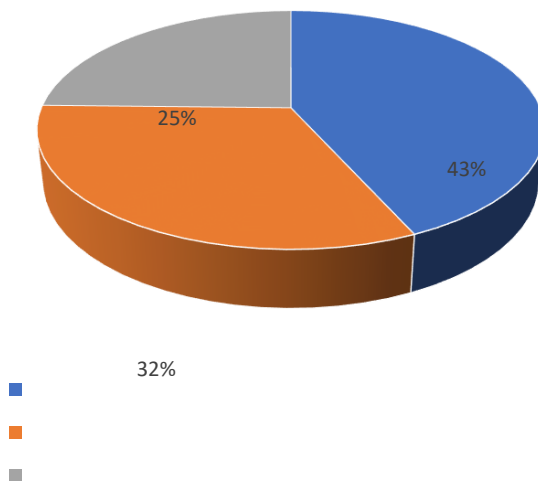
Së fundi, një dilemë interesante lindi në një nga rastet e vëzhguara kur gjykatës iu kërkua bashkimi i dy çështjeve në një për shkak të të pandehurve identikë, për të cilën gjykata dha një shpjegim të shkurtër për refuzimin e propozimit për faktin se këto janë dy ngjarje të ndryshme kriminale. Në këtë drejtim, ne mendojmë se gjykata në raste të tilla duhet t'i kushtojë më shumë rëndësi shpjegimit të duhur, sepse IVP në bazë të identitetit subjektiv lejon bashkimin e

procedimeve penale, megjithëse ky vendim në çdo rast lihet në diskrecionin e gjykatës. Megjithatë, për të përmbushur parimin e publikimit, mendojmë se gjykata në raste të tilla duhet të japë argumente më të qëndrueshme në favor të vendimit të saj. Nisur nga ajo që thamë më sipër, ne mendojmë se gjykata duhet të ketë kujdes me fillimin e seancave që nga fillimi i seancës që të gjithë të pandehurit të jenë të pranishëm në sallën e gjyqit dhe të deklarojnë siç duhet praninë e tyre dhe të mos lejojë që të pandehurit të hyjnë pas fillimit të seancës. Kjo është thelbësore për trajtimin e mëtejshëm të të pandehurve nga gjykata. Konkretisht, ne besojmë se në kushtet e më shumë të bashkëpandehurve, përkundër problemeve të mëdha logjistike, gjykata duhet të fillojë seancën vetëm pasi të gjithë të bashkëpandehurit të pranishëm në ndërtesën e gjykatës të hyjnë në sallën e gjyqit. Ndryshe, konsiderojmë se është më e udhës që gjykata ta ndajë procedurën dhetë shmang zvarritjen për shkak të mungesës së shpeshtë të disa të pandehurve.

2.13 PROCESVERBALET DHE REGJISTRIMET E SEANCAVE

Gjithashtu, evidente nga shtimi i diskutimeve dhe ankesave të palëve në lidhje me përcjelljen e duhur të deklaratave të dëshmitarëve nga gjykata, lind edhe një herë riafirmimi i nevojës për futjen e mundësisë së regjistrimit audio dhe/ose audiovizual të seancave, gjë që do të shmangte këtë praktikë shtrembërimi.

Si regjistrohet paraqitja dhe rrjedha e provave në seancën kryesore ?

2.14. LVP I VJETËR

E konsiderojmë të nevojshme që gjykata t'i kushtojë vëmendje dispozitave të LVP-së sipas detyrës zyrtare në rastet kur lëndët zhvillohen sipas LVP-së së vjetër; në mënyrë që të shmangen lëshimet procedurale, të cilat mund të përdoren më tej për qëllime të investimit në mjete juridike, të cilat do të rezultojnë në përsëritjen e procedurave penale sipas LVP-së së re. Në këtë mënyrë do të kufizoheshin mundësitë për aktrim të mundshëm të drejtësisë nga i pandehuri, me qëllim që gjatë procedurës së përsëritur të trajtohet më lehtë ose kjo përsëritje do të sillte përmbushjen e dispozitave për vjetërsimin e ndjekjes penale, me ç'rast do të ishte padrejtësisht i vënë në një pozitë të privilegjuar.

3. KONKLUZIONE DHE REKOMANDIME

- Takime dhe seminare me gjyqtarë dhe prokurorë publikë që janë dëshmuar si një praktikë e re e dobishme e shkëmbimit të mendimeve jo vetëm për problemet e konstatuara në monitorimin e gjykimeve, por edhe për probleme të tjera (më të përgjithshme) që i referohen fazave të tjera të procedurës duhet gjithashtu në të ardhmen të përdoren për përfitimet e shumta të së njëjtës për të diskutuar çështje të rëndësishme ligjore dhe organizative.
- Monitorimi i problemeve faktike dhe perceptimi i ligjshmërisë dhe drejtësisë së procedurës mund të zgjerohet me vlerësim objektiv të shkallës së fajësisë së provuar dhe drejtësisë së sanksionit.
- Problemet në përballjen me krimin dhe korrupsionin nuk mund të zgjidhen vetëm me ndryshimin e legjisllacionit, por duhet të hetohen rrënjët e mosfunksionimit të sistemit. Përveç gjykatave, më shumë vëmendje duhet t'i kushtohet prokurorisë, policisë dhe institucioneve të tjera që deri tani janë trajtuar vetëm në mënyrë sporadike.
- Hetimet financiare janë padyshim një mjet i dobishëm, por duhet bërë më shumë për t'i përpunuar ato përmes bashkëpunimit më të madh të institucioneve dhe instrumenteve të reja të specializuara për zbulim efektiv me Prokurorinë Publike, si dhe për të nxitur bashkëpunimin ndërkombëtar në këtë fushë.
- Është e nevojshme që gjykatat t'i kushtojnë vëmendje renditjes së çështjeve, si dhe të përgatisin me kujdes seancat e ardhshme nga aspekti i paraqitjes së provave. Për më tepër, menaxhimi i duhur i seancave do të hiqte praktikën e disa seancave që zgjasin shumë, edhe pas përfundimit të orarit të punës së gjykatës, thjesht për faktin se një çështje e caktuar rrezikon të vjetrohët. Për të shmangur raste të tilla, gjykata duhet të përdorë të gjithë mekanizmat procedural që ka në dispozicion për menaxhimin në kohë të çështjes, e veçanërisht duke marrë parasysh mundësitë për emërimin e gjyqtarëve apo gjyqtarëve porotë shtesë.
- Duhet të përmirësohet Sistemi i Automatizuar i Menaxhimit të Çështjeve Gjyqësore (ACMIS), i cili, nëse funksionon siç duhet, do të rezultonte në caktimin automatik të çështjeve, duke shmangur kështu praktikën e mbivendosjes së datave të gjykimeve.

- Gjykata duhet të ketë parasysh edhe nevojat e mbrojtësit për kohë shtesë për përgatitjen e mbrojtjes, e cila në planifikimin e seancave do të caktonte kohë të mjaftueshme për përgatitjen e mbrojtësve, e cila më pas nuk do të kishte bazë për ankesa ose mungesa në seanca.
- Praktika gjyqësore e gjykatës në rastet kur seanca kryesore fillon nga fillimi, ku vetëm lexohen deklaratat e dhëna më parë ose provat e paraqitura dhe/ose vetëm konstatohet se prokuroria dhe mbrojtja mbeten në ato që kanë thënë në seancat e mëparshme - dhe me qëllim të përshpejtimit të procedurës - nënkupton anashkalimin e parimit imediat dhe duhet të braktiset.
- Nuk ka mënyrë uniforme të paraqitjes së provave materiale, andaj kjo praktikë duhet të hiqet në mënyrë që provat materiale të paraqiten në përputhje me LVP.
- Gjykata duhet të përmbahet nga pyetjet e dëshmitarëve dhe kjo praktikë duhet të bëhet vetëm në raste të jashtëzakonshme, nëse është e nevojshme vetëm për të sqaruar disa fakte, duke qenë se veprimtaria e gjykatës ndonjëherë nuk kthehet në marrje në pyetje inkuizitore.
- Gjykata duhet t'i kushtojë më shumë rëndësi rolit të saj gjatë hetimit kryesorkur parashtrohen pyetje të drejtpërdrejta dhe të kryqëzuara të dëshmitarëve dhe të mos reagojë sipas detyrës zyrtare ndaj pranueshmërisë dhe mënyrës së formulimit të pyetjeve të caktuara nga palët në rastet kur ajo nuk jep kundërshtimet e duhura dhe për të ruajtur paanshmërinë .
- Gjyqtarët duhet t'i shohin mësimet e të drejtave të të pandehurit si një pjesë thelbësore të seancës kryesore, sepse mbajtja e dëhur e këtyre mësimëve në masë të madhe varet nga perceptimi i të pandehurit për procedurat gjyqësore, si dhe nga aftësia e tij për t'u mbrojtur në mënyrë efektive.
  - Ekziston nevoja për sqarim të mëtutjeshëm të dispozitave të LVP-së lidhur me të drejtën e avokatit të disa të akuzuarve, veçanërisht në rastin kur në mesin e të bashkëakuzuarve fizikë (bashkë) janë edhe persona juridikë.
  - Mundësia për të lexuar deklaratat e të pandehurit nga hetimi nga paragrafi 391, par. 3 të LVP-së duhet të zbatohet me shumë kujdes dhe në mënyrë kufizuese dhe prioritet

duhet t'i jepet dispozitës së nenit 388 të LVP-së, e cila parasheh që deklaratat e dhëna në procedurën e mëparshme të përdoren si argumente në pyetjen e tërthortë për këtë. – Thërrisni “Freskimin e kujtesës” së dëshmitarëve.

- Është e nevojshme të shtohet zbatimi i masës së konfiskimit, e cila kërkon domosdoshmërisht angazhime shtesë të organeve të rendit, në radhë të parë në procedurën e mëparshme për zbulimin dhe sigurimin e produkteve të veprës penale, të cilat janë parakushte të mëtejshme për zbatimin e masës. .
- Masat e posaçme hetimore të mbështeten në mënyrë adekuate me të dhëna shtesë për mënyrën e regjistrimit dhe periudhën kohore kur janë marrë këto incizime, të cilat do t'i largonin vërejtjet se këto janë regjistrime jo të besueshme ose regjistrime nga të cilat nuk mund të vërtetohet identiteti.
- Është e nevojshme të futet mundësia e regjistrimit audio dhe/ose audiovizual të seancave, gjë që do të shmangte ankimimet e palëve për përcjelljen e duhur të dëshmimeve të dëshmitarëve në procesverbal nga gjykata.

**Monitoring and improvement of the institutions'
capacity for fighting organized crime and corruption**

Final Report

Publishers:

Association for Democratic Initiatives

Coalition of civil associations “All for fair trials”

Authors:**Chapter 1: Summary Report on Transparency of the Institutions responsible for fight against corruption**

Snezhana Kamilovska Trpovska

German Filkov

Chapter 2: Analysis of data collected through observation of court proceedings in the area of organized crime and corruption

Prof. Gordan Kalajdziev, PhD

Proofreading and translation:

ADORA DOOEL, Tetovo

Printing house:

KONTURA DOO, Skopje

Copies: 500

This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of Association for Democratic Initiatives and Coalition of civil associations “All for fair trials” and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.

**Monitoring and improvement of the
institutions'
capacity for fighting organized crime and
corruption**

Final Report

About the organizations:

Association for Democratic Initiatives (ADI):

The Association for Democratic Initiatives (ADI) was established in Gostivar in 1994. Its initial projects focused on initiatives that promoted civic education and voter education for parliamentary and local elections. Following the social and political developments, ADI's work was directed at several objectives: promoting and enhancing inter-ethnic relations; protection and promotion of human rights; stimulating and enhancing the cooperation between the citizens and the elected representatives of local, judicial, legislation and executive power; assisting the citizens in exercising their constitutional and legal rights; supporting civic associations; fight against corruption in the public and private sector; protection of citizens from discrimination and providing public services.

ADI founds its activities on providing equal development opportunities, respect for different ethnic, gender, religious and cultural representation. Tolerance, solidarity, free expression of ideas and opinions are part of the embedded values and culture of operations of the organization.

Coalition of civil associations “All for fair trials”:

The Coalition was founded in 2003 as a civil association Coalition of civil associations “All for fair trials”

in order to:

- Increase the compliance with the standards for fair trial before the domestic courts;
- Establish public trust in the legal system and the judiciary, in general;
- To identify the inherited problems in the judicial system and to point out to the needs of legal institutional reform;
- To introduce the public to the standards for fair trial and to reinforce the trust of the citizens in the functioning of the judicial system;
- To reduce the possibilities for inappropriate treatment of the parties in a dispute offered by the judges and other participants in the procedure.

Through monitoring of the judicial procedures, as well as using other forms of operation, the Coalition insists on increasing the level of respect and protection of the human rights, to initiate institutions and legal reforms, as well as to regain the trust of the citizens in the judiciary and other institutions in the system.

CONTENTS:

INTRODUCTION	9
CHAPTER 1 Summary Report on Transparency of the Institutions responsible for fight against corruption	13
1. Indicators for measuring transparency of the State Commission for Prevention of Corruption (SCPC)	15
1.1. De jure transparency	17
1.2. De facto transparency	21
1.3. Transparency and accountability in public procurements	22
1.4. Presence in the media	23
2. Indicators for measuring the transparency of the Basic Public Prosecutor's Office for prosecution of organized crime and corruption (BPPO POCC).....	25
2.1. De jure transparency	25
2.2. De facto transparency	27
2.3. Transparency and accountability in public procurements	28
2.4. Presence in the media	29
3. Indicators for measuring transparency of the Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of communications (SPPO)	30
3.1. De jure transparency	31
3.2. De facto transparency	32
4. INITIAL RESULTS OF THE MONITORING	33
5. INITIAL RECOMMENDATIONS	34
6. FOLLOW-UP MONITORING AND ACTIVITIES	36
7. FINAL CHANGES AND RECOMMENDATIONS	38
CHAPTER 2 Analysis of data collected through observation of court	
Proceedings in the area of organized crime and corruption	41
1. PART ONE: WIDER CONTEXT – THE CRIMINAL AND CORRECTIVE SYSTEM IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME	42
1.1. WIDER CONTEXT – FUNCTIONALITY OF THE CRIMINAL AND CORRECTIVE SYSTEM AND ITS RELATED INSTITUTIONS FOR THE FIGHT AGAINST CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME	42
2. PART TWO: FINDINGS AND CONCLUSIONS FROM MONITORED TRIALS.....	48
2.1. EFFICIENCY OF THE CRIMINAL PROCEDURE	48
2.2. PRINCIPLE OF IMMEDIACY	51
2.3. EQUALITY OF ARMS AND NEED OF EVIDENCE PRESENTATION RULES.....	53
2.4. THE ROLE OF THE COURT (ACTIVE JUDGE).....	61
2.5. INSTRUCTIONS ON THE RIGHTS	64
2.6. PUBLIC.....	66
2.7. INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY	67
2.8. RIGHT TO SILENCE	69
2.9. ACKNOWLEDGMENT OF GUILT	71
2.10. CONFISCATION	72
2.11. SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES (SIM)	73

2.12. MERGING AND DECOUPLING OF THE PROCEDURE.....	73
2.13. MINUTES AND RECORDING OF HEARINGS.....	74
2.14. THE FORMER LCP	74
3. CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS	75

Abbreviations:

ADI	Association for Democratic Initiatives
SCPC	State Commission for Prevention of Corruption
Coalition	Coalition of civil associations “All for fair trials”
Cos	Civil organizations
ECHR	European Court on Human Rights
ESPP	Electronic system on public procurement
EU	European Union
LCP	Law on Criminal Procedure
PPO RNM	Public Prosecutor’s Office of the Republic of North Macedonia
BPPO POCC	Basic Public Prosecutor’s Office for Prosecuting Organized Crime and Corruption
BCC	Basic Criminal Court Skopje
SPPO	Special Public Prosecutor’s Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of illegal wiretapping of communications / Special Public Prosecutor’s Office

INTRODUCTION

The project “Monitoring and improvement of institutions’ capacities for fighting organized crime and corruption” was conducted by the Association for Democratic Initiatives (ADI) and the Coalition of civil associations “All for fair trials”. The project was financed by the Delegation of the European Union through IPA 2, 2014 grant scheme “Reinforcement of the impact of the civil society for effective reforms in the legal sector”. The project was conducted throughout the period 21st December 2018 – 21st September 2021.

The general objective of the project was to contribute towards improvement of the work of the institutions with a mandate for fight against organized crime and corruption, whereas the specific project goals were: to improve the transparency of the Basic Public Prosecutor’s Office for prosecution of organized crime and corruption, the State Commission for prevention of corruption (SCPC) and the Special Public Prosecutor’s Office (SPPO); to assess the efficiency of the Basic Court Skopje 1, Skopje in acting upon cases related to organized crime and corruption; as well as to increase the trust of the public in the institutions mandated for fight against organized crime and corruption.

This publication presents the key results of the activities implemented within the project, divided into two segments.

The first segment refers to monitoring the transparency of the institutions competent for fight against corruption – the State Commission for prevention of corruption (SCPC), the Basic Public Prosecutor’s Office i.e. the Basic Public Prosecutor’s Office for prosecution of organized crime and corruption (BPPO POOC) and the Special Public Prosecutor’s Office i.e. the public prosecutor’s office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping (SPPO). The second segment refers to the monitoring of the court procedures related to cases for organized crime and corruption.

The monitoring of the transparency of the above-mentioned institutions was measured through monitoring the indicators developed based on legal practices and government decisions prescribing transparency. The indicators were further consulted and defined with representatives

from civil organizations working in the area of anti-corruption, transparency and good governance. The analysis provides explanation for each institution and distinction was made between legal obligations of the institutions and information that are to be published without legal obligation, but are in direction of openness of the institutions to the citizens. Furthermore, the analysis provides summary of all 4 semi-annual reports from the monitoring of the transparency of the institutions involved, as well as reflection of the changes made in the meantime with regards to application of their recommendations for improvement of the situation.

Having in mind that during the implementation of the activities we faced the world crisis due to the Covid-19 pandemic, the timely and comprehensive informing of the citizens became more important than ever. The crisis, and especially this one, which has primarily grown from health to economic and socio-political one, bring with them the increased risk of abuse and corruption. Therefore, one of the basic preconditions for prevention of the corruption is transparent and accountable operation of the institutions. All this emphasized even more the significance and the need of transparency of the institutions, and timely informing of the citizens for activities undertaken with relation to their competences and spending public resources.

During the monitoring of court procedures related to cases for organized crime and corruption, special attention was paid to high-profiled cases initiated by the Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of communications, as well as the Basic Public Prosecutor's Office for prosecution of organized crime and corruption which were lead before the specialized unit for organized crime and corruption within the Basic Criminal Court Skopje. Quantitative and qualitative data were collected through the monitoring of the main hearings in order to determine the degree of implementation of the internationally accepted standards for fair and equitable trial by the court, as well as to determine the degree of efficiency of the public prosecutors in suppression of high corruption and organized crime committed by high incumbent or former state officials. Therefore, within 24 months the observers of the Coalition monitored 817 hearings. Furthermore, 6 working groups of prosecutors and investigators from the former SPPO were organized, as well as 6 working groups of judges from the unit for organized crime and corruption within the Basic Criminal Court Skopje, and one round table attended by judges and public prosecutors.

This approach enabled better inclusion of the stakeholders in the process of investigation and, at the same time, it enabled more precise mapping of the challenges and good practices faced by the judges and public prosecutors in prosecuting cases in the area of high corruption.

In this way, this analysis will present multi-dimensional image of the legal and institutional framework relevant for prosecution of high corruption and organized crime, review of the capacities disposed by SCPC, BPPO POCC, BCC, as well as the former SPPO while offering an analysis of the impact that these factors have over the practical effect and progress towards suppression of corruption and organized crime.

Lulzim Haziri

Executive

Director Association for Democratic

Initiatives

Natali Petrovska

Executive Director

Coalition of civil associations “All for fair trials”

CHAPTER 1

Summary Report on Transparency of the Institutions responsible for fight against corruption

Transparency of each institution is significant in prevention of corruption. However, in the chain of institutions for prevention and suppression of corruption, there are several significant institutions which contribute to its suppression and sanctioning before the courtbodies.

Thus, in the past period, from July 2019 until June 2021, subject of monitoring and analysis was the transparency of the three key institutions in the fight against corruption in the country i.e. the State Commission on Prevention of Corruption (SCPC), the Basic Public Prosecutor's Office for prosecution of organized crime and corruption (BPPO POOC) and the Special Public Prosecutor's Office i.e. the *Public Prosecutor's Office* for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of communications¹ (SPPO).

The transparency of the involved institutions for fight against corruption in fact means availability and accessibility of the information related to the operation of these institutions. In that regard, we monitored and analyzed the fulfillment of two types of predefined obligations for securing transparency:

De jure obligations i.e. obligations arising from the legal and other regulations and *de facto* obligations arising from and imposed by the good practice and in line of openness of the institutions.

Based on the predefined methodology continuous monthly monitoring of transparency of the institutions involved was conducted, following predefined indicators and monitoring parameters which were developed in consultation with representatives of the civil organizations which work in the area of anti-corruption, transparency and accountability.

Furthermore, based on the results of the monitoring, four separate semi-annual analysis were prepared for the transparency of the institutions covered. Each of them, beside

---

¹ Namely, the Law on Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of communications, SPPO was *de jure* active body in which the administrative service continued its work until the new Law on Public Prosecutor's Office entered into force

review of the fulfillment of the obligations for transparency for each of the institutions, provides recommendations for improvement of the situation in each institution.

For the purpose of easier understanding and better clarity, the level of realization of the indicators for measurement of the transparency was represented according to the “trafficlight” system using the three basic colors of the traffic lights as synonyms for the different degree of fulfillment of the obligations for transparency. Thus, green color signified complete compliance with the obligations from certain indicator, yellow meant partial compliance and red meant complete non-compliance with the obligations.

Having in mind that while the monitoring was conducted, one of three involved institutions, the Special Public Prosecutor’s Office was terminated as a separate entity, appropriate changes and harmonization of the monitoring methodology were made, so instead of this institutions, the indicators for monitoring and assessment of the transparency of the remaining two institutions were widened and deepened in two very important segments: transparency, accountability and integrity in public procurements and representation of the institutions in the media.

This report provides resume of the previous reports from the transparency monitoring for the involved institutions, and reflected to the changes done in meantime with regards to the recommendations for improvement of the situation.

1. Indicators for measuring transparency of the State Commission for Prevention of Corruption (SCPC)

The parameters used for the transparency of SCPC are as follows: The Law on Prevention of Corruption and Conflict of Interests, the Law on Protection of Whistleblowers, and the Conclusion of the Government of the Republic of North Macedonia (RNM) adopted at its thirty fourth session held on 31.10.2017.

What are the legal (*de jure*) obligations of SCPC for securing transparency?

SCPC is obligated to regularly inform the public for the measures and activities undertaken and the results of its operation (regularly informs the public for its work regarding the competences according to the Law on Prevention of Corruption and Conflict of Interests and pursuant to the Rules of Procedure of SCPC). SCPC is obligated to publish its annual report in the public media. SCPC is obligated to inform the public for the cases of conflict of interests in which it has operated.

SCPC is obligated to publish 21 documents related to its work in pursuance with the Conclusion made by the Government of the Republic of North Macedonia.

Beside the fact that it is not explicitly obligated (*de facto* transparency), what should SCPC publish in order to secure comprehensive transparency of its work?

SCPC should publish:

Annual programs and reports for its work;

Information for measures and activities undertaken by the Commission; Information after sessions held;

Opinions given on draft laws upon anti-corruption check of the legislation (ACL);

Information for cooperation established with civil organizations and the business community.

NPCP has no profiles on the social media and it uses only its website as the single method of informing the public ([www.https://dskk.mk](https://dskk.mk)).

1.1. De jure transparency

The *de jure* transparency was analyzed using the following indicators numbered 1 to 6.

Access to the Registry of Elected and Appointed Persons and its functionality, availability of current information.

SCPC's website enables access to the Registry; however, there are limitations regarding the search options and the clarity of the registry. The Registry of Elected and Appointed Persons has no "history of changes" with data from the moment when the function for which the person was elected started, the changes occurring in the period when the function was terminated, as well as the changes after the termination of the function. Moreover, there is no possibility to save the whole data base in order to conduct computer analysis/processing of data. The Registry is not available in the form of open data and the data is not connected to the base of questionnaires of elected and appointed persons. Also, it is not directly connected to the data in the questionnaires for the property situation of the elected and appointed persons. SCPC says that it is possible that this number does not reflect the real situation and sees the reason for it in the lack of delivery of data by the institutions.

Published questionnaires and reports for changes in the property situation on the website of SCPC, as well as complete information in the published questionnaires.

The website has link to the data base containing the data from the questionnaires of the persons who are legally obligated to submit a report for the property situation. The data is available only while the function is discharged. When the person will terminate the discharge of the public function, the data from the questionnaire are no longer publicly available on the website. The changes in the property situation are registered on the website where only data on the last property situation of the appointed and elected persons is available. The website has no "history of changes" because it does not show the period when changes were reported, thus disabling comparison with data and monitoring of changes. There is no possibility to save the whole data

base in order to conduct computer analysis/processing of data. The data for the property situation of elected and appointed persons are not available in open data form.

Publishing information for cases of conflict of interests in which SCPC undertook measures and activities.

SCPC regularly published information for the cases of conflict of interests in which it undertook measures and activities.

Availability of annual reports for received reports from whistleblowers, as well as quality and clarity of information contained in the report.

The 2020 annual report in special form has still not been published on SCPC's website (the last published report is the one for 2016). The annual report for the work of SCPC contains a part referring to SCPC's competence related to the protection of the whistleblowers. The report states that only 115 institutions (of about 1,324) appointed a person responsible for taking reports from whistleblowers. Moreover, about 130 semi-annual reports from institutions and six reports from whistleblowers have been received.

Availability of the annual report for the work of SCPC, as well as quality and clarity of the information contained in the report.

The 2020 annual report of SCPC was published in March 2021.

On SCPC's website the annual reports for the period 2003-2016 can be found. Reports for the work of SCPC for 2017 and 2018 are not available.

Publicly available information for the activities and results of SCPC and their regular presentation, significant for the work of SCPC.

Publicly available information for the activities and results of SCPC and their regular presentation of importance for the work of SCPC	The website has available information related to the changes in the address of SCPC and a possibility for electronic submissions, convening public sessions, held meetings, published special report, online training held, press-conference, press-release, public call for employment, etc.
Publication of the strategic plan of SCPC on their website and whether a consultation process was done for it	Information available for the public session convened for adoption of the draft National Strategy for prevention of corruption and conflict of interests with Action Plan 2021-2025. However, the text is not published and it is unknown how it differs from the previously published Strategy²
Publication of the Budget, adopted reports for realization of the Budget and audit reports of SCPC on their website	In February the 2021 budget was published
Publication of the Rulebook for internal organization, Organogram for internal organization, Rulebook for systematization of the jobs and list of persons employed in the institution stating their position, work e-mail and work phone on SCPC's website	In the menu in the tab "About SCPC" in the part "Secretariat of SCPC" there is an available presentation of the organizational structure of SCPC and four documents: Rulebook for internal organization, Rulebook for systematization, Amendments to the Rulebook for systematization, and there is an

² <https://dksk.mk/национална-стратегија-2020-2024-2/>

	available list of employees in SCPC with the name of the position, name and surname and e-mail and telephone. There is also brief resume for the Secretary General.
Publication of the List of Public Information, as well as contact point appointed for public information on SCPC's website	The website contains information for the person appointed for public relations, person appointed for free access to public information and person appointed for communication with citizens who have certain type and level of disability. Also, there is an available form for direct contacting with SCPC, as well as forms for submission of a request for public information and appeals. Moreover, the reports for the implementation of the Law on free access to public information for 2020 is published on the website.
Publication of a Rulebook for protected internal reporting, as well as contact person authorized for protected internal reporting on SCPC's website	Regarding the protection of whistleblowers, there is information for person responsible for internal and external reporting of whistleblowers. Moreover, the Law on protection of whistleblowers is published since 2016, Rulebook for protected external reporting in the private sector and Rulebook for protected internal reporting in the public

	sector. There is a procedure available for the method of acting in protected external and internal reporting in SCPC.
Publication of other general data for SCPC on their website as follows: - Name and surname of the officer in charge for protection of personal data, position in the institution, work e-mail and work phone - Contact telephone and e-mail of SCPC for general issues - Resumes of the members of SCPC and the Secretary General.	There is no available name and surname of the officer in charge for protection of personal data. There is an available contact phone and e-mail of SCPC for general issues; further, there is a form for direct communication and a section “Frequently asked questions” providing responses for some of the questions for SCPC’s work. However, the data have not been updated according to the last legal amendments. The website contains the resumes of SCPC’s members and the resume of the Secretary General. The form of the resumes is not unified.
Announcement of monthly events or online calendar on SCPC’s website	The website has no calendar, nor announcement of events.

1.2. *De facto* transparency

The *de facto* transparency refers to information which are not legal obligation, but arise from the knowledge of the institution for the importance of the publication of data for their operation and in line of prevention of corruption.

Such examples are as follows:

Available information for submitted objections from a citizen or a legal entity unsatisfied with the decision made based on the discretionary authorization and who consider that such decision was made due to corruption;

Information for received objections from whistleblowers for unsecured protection in the appropriate institution;

Statistics for the number of such reports, measures undertaken, sanctions foreseen;

Availability of information on the website for cooperation with other national institutions in the country and abroad;

Cooperation with civil organizations; and

Cooperation with the business sector;

Availability of information from sessions convened by the Commission.

This part has no significant changes compared to the situation during the monitoring. For example, there are 15 reports available from conducted anti-corruption check of laws; however, these do not contain dates or archive number, so it cannot be assessed when they were made and whether during the reporting period ACL was made for given law. There is information for meetings for cooperation with other national institutions, the civil sector and the business community, but they are not regular and are in small numbers. Regarding the information for the sessions, these are regular and accompanied with an announcement for the session, as well as with conclusions made on the session.

1.3. Transparency and accountability in public procurements

Transparency and accountability in public procurements are estimated based on 11 monitoring parameters, divided in three groups:

- Publication on the Electronic system for public procurement (ESPP) and compliance with the legal deadlines for publication of the several notifications stipulated in the Law on Public Procurements;

- Publication on SCPC's website of several documents and information regarding public procurements;
- Existence of special part on the SCPC's website for information and documents for public procurements.

Regarding the compliance with the obligations for transparency and accountability in these three groups of parameters, the monitoring showed the following situation:

SCPC has solid compliance with the obligations stipulated in the Law on Public Procurement for timely publication on the ESPP of several notifications; these not only signify transparency, but also accountability for spending of public money through their public procurements. Moreover, it can be concluded the SCPC improved its transparency regarding the publication of notifications for executed agreements; in 2020 there were only two, while for the first half of 2021 there are already nine notifications.

In most part, the requested data are published fully, in pursuance with the principles for transparency and are easily accessible.

SCPC has special part intended for public procurements, with suitable sub-menus referring to planned procurements, calls, executed and realized agreements.

1.4. Presence in the media

According to the monitoring of the data for the media presence in the second half of 2020, it can be concluded that SCPC is almost daily present in the media. During the monitored period 1st July to 31st December 2020, the monitored media ("Kanal 5", "Telma" and "Alsat M"³, "Sloboden pechat", "Kurir" and "SDK") published a total of 136 journalist articles and texts for the work of or related to SCPC.

---

³ Note: For the needs of the report only the Macedonian version of the electronic broadcast of TV AlsatM was monitored

Most of the media contents are published on the internet portals (56%), compared to the TVs (44). The greatest interest in the work of SCPC was seen in November 2020 while the least contents were published in September 2020. Per individual medium, most texts related to SCPC were published on the portal “Kurir”, 34, whereas the least contents for SCPC were published on Alsat M, only 4.

According to the data of the monitoring for the media presence in the first half of 2021, it can be concluded that SCPC continued to be often present in the media. During the monitored report from 1st January to 30th June 2021, the monitored media (“Kanal 5”, “Telma” and “Alsat M”⁴, “Radio Slobodna Evropa”, “Kurir” and “SDK”) published a total of 131 journalist articles and texts for the work of or related to SCPC.

Most of the media contents are published on the internet portals (54%) compared to the TVs (46%). The interest for SCPC is almost identical and constant throughout the whole period. Per individual medium, most texts related to SCPC were published on the portal Radio Slobodna Evropa – 31, whereas the least contents for SCPC were published by the portal SDK, only 10. They are followed by the media TELMA and ALSAT with 18 media publications.

Regarding the motive for the articles related to SCPC, this mainly involves presentation of statements, press-releases or press-conference of SCPC, and very few articles have research or analytical approach.

What is evident in this analysis is the general impression that the monitored media do not follow the work of SCPC regularly i.e. they have no specialized journalists who will regularly report on issues related to corruption and rule of law and who will conduct research and analysis.

The tone of the publications is generally neutral and only a few publications show manipulative approach.

2. Indicators for measuring the transparency of the Basic Public Prosecutor's Office for prosecution of organized crime and corruption (BPPO POCC)

The parameters for assessment of the transparency of BPPO POCC are the Law on Public Prosecutor's Office, the Strategy for reforms of the judicial sector for the period 2017- 2022 with an Action Plan and the Law on free access to public information

2.1. *De jure* transparency

Pursuant to the Law on Public Prosecutor's Office, BPPO POCC is obligate to inform the public for certain cases in which it acts, especially if these are of interest of the general public.

The monitoring shows that the Public Prosecutor's Office regularly informs on certain cases in which it acts through official communiques on their website. According to the data, the BPPO continuously meets this indicator.

Regarding the internal organization of the BPPO POCC and the distribution of cases, this is performed through registration in the Archive and rotation of the public prosecutors who are in charge of acting in the cases, in order to maintain the factor of equal distribution of the workload in the Public Prosecutor's Office. This indicator is directly linked to the public availability of the reports for distribution and case management.

During the monitoring, representatives from the BPPO pointed out that there is inter- sector group for preparation of a methodology for monitoring cases for corruption. However, there is no data for the progress of the work of this group, especially having in mind that it has not been active for more than one year.

Pursuant to the Law on Public Prosecutor's Office, BPPO POCC is obligated to inform the public for certain cases in which it acts, especially if these are of interest to the general public.

Compared to the court system for distribution of cases (AKMIS) there is no digitalized system. The conclusion shows that the BPPO POCC has no own system of statistics and analytic in order to generate data and trends that might serve as a base for enhancement of the internal distribution in the BPPO, as well as to enable cooperation with the donors' community and the civil organizations.

Regarding the indicator referring to publishing information on the cases handled by BPPOPOCC (and where information is not classified), it was concluded that for cases which are partially cleared press-releases are used for information. However, due to the complexity and secrecy of the procedure, the BPPO POCC is careful in disseminating information to the public in order to prevent endangerment of the parties in the process.

Availability of annual reports

Financial report:

- The [2018](#) and 2019 financial reports for BPPO POCC are published on the website of PPO.
- There are links to the financial reports for 2017 and 2016. The financial report on 2020 is not available.

Annual report:

The 2020 annual report for the public prosecutor's offices in the Republic of North Macedonia, as well as financial review for the same year is not publicly available. On PPO's website reports have been published as of 2009, however:

- For the reports for [2009](#), [2010](#), [2011](#), [2012](#) and [2013](#) there are links, but they cannot be opened;
- Reports for [2014](#), [2015](#) and [2017](#) have been published as required;
- For 2016 and 2018 there are no published reports.

It is necessary to underline that BPPO POCC largely acts in compliance with the internal procedures of the PPO RNM. This is confirmed by the implementation of the public relations policies where the BPPO POCC acts pursuant to the Direction for PR within the general PR strategy of the Public Prosecutor's Office of the Republic of North Macedonia.

2.2. De facto transparency

From the aspect of the indicator for communication with the wider public through the internet site and social media, the monitoring conducted and the data received from BPPOPOCC show that the prosecutor's office communicates only using the official internet site of the Public Prosecutor's Office of the Republic of North Macedonia. BPPO POCC has no separate internet site and the use of the official site of POO of RNM makes the search of certain required data more difficult. Although it can be noted that the internet site is made in Macedonia, Albanian and English language, the concrete documents are attached only in their Macedonian version. Only the general information on the structures of the prosecutor's offices, the resume of the public prosecutor and the short resumes of former public prosecutors are published into Albanian and English language.

From the aspect of financial transparency and publication of the budget and the reports for realization of the budget, only the [budget for 2018](#) is published on the internet site on the level of the Public Prosecutor's Office. From the aspect of financial reports, the financial report for BPPO POCC for 2018 was published. Although the reports for 2017 and 2016 have been uploaded on the platform, they cannot be accessed. For 2020 only the budget of PPO of RNM is published. For 2019 there is no report for realization of the budget. Regarding the plans for public procurement, the last published plan on the [level of Public Prosecutor's Office is for 2016](#). The calls and agreements for [public procurements](#) are available on the level of the PPO.

Regarding the internal organization of BPPO POCC there are no publicly available data. However, the site of BPPO POCC the [public prosecutors](#) who are part of these prosecutor's office are published. Except for the names and surnames of the public prosecutors, there is no

2.3. Transparency and accountability in public procurements

Transparency and accountability in public procurements for this institution is also assessed based on 11 monitoring parameters divided into three groups:

- Publication on the Electronic system for public procurement (ESPP) and compliance with the legal deadlines for publication of the several notifications stipulated in the Law on Public Procurements;
- Publication on SCPC's website of several documents and information regarding public procurements;
- Existence of special part on the SCPC's website for information and documents for public procurements.

BPPO POCC has not conducted its own procurements for 2020 although it is registered in the ESPP as a separate contractual body. BPPO POCC has conducted only two procurements in the first half of 2021 which refer to fuel and hygiene materials. Most of the procurements BPPO POCC conducts through the PPO of RNM. Therefore, regarding the compliance with the obligations for transparency and accountability of the ESPP, the monitoring was conducted for both the direct procurements of BPPO POCC, as well as for the public procurements of PPO of RNM.

In this segment the BPPO POCC and PPO of RNM show significant compliance with the obligations stipulated in the Law on Public Procurement for timely publication on the ESPP of series of reports that mean not only transparency, but also accountability for spending public money through public procurement.

The website of PPO of RNM has a special part for "Public procurements" in a very visible location in the basic menu.

2.4. Presence in the media

According to the data of the monitoring of the presence in the media in the second half of 2020, it can be concluded that BPPO POCC is very frequently present in the media. During the monitored period from 1st July to 31st December 2020, the six monitored media (“Kanal 5”, “Telma” and “Alsat M”⁴, “Sloboden pechat”, “Kurir” and “SDK”) published a total of 108 journalist texts and articles for the work of or related to BPPO POCC. In average, this means that every other day there were publications in the monitored media for the work of and related to the BPPO POCC.

Most of the media contents are published on the internet portals (55%) compared to the TVs (45%). Most interest for the work of BPPO POCC the media had shown in October 2020 whereas least contents were published in July and August 2020. Per individual medium, most texts related to BPPO POCC were published in “Sloboden pechat”, a total of 30, whereas the least were published on Alsat M, only 3.

During the monitored period from 1st January to 30th June, the six monitored media (“Kanal 5”, “Telma” and “Alsat M”⁶, “Sloboden pechat”, “Kurir” and “SDK”) published a total of 238 journalist texts and articles for the work of or related to BPPO POCC. In average, this means that each day there were almost two publications in the monitored media for the work of and related to the BPPO POCC.

Namely, 44% of the publications are on the websites, whereas most of the publications (56%) were published on the TVs. Per individual medium, most texts related to the BPPO POCC were published on Alsat, 57, whereas the least contents for BPPO POCC were published on the SDK portal, only 14.

Regarding the motive for the articles about BPPO POCC, this mainly involved distribution of statements and press-releases, and very few articles had research or analytical approach.

---

⁴ **Note:** For the needs of the report only the Macedonian version of the electronic broadcast of TV AlsatM was monitored

The tone of the publications is generally neutral and only a few publications show manipulative approach.

The general impression is that the monitored media do not follow regularly the work of the prosecution and the judicial system as a whole, and they do not have journalists who are specialized in the rule of law and who will regularly inform, but will also conduct research and analyses.

3. Indicators for measuring transparency of the Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of communications (SPPO)

The parameters for assessment of the transparency of SPPO are the Law on Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of communications, the Strategy for reforms of the judicial sector for the period 2017-2022 with an Action Plan and the Law on free access to public information.

The process of monitoring included 12 months of the *de jure* operation of the SPPO. Since the factual functionality of SPPO was terminated in September 2019, the monitoring of the SPPO and its transparency was monitored through the last available data in July and August 2019 through the cases which were initiated by this Public Prosecutor's Office.

On February 16th 2020 the Assembly adopted the new Law on Public Prosecutor's Office. From the present 116 MPs, 80 voted in favor and 6 opposed. According to this Law, the Basic Public Prosecutor's Office for prosecution of organized crime and corruption undertook the responsibilities from the Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents of the illegal wiretapping of the communications in pursuance with the Law on Public Prosecutor's Office for prosecution of crimes related with and arising from the contents from the illegal wiretapping of communications.

3.1. *De jure* transparency

From the aspect of ***publication of certain cases in which the SPPO acts***, especially if these instigate the general public interest, the SPPO opened 20 indictments for which detailed information are posted on the website, as well as anonymous copy of the indictment which can be downloaded in PDF. According to the data, SPPO had opened 19 other investigations. The website contains information only for two investigations dating from 2017.

In January 2020 the official internet site of the SPPO was deleted. The second source through which the SPPO published information, their official Facebook page still exists, but the data are drawn either from the PPO/BPPO POCC or the media.

Regarding the availability of annual reports, the SPPO published a total of seven six-months reports. According to the contents (into Macedonian) these were published exactly on the day when six months were completed.

Four reports were posted into Albanian i.e., the last three reports were missing, whereas into English, all seven six-months reports were posted.

The last financial report (Balance Sheet) posted was for 2016. The 2017 and 2018 were not posted. Data about the financial operation were posted in the six-months reports. However, except for numbers about total spent funds, information cannot be found for the exact expenditures for each of the foreseen budget items.

3.2. De facto transparency

Starting from the fact that the SPPO is no longer in charge of the indictments and investigations initiated by it, the information for the course of the cases is received from indirect sources, such as the portal of the PPO of RNM, in the role of new prosecution in charge, as well as from the media.

The BPPO POCC and the PPO of RNM regularly informed the public for the course of the activities in the cases and the future developments.

SCPC initiate a procedure against prosecutors from the former SPPO regarding the data from the Ministry of Finance which concluded that former prosecutors in the SPPO continuously received additional income (compensations) and for that, after exceeding the value of 20 average salaries, did not report a change in the property status, thus violating Article 85 of the LPCCI. Misdemeanor procedure has been initiated for 10 former prosecutors from this Prosecutor's Office.

From direct source in April was concluded that the administration of the SPPO faces troubles in settling the ongoing obligations and thus, on the Government's session held on April 2nd 2020, following the request from the BPPO, an ordinance was adopted for re-purposing of the funds in order to use funds from the budget of the PPO to pay the officers, investigators and other employees from the former SPPO. The SPPO had no sufficient funds for the late and current expenditures, nor for the late and current salaries, and intervention was required to urgently secure the funds.

4. INITIAL RESULTS OF THE MONITORING

The initial and key conclusion regarding the compliance with the indicators for assessment of the transparency of the institutions involved, were that each of the institutions has its own different level of transparency.

In the very beginning it was concluded that the institutions involved barely meet or do not even meet completely the legal obligations for minimum transparency and accountability, although they are supposed to and expected to meet additional obligations for information imposed by the principles of good operation and the need of complete and comprehensive informing of the public for their operation.

4.1. State Commission for Prevention of Corruption

The starting point with SCPC was that the central source of information for the operation of this institution is found on their website; the website has several weaknesses and problems which make the informing of the citizens and all other interested parties more difficult. In that regard, it was concluded that the SCPC's website has disproportionately fewer information compared to the scope of activities of the institution and the cases in which it acts while the published contents are not systemized and clear enough, thus they are not easily accessible.

Further, it was concluded that the media and the civil organizations still need to provide significant part of the information for the work of SCPC using the Law on free access to public information, thus pointing to the fact that there is a lack of proactive publishing of information and documents on the website.

This reduces the transparency and accountability of SCPC, creates problem among the citizens, journalists, the civil organizations and other interested parties for timely information for the work of SCPC and in a way, may impact the efficiency of the fight against corruption and conflict of interests.

4.2. Basic Public Prosecutor's Office for prosecuting organized crime and corruption

Unlike SCPC, the starting level of transparency of BPPO POOC was assessed even lower. This institution, despite its specific role and importance, has no website and the information for it are found on the website of the Public Prosecutor's Office of the RNM, thus making the information for its operation difficult to access. This has a significant negative impact not only over its transparency and accountability, but also over the role of the institution for tackling corruption.

This institution does not publish completely the information and documents which is legally obliged to publish and it does not publish the information which is expected to publish as a sign of additional transparency, accountability and integrity. This is of exceptional importance for a such institution which is on the defense lines of the country, its citizens and institutions in the fight against crime, abuse and corruption.

4.3. Special Public Prosecutor's Office

The SPPO was one of the rare institutions in the country which regularly, even on daily basis, published and updated the information and documents for its work on their website, but also on the social and other media. The citizens were regularly briefed on SPPO's activities and procedures initiated by it.

However, due to the termination of this Prosecutor's Office, its website is no longer updated, and later it was non-existent; also, its profiles on the websites are no longer updated. Yet, despite the end result with this Prosecutor's Office, one of the main issues is whether the information and documents for its work will ever become available, having in mind their importance.

5. INITIAL RECOMMENDATIONS

The recommendations to the institutions arise from the factual situation and the various degree of transparency and accountability, as well as the awareness shown for the additional activities that are to be undertaken in line of enhancement of the informing of the public, thus,

including the citizens, raising the level of trust and at the end, improvement of the efficiency in their own operation.

Therefore, led by the need for the citizens to be fast, easily and intelligibly informed at any time for the work of the institution, to get information at disposal of the institution and to report doubts for corruption, if any, SCPC is recommended to upgrade and improve their website. Thus, SCPC should use its social media as a tool for additional informing of the public, having in mind their main advantages i.e. the convenience of sending news and brief information, the speed, the scope and the possibility to inform various groups of citizens and interested parties.

Furthermore, beside the website, SCPC should comply with the obligations for minimum transparency and accountability in its work arising from the legal and other norms. In that line, the institutions should be led by the requests for information following the Law on free access to public information and in future, to make the information publicly available.

The BPPO POCC was recommended to put in function its website that will be accessed directly or through the PPO of RNM. Until doing so, to publish on the PPO of RNM's website all information and documents which are now missing and are implied by the legal obligation for minimum transparency and accountability.

The BPPO POCC should reconsider using other mechanisms beside the website for comprehensive and timely informing of the citizens, media, civil organizations and other interested parties, not only on the cases which it handles, but also for other aspects of its work and the staff involved to bring this Prosecutor's Office closer to the public, thus increasing the trust and enhancing its work.

The recommendations for the SPPO, although the institution no longer exists, referred to the two other institutions related to its work and which took over the cases and the employees. The recommendations are in relation to enabling access of the public to the information and the documents of this Public Prosecutor's Office and maintaining continuity in the process of informing the public for the cases of the SPPO, but also for other aspects of its operation until its shut-down.

6. FOLLOW-UP MONITORING AND ACTIVITIES

Immediately upon the initial report from the monitoring and the conclusions from the analysis of the transparency and the recommendations for improvement, the results were presented and discussed with the institutions involved.

During these consultations, possible ways for compliance with the recommendations were discussed, as well as the obstacles that are on the way of complete compliance with the indicators.

As already mentioned, due to the termination of the existence of one of the institutions involved, additions to the methodology of the monitoring were made, and the scope and depth of the monitoring were increased. Indicators for measuring of the transparency, accountability and integrity were included for the implementation of the public procurements in the institutions, as well as for the representation and coverage of the work of the institutions in the media. Such addition to the aspects for the monitoring of the State Commission for Prevention of Corruption (SCPC), the Basic Public Prosecutor's Office for prosecuting organized crime and corruption (BPPO POCC) arose from the need detected in the previous monitoring period and in line with circling the important elements based on which the total transparency and accountability of these institutions is assessed.

For SCPC there was a general conclusion that the existence of the website as a central source of information for the institution is not sufficient; presence in the social media is required as a way to reach to a larger number of interested groups (youth, media, etc.). This is of exceptional importance for an institution such as SCPC whose work actually relies on the citizens and therefore, it is necessary for the institution to gain their trust.

In the meantime, SCPC put into function a new website. It could be noted that part of the recommendations for increasing the transparency issued in the first two semi-annual analysis were applied.

Regarding the publishing of information on public procurements, SCPC publishes certain information, but should publish other information related to the procurements, such as the calls, notifications for executed agreements, and realized agreements and the agreements for public

procurements. Having in mind that SCPC's website has a separate part for public procurements, the information should be published there. For this purpose, the links created by the ESPP can be used in publishing the notifications on the ESPP and these links can be posted on SCPC's website.

Regarding the media presence, it was concluded that it is significant i.e. that there is interest in the media on daily basis for the operation of the SCPC. Therefore, having in mind that SCPC only uses its website and the media to inform the public, it is important that this presence continues and to be developed two-ways with the media. This means that the SCPC should address the media when there is a need for fast and mass communication. Also, having in mind that the media contents are dominantly neutral or positive for SCPC, the professional relations with the media so far should be nurtured in future.

Regarding the BPPO POCC, the situation of not having a separate website continued; this significantly reduces the transparency and accountability and makes information for the operation of this important institution hardly available for the public. Even more, the lack of a website, prevents the institution to publish information which is legally obliged to. In the meantime, while BPPO POCC puts in function its own website, it can, in cooperation and coordination with the PPO of RNM to publish the information on its operation on the website of PPO of RNM, which, even now, has part of the information for the work of the BPPO POCC.

Regarding the media presence, there is a great deal of interest in the media for the operation of the BPPO POCC, and appropriately, almost daily presence of information for the Prosecutor's Office in the media. BPPO POCC should continue its communication with the media and should work in making it two-way i.e. the Prosecutor's Office should address the media for fast and mass communication with the public regarding its operation. In the absence of its own website and other mechanisms for communication with the public, it seems that communication through the media is extremely important for the BPPO POCC and this institution should pay even more attention to it.

7. FINAL CHANGES AND RECOMMENDATIONS

Evident are the improvements with SCPC which can be seen in the creation of the website and its detailed editing. These are significant factors for increase in the transparency of the institution. Moreover, the new website is organized with separate sub-menus, thus enabling simple following of the requested data.

However, the end results of the previous analysis remain. It is not enough to only have a website as a central source of information for the work of the institution. Greater presence on social media is needed, as a way of reaching faster and to a greater scope of interested groups (youth, media, etc.). This is of exceptional importance for an institution such as SCPC whose work relies on the citizens, and therefore, it is necessary to continuously gain their trust.

The need for additional changes on the SCPC's website remains, such as possibility to download data bases on open form for future processing, dating of all posted information, documents, etc.

Also, a significant part of the information for the operation of SCPC, the media and the civil organizations must procure by using the Law on free access to public information. This points to the lack of proactive information and documents on SCPC's website.

Regarding the publishing of information on public procurements should continue the publication of numerous information and documents, but to also publish its annual public procurement plan (instead of a dossier of the plan), as well as the public procurement agreements.

Regarding the media presence, it can be concluded that it is significant i.e. there is interest of the media on daily basis for the work of the SCPC. Therefore, having in mind that the SCPC uses only its website and the media to communicate with the public, it is important for this presence to continue and to be further developed in two-ways with the media. This means that the SCPC should address the media when there is a need for fast and mass communication. Also, having in mind that the media contents are dominantly neutral or positive for SCPC, the professional relations with the media so far should be nurtured in future.

With regards to the BPPO POCC, the situation in which the Prosecutor's Office does not have its own website significantly reduces the transparency and accountability because it makes information for the operation of this significant institution difficult to access.

Even more, the lack of their own website, prevents the institution to publish information which is legally obliged to. This might influence the trust of the public in this institution which is on the defense lines of the country in the fight against corruption and crime. Therefore, it is still recommended for the BPPO POCC to prepare and put into function its own website which would be accessed directly or through the basic website of the PPO of RNM and where all information mentioned previously in the report would be posted. This includes the information on public procurement, for both BPPO POCC and PPO of RNM. In the meantime, while BPPO POCC puts into function its own website, it can, in cooperation and coordination with the PPO of RNM to publish the information on its operation on the website of PPO of RNM, which, even now, has part of the information for the work of the BPPO POCC.

Regarding the media presence, there is a great interest of the media for the work of the BPPO POCC and appropriately, almost daily presence of information for the Prosecutor's Office in the media. BPPO POCC should continue its already established communication with the media, which should be two-ways, i.e. the Prosecutor's office should address the media in order to fast and mass inform the public for its operation. With a website missing, as well as other mechanisms for communication with the public, it seems that communication through media is of exceptional importance for the BPPO POCC and that greater attention should be paid to it.

CHAPTER 2

Analysis of data collected through observation of court proceedings in the area of organized crime and corruption

1. PART ONE: WIDER CONTEXT – THE CRIMINAL AND CORRECTIVE SYSTEM IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME

INTRODUCTON: THE OBJECTIVE OF THE PROJECT AND ITS REAL OPPORTUNITIES AND RESULTS

The objective of the project (according to the title) is very ambitious and, truth be told, it has very limited tools and capacities which can be used to reach part of the problems, and appropriately, to offer solutions for improvement of the fight against crime and corruption. Therefore, although the ambition of the project is to monitor and analyze the wider aspects of the fight against organized crime and corruption, the applied methodology and the available capacities in this component focused on monitoring the main hearing (first instance proceeding) while the other parts of the proceeding – organizational issues, legal solutions, etc., were covered by the other components of the project, but also on the consultation meetings of the Coalition and the experts organized with judges and public prosecutors. These meetings (workshops) were a new useful practice of exchange of opinions, not only for the problems noted during the monitoring of proceedings, but also for other (more general) problems which refer to other phases of the proceeding (police and financial pre-investigations, investigations, settlements, control of the indictment and appeal, even the opinions of the Supreme Court. It should not be mentioned separately that the gravity of the Covid-19 pandemic, unfortunately, had negative impact on some of these activities.

1.1 WIDER CONTEXT – FUNCTIONALITY OF THE CRIMINAL AND CORRECTIVE SYSTEM AND ITS RELATED INSTITUTIONS FOR THE FIGHT AGAINST CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME

For years now we have been, unsuccessfully, trying to resolve the issues in tackling crime and corruption mainly by amending laws, without investigating the real roots for the dysfunctionality of the system in the fight with these complex events. So far, greatest attention was paid to the courts whereas the Prosecutor's Office, Police and other tools (institutions) were only sporadically treated, as some collateral of the court reforms.

If we look into the statistics, we will immediately realize that the courts decide in a very small part of the cases; therefore, the attention must be redirected at other instruments and bodies in the previous phases of detection of suspicious transactions, discovery and investigations, and in relation to that, at the institutional and international cooperation.

Efforts to establish so-called *financial investigations*, following the example of the world trends, have undoubtedly brought progress in that regard, but only to a certain degree. Namely, it became obviously that it is easy to detect suspicious transactions, followed by freezing of property and accounts, but then, the cooperation between financial intelligence, the police, the Public Prosecutor's Office and other institutions at home, and the one with the international institutions, enters a crisis, a kind of deadlock, from which the formal investigation often does not achieve progress for months, sometimes even for years. It is especially difficult to convince the foreign competent bodies to truly involve in certain effective investigations in other countries where suspicious transactions are coming from. This is not problem only in the investigations and their fast and successful implementation, but it also a great burden for the legal entities towards which measures of freezing are applied, and it can be a serious problem for the country in disputes before international arbitrages (like we already have) and before the European Court on Human Rights, where applications regarding the right to peaceful enjoyment of private property under Property 1 of the ECHR can be expected. This, of course, are not the only problems related to the financial investigations for money laundering and financing of international terrorism. Most of the problems are concluded by competent experts in the reports of MANIVAL, etc.

Our focus groups with judges and public prosecutors from Skopje debate the problem of the adequacy of incrimination of the act **Money laundering** referred to in Article 273 of the Criminal Code. On this occasion we would like to reflect on some, according to me, open disputes regarding this incrimination and related to the predicative crime and foreseen alleviations for its proving, as well as for the proving of the subjective part of the deed. Especially problematic is the provision stipulated in paragraph 10 of Article 273 pointing out to the *foundations for doubt* as sufficient for proving the predicative deed in cases of obstructions to its prosecuting. The international law foresees that, in some cases, the predicative deed does not need to be defined in regard to

which deed it precisely refers to, but it does not say that one can only base it on doubts.⁵ Paragraphs 10 and 11 should be questioned, especially because they are not of normative nature usual for the Criminal Code, but are only instructive and touch upon the process matter. The insertion of proving rules in the Criminal Code is very troublesome, especially if these are not in accordance with the principles of the Law on Criminal Procedure, where, beside the principle of presumption of innocence, also the principle of *in dubio pro reo* (Article 4, principles of LCP) is valid. Similar to this, our criminal process law strongly relies on the principle of *free assessment of evidence* and this principle is opposite to the predefined rules on evidence.

The new Law on Criminal Procedure from 2010 which came into force two years later, provided a foundation for the Public Prosecutor's Office to truly manage the police and to turn into a powerful institution for fight against the crime and the corruption (with its own investigative capacities), but it never started functioning properly. Why the state prosecutors did not work on implementation of this concept is another story. There are probably several reasons for this – starting from lack of knowledge to incompetence and lack of will for the prosecutor's office to be transformed into a powerful organization, but also due to intentional resistance in the Ministry of the Interior which does not want to give up the monopoly it still holds over the criminal investigations.

The gradual increase of the number of procedures that are open on initiative of the Public Prosecutor's Office indicate that the Public Prosecutor's Office undertakes more active role in the early phase of the proceeding.

The new LCP foreseen that the MoI should finalize the investigations individually and with a formal criminal report only in few numbers, those that are relatively easy or simple crimes, which, it seems, was not well understood in practice.⁶

---

⁵ The national assessment of risk from money laundering in this regard points out to the problems arising in the court practice due to paragraphs 10 and 11 and hereby recommends harmonization with the international standards in regard that predicative deed must always be proven, but only the origin of the money.

⁶ This novelty in the LCP for the policy to inform the PPO earlier and to work following its directions in an earlier phase compared to before, instead of individually leading the pre-investigations and to finalize it with a criminal report, it seems it has brought confusion in the statistical processing and the interpretation of the data

It would be useful to investigate whether and to which degree the police takes over the authorization and instead of the prosecutor, to decide not to initiate a procedure for certain crimes, as well as whether there are reports that have not been registered, because in practice, it has been noticed that the police deter the citizens from formal reporting. Of course, the source of influence and pressures over the police and the PPO are different, varying from personal to systemic. The biggest concern, however, are the cases where serious acts of corruption and crime, are covered and kept in the drawers, under the influence of the political and business centers of power.

It can be concluded that the number (percentage) of unresolved cases after the new LCP entered into force is growing. This means that the PPO cannot overcome the obstacles following the new model of proceedings while undertaking the burden of activities which previously were settled by the police or the court. The reasons for this are different, varying from organizational to political and require separate analysis.

The statistics and analysis show that the police not only have factual monopoly over the investigations, but are a key player in the whole criminal and corrective system on which it most depends who and if will be held accountable for a crime.

Most of the perpetrators have never been discovered and almost all reported have later been indicted and convicted. If we know that our police still face troubles with politization and insufficient professionalism, part of the reforms directed at changing the relations between the subjects in the criminal and corrective system with regard to greater subjectivity and control of the police by the prosecution, is a priority.

The continuous position of factual subjectivity of the Public Prosecutor's Office and the courts and their failure to play the role of protectors of the laws and freedoms and rights is a serious problem due to their weak staff and institutional capacities, but also due to the serious problems of their independence from the executive power. The establishment of the investigative centers of the Public Prosecutor's Office is therefore, an important precondition for acceleration of the investigations, as well as for overcoming the monopoly of the police in the criminal investigations and alleviation of the hierarchical dualism in the criminal police.

The model for procedure in the new LCP should provide objectivity of the court in a way that it will be completely unburdened from the burden of evidence. Our LCP in that regard went furthest from all countries (laws) in the region and does not allow it to propose evidence. The idea is for the court not to be concerned with the efficient fight against crime and corruption while striving to clear the cases ex-officio and to punish the perpetrators. This is a task for a group of so-called bodies for application of the law led by the Public Prosecutor's Office and the MoI. However, it can be concluded that this transformation of the court has not been implemented to the end, which is to be expected, because the values, views and perception of the judges for their function cannot be changed overnight. On the contrary, the public is convinced that the judges put themselves in a servile position before the political and judicial centers of power.

The public has shown great interest for part of the cases led against a good deal of the political and business elite from the previous government. On such occasions the Prosecution and the Court are expected to exercise greater attention for the procedures to be legal and fair, especially since the public does not have great trust in the institutions, so these procedures can easily be perceived not as justice, but as political revanchism. These troublesome perceptions are often due to the political parties which spin information on a daily basis – information regarding the investigations and proceedings against the politicians and the business elite. We are witnessing everyday exploitation of these topics and proceedings in their political press-releases where they do not pay attention to the presumption of innocence, nor to the conditions for a peaceful and fair trial, nor for the protection of personal data, etc.

Enhancement of the monitoring methodology. The monitoring can easily expand from following the factual problems and the perception for legal and fair procedures to another assessment for the unbiased courts and the righteousness of the proceedings (in first and second instance), so it would be interesting if the observers provide their opinion even for the degree of the sanction. This is because, very often, we get the perception that the judges have learnt that they will face problems if they violate the law or the rights of the defense to a public and fair trial, but it is almost impossible to successfully

object to the independence and impartiality, as well as to the proving of guilt (beyond reasonable doubt) or to the fairness of the sentence.⁷

We know that the judges will not like this proposal with an explanation that this is interference in the court's competences, even pressure against the judges, etc. Such negative implications can be annulled or alleviated if the data from the monitoring are treated as confidential for certain cases, but may serve in the total assessment and analysis for the quality of the trials.

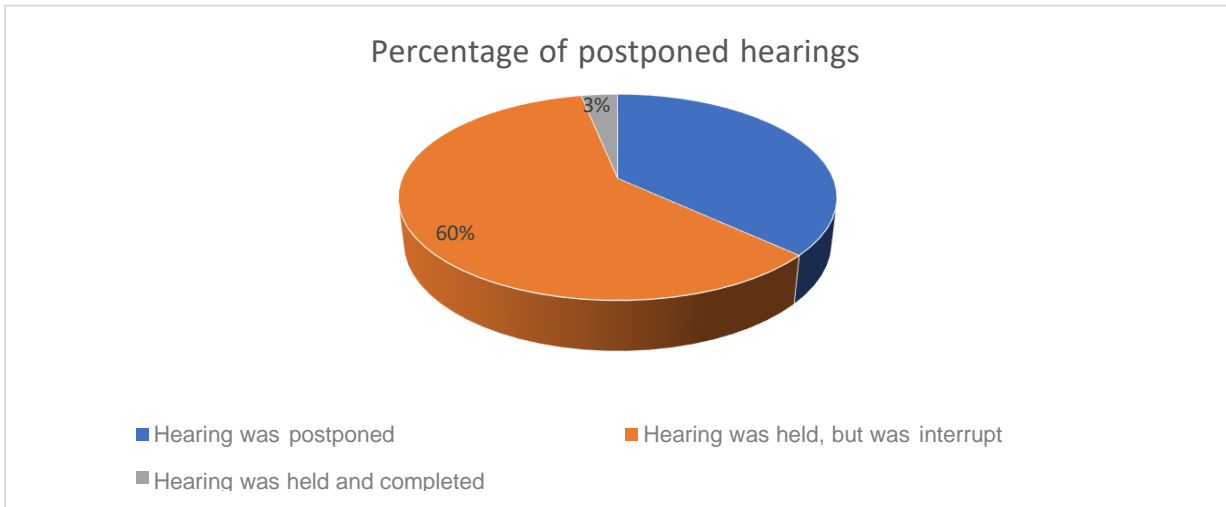
---

⁷ Thus, the Court of Human Rights in Strasbourg, in principle, distances from assessment of evidence or from a view on proving the guilt, except in rare situations when evidence was presented in a manner that it obviously incompatible with the concept of a fair trial.

2. PART TWO: FINDINGS AND CONCLUSIONS FROM MONITORED TRIALS9

2.1 EFFICIENCY OF THE CRIMINAL PROCEDURE

Problem with postponement of court hearings

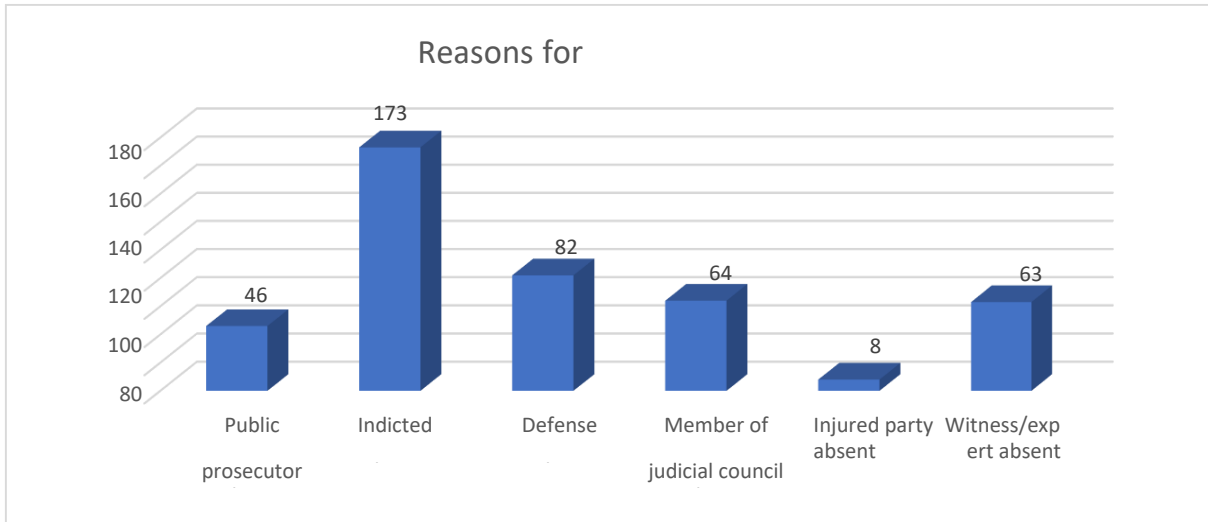
Most of the postponed hearings owes to the absence of the prosecuted. Beside the absence of the prosecuted, there is a concerning tendency of absences of the defense, as well as the members of the judicial council or the public prosecutor. This leads to questioning not only the efficiency of the court procedure, but also of its fairness. Unfortunately, our criminal and corrective system still has the notorious problem of improper delivery of court invitations to the witnesses and the experts, which is also, a great obstacle in the efficiency of the work of the court.

The most frequent reason for absence of the indicted or the witnesses or the experts from the hearings, health reasons are given whereas with the defense and the public prosecutors the main reasons is overlapping of hearings.

Other reasons for postponement of hearings are unpreparedness of the parties, mostly thefrom the defense, where these reasons are given as a foundation in the evidence presentation procedure, when presenting certain evidence, as well as in the phase of concluding the main hearing and formulated as unpreparedness for giving the closing words.

Additional reason which has been quite popular in the recent period is infection or self-isolation as a result of contact with a person infected with Covid-19 virus. Namely, the beginning of the world pandemic has seriously impacted the regular convening of court hearing i.e. it is a serious obstacle in accomplishing court efficiency.

The management of court proceedings by the court also largely contributes to the postponement of the hearings, primarily from the aspect of planning the undertaking of procedural actions during the individual hearings. Thus, we witness hearings where the court decided to present only one piece of evidence or to present only material evidence, which, with their exhaustion i.e. presentation, the postponement of the main hearing is obvious from a simple reason – the court has no other evidence on which to act on the concrete hearing. Therefore, we believe that it is necessary for the courts to pay attention to directing the cases, as well as to carefully plan future hearings from the aspect of presentation of evidence.

Even more so, the good management of hearings would remove the practice for certain hearings to last too long, even after the working hours of the court, only due to the fact that certain case is under the risk of becoming obsolete. Therefore, we believe that in order to avoid such cases, the court should use all processing mechanisms at their disposal to timely manage the case, especially having in mind the provisions from the LCP for determination of additional judges or layjudges, especially if in the concrete cases it is well known that due to the age, certain members of the judicial council are to retire, and thus, in conditions of unfinished main hearing, to start the hearing from the beginning, thus burdening the obsolescence deadline in the concrete cases. Having in mind the gravity of the crimes on which monitoring was performed, we believe that the court should apply the provisions of the LCP more frequently, especially the ones which foresee the opportunity to assign additional judges in order to avoid the possibility for changes in the judicial council. This practice should be more often used by the judges, no matter the fact that this practice would require increase in the number of the judges and lay judges who are engaged for the trials.

An additional way for increase of the court efficiency can be the enhancement of the Automated court system for cases management (AKMIS) which, if functioning appropriately, would result in automatic direction of the cases, thus avoiding the practice of overlapping of the hearings and trials. Therefore, the court must take into consideration the needs of the defense for additional time to prepare for the defense and to provide more time for preparation of the defense, thus making it impossible for them to object or to be absent from the hearings. This would largely contribute to preventing the disruption of the regular development of the criminal procedure.

Reasons for postponement sometimes can be the incompletely precise solutions in the LCP, such as, for example, the provisions for participation of technical advisors in the course of the main hearing. So, we have seen the practice of postponement of hearings due to absence of technical advisors who are not treated as persons whose presence is mandatory for the main hearing. Thus, a question is posed on what foundation from the LCP are such hearings postponed.

With regard to the imperfection of the legal provisions, one can find the argument for postponement of hearings due to objections for the competence of the authorized prosecutors which were especially used in the period after the termination of the Law on the SPPO, until the new Law on Public Prosecutor's Office was adopted.

2.2 PRINCIPLE OF IMMEDIACY

It is an evident practice for the trials (main hearings) to start from the beginning, due to the expiration of the deadline of 60 days from the last hearing in pursuance with the provisions of the LCP which refer to protection of the principle of immediacy in the course of the main hearing. Unfortunately, the practice shows that these provisions in the LCP directed at protection of the principle of immediacy of the court during the main hearing are largely misused to the damage of the right to fair trial or are being applied inappropriately and to the damage of the principle of immediacy and are aimed at breaking the deadlines for trial in reasonable deadline.

Namely, we consider that the established practice of the court is inappropriate in cases when the main hearing starts from the beginning, and in order to protect the principle of immediacy, it

only reads the previously given statements or presented evidence and/or only states that the prosecution and the defendant remain at all of the foregoing at the previous hearings. Such application of the provisions of LCP, in order to speed up the procedure, means only circumvention of the principle of immediacy. Let us recall that the meaning of this principle is that the main hearing should start from the beginning due to the long period of time since the last hearing, so it is possible that the court forgot what happened before it, primarily considering the fact that it is necessary for the judges, using their own senses, to assess the reliability of the testimony of the defendants and witnesses during the main hearing. If, the main hearing starts from the beginning and only formally minutes are read or it is concluded that everyone remains at their previously issued statements, question is asked why this procedural activity is done, when the court can, at any time, read all the documents from the procedural activities which were previously undertaken by it. Therefore, this circumvented practice to only confirm that everyone remains at their previously issued statements or to read minutes from previous hearings, leads the provision of starting hearings from the beginning to an absurd, because it is meaningless and serves for misuse for any reasons.

Similar remarks can be given for the hearings for the cases in which the criminal procedure is repeated after an extra-judicial legal remedy and in the repeated procedure, similar to the cases of starting the main hearing from the beginning, evidence is not presented, but only the ones given in the first procedure are read.

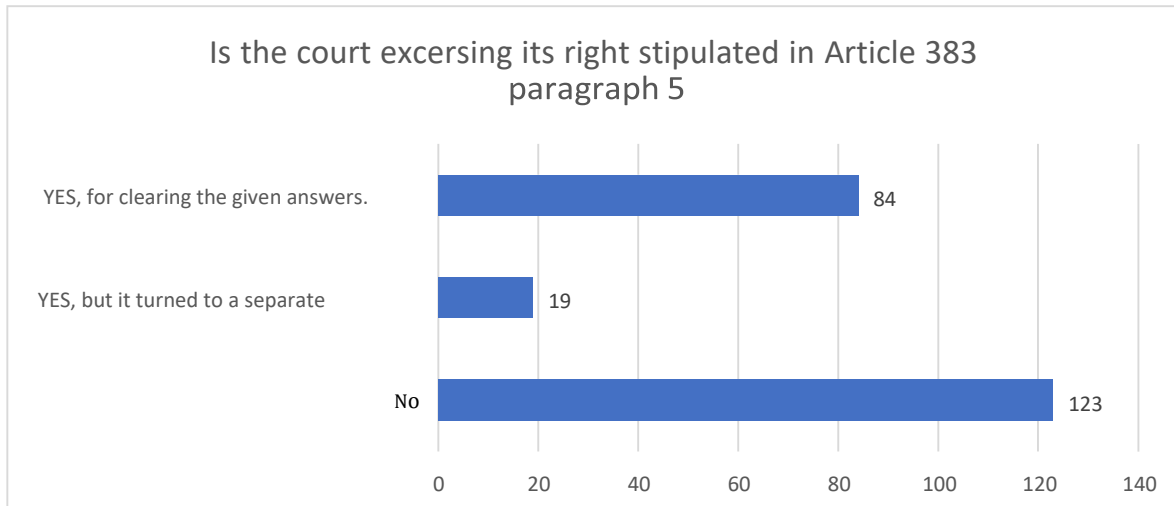
On such note, we believe that it is necessary to reconsider the provisions stipulated in the LCP, but also of the court practice, which refer to the provisions for repeated starting over of the trial in case of longer postponements of hearings, as well as to reconsider the court practice in cases of repeated criminal proceedings.

Finally, it is unclear what the role of the higher courts is in line of protecting the efficiency and fairness of the court proceedings, when they allow retrial of the criminal proceeding and are quite aware that it is more than certain that in the concrete cases absolute obsolescence of the criminal prosecution for the concrete crimes will occur.

We reiterate that in cases when the main hearing starts over due to a longer break between two hearings, we believe that in all new cases the main hearing should be implemented in pursuance to the provisions of the LCP with regard to the introductory remarks, notes for the rights, as well as with regard to the appropriate presentation of evidence in the evidence procedure in order to meet the objective of the principle of immediacy.

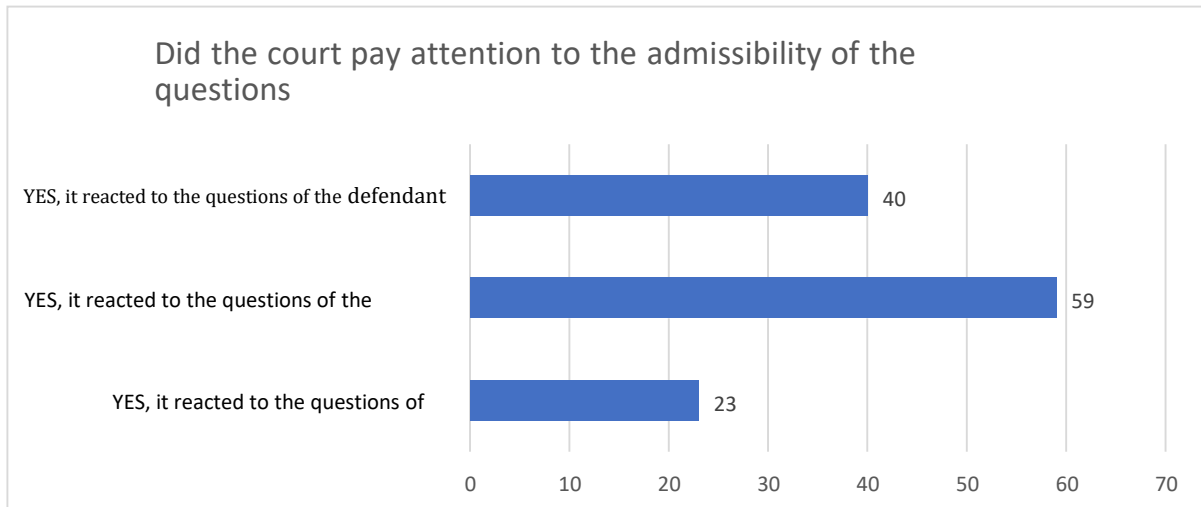
Otherwise, we would be in a situation where the parties will individually choose which processing activities would be undertaken by reading the minutes from the previous hearings and which would be performed following the LCP, thus impacting the court's decision in a manner in which certain processing activities or evidence are favored against others, thus influencing the decision of the court. Of course, the other argument in these cases is the less favorable i.e. that such management of cases in fact pleases the parties with regard to choosing the judge and/or council.

2.3 EQUALITY OF ARMS AND NEED OF EVIDENCE PRESENTATION RULES

The trend of dominant role of the court during the examination of witnesses during presentation of evidence is noticeable and continues. Namely, instead of the court to withhold from examination the witnesses and/or this practice to occur in exceptional cases, if necessary for clarification of facts, we still witness the practice of an active court which, under the veil of the legal provision in Article 383 of the LCP, sometimes leads into an inquisitory examination. This violates the principle of independence and impartiality of the court while violating the principles of accusatory criminal proceeding where the main role of the parties is to convince the court in the truth of its statement. On the contrary, pursuant to these principles where the court is not obligated to assess the truth, and if the public prosecutor does not succeed in convincing the court beyond reasonable doubt in the truthfulness of their theory of case, the court should remain passive and to act pursuant to the principle of *in dubio pro reo* or *in dubio pro libertate*. Even more, we believe that it is necessary for the court to pay more attention to its role in the main hearing in direct and cross examination of witnesses and not to react *ex-officio* (which pursuant to LCP is not foreseen) to the admissibility and the method in which certain questions are formulated by the parties in cases when appropriate objections are not given. This goes in line with the court's impartiality.

On such note, we believe that it is necessary to pay additional attention to the enhancement of the degree of professional standards of the defense and the prosecutors, and in line with compliance with the provisions stipulated in the LCP which refer to the rules and standards for direct and cross examination, as well as in relation to the rules and standards for the contents of introductory and final words.

Despite the fact that we welcome the actions of the court in cases when it is up to its task in the role during the direct and cross examination of witnesses when, through appropriate application of the provisions stipulated in the LCP it performs suitable selection of the questions only regarding the contents it was emphasized during the direct examination, we still believe that the procedural unpreparedness of the parties should not be tolerated by accepting their proposals for postponement of hearings upon conducted direct examination of the witnesses and based on the requests of the parties for additional preparation for cross examination. This in line with the fact that the parties, pursuant to the LCP, have access to all evidence coming from the opposing party even before the beginning of the evidence presentation hearing from the main hearing, so the objective of the cross hearing is lost if this does not follow immediately upon the direct examination.

Namely, the idea of the cross examination is to discredit the statement given in the direct examination and is based on the statements given in the direct examination. So, if the cross examination follows after a given time period following the direct examination, one must ask the question whether this is involved discreditation of the statement of the witnesses or experts or it only involves misuse of the right to trial in a reasonable deadline, as well as for unnecessary use of the limited court resources, thus abusing and exercising covered pressure over the witnesses and the experts.

We believe that in line of compliance of the principle of equality of the arms, the parties must pay attention when proposing evidence in the very beginning of the main hearing. Otherwise, despite the fact that the LCP does not foresee the principle of preclusion of evidence, we put ourselves in a situation when the parties during the main hearing present new evidence which were not proposed due to alleged technical errors and they practically violate the principle of equality of arms of the parties. That is why we believe that the court and the parties must especially pay attention to such circumstance, even more when this involves, as emphasized in our case, evidence on which the indictment was based, because, otherwise, it is doubtful how the indictment was approved without such evidence.

The practice of additional agreement between the parties for submission of additional evidence during the main procedure, outside the list of evidence in the indictment and the defense, which is not provided as a standard in the LCP, is also interesting for comment. This is because through this practice, the meaning of the concept of a list of evidence or their inclusion, is lost, which, according to the LCP is not excluded, but only if this evidence was not previously known; the opposite case should be treated as a contradiction to the LCP and thus, the introduction of the possibility for additional postponement in the procedure and its assessment as unfair.

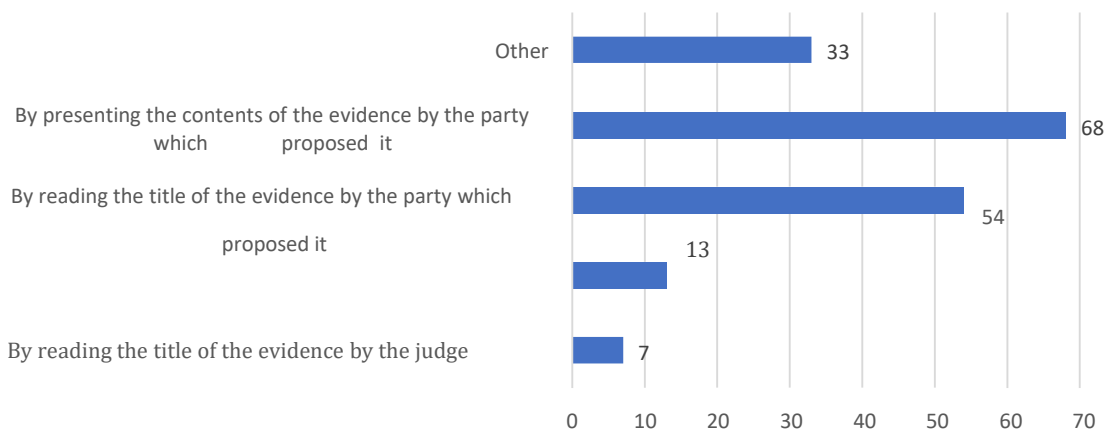
The lack of evidence presentation rules can lead to postponement of the procedure. To supplement this thesis we can use the data when the court, in a given case, informed the parties that two months ago it had received information from the embassy in Berlin, through the Ministry of Justice, informing the court that the address of one of the proposed witnesses was found. The court decided instead of reading the statement of the witness previously given in the procedure,

and for which a decision was already made, to accept the proposal of one of the parties to call this witness explaining that it involves protection of the right to fair trial having in mind the new circumstances and Article 6 of the ECHR and the practice of the ECHR.

Surprising is the fact that the court does not try to request testimony via video conference call from the witness, but only postpones the hearing with arguments that it is necessary for the witness to be present in our country. That is why we believe that the court in this case should pay attention to the expediency and timeliness of acting, as integral parts of the assessment for a fair trial i.e. as important parts of the fair conduct of the court in the specific cases.

Regarding the presentation of *material evidence*, we witness a greater variety i.e. non-existence of a unified method of their presentation. We believe that this practice should be removed and the material evidence to be presented in a unified method in pursuance to the LCP. In that regard, it is necessary to harmonize the practice when this evidence would be presented not only through technical means, but also to be accompanied with a brief explanation regarding their evidence value, not to be presented without any additional explication. In practice, the importance of the material evidence is emphasized only in the closing words instead of relating them to the other evidence in order to substantiate the theory of the case of the parties who proposed their presentation.

In which way was written and material evidence

On such note are our remarks regarding the presentation of the findings and the opinion of the experts when, in a certain case, although several experts were engaged and each of them had prepared separate reports, answers to the direct and cross examination were given by only one of them while these experts consulted each other in order to provide the answer. We believe that such practice should not be allowed, especially since this is creative interpretation of the provisions stipulated in the LCP, for a simple reason that if each expert had prepared individual report, then, this report should be presented individually by them because while presenting their findings, the experts also provide their opinion. So, in cases when someone else's report is presented, this leads to examination the opinion of the expert if they have not determined the findings in the report on their own. Also, we believe that the treatment of the expert, while taking their statement, should not be different from the treatment of the witness, so in this case, the same procedural rules for direct and cross examination of the experts should be valid, thus removing all unusual interpretation from the practice of examination experts, such as, for example, posing questions to the expert via e-mail, etc.

Certain problems have been noticed with regard to incomplete standardization of the role of technical advisors in the LCP, especially in the case when there are more co-accused and when these technical advisors have been appointed for individual expertise. Thus, the dilemma is completely justified whether in such circumstance the court should leave the technical advisor in the courtroom or remove them until it is the turn of the expert witness for whom the specific technical advisor is appointed on the list of evidence. This should be regulated in the next amendments to the LCP, in order to have a unified method of acting by the courts in such cases. We also consider that the practice of submitting the questions to the expert in writing is inappropriate, so that later at another hearing, they can answer the already posed questions, because this procedure violates the principle of immediacy.

It can be concluded that there is an ongoing practice with the court after completed cross examination instead to ask a question only in line with clearing certain facts in pursuance with its competence defined in the LCP, to conduct full examination of the witness or the defendant. We believe that this practice of the court should be limited, especially having in mind the fact that the court during the direct and cross examination of the witnesses should pay attention to the admissibility of the questions and pursuant to that, it should not interrupt the theory of case of the parties through its additional examination.

Also, the court should comply with the order of presentation of evidence proposed by the parties and to stop the practice for a witness who was called by both parties to be questioned on one hearing. This is because such witness witnesses various circumstances which, depending on the theory of case of the party, can be called pursuant to the order of presentation of the evidence in accordance with the theory of the case. On the contrary, the current practice leads to absurdity of the presentation of the testimony of the witness as evidence, and thus, the party which should consequently call the same witness as evidence, usually gives up the probative value of this person. Thus, despite the fact that in this way the same person would be called on two occasions before the court, we believe that such burden to the duration of the criminal procedure is justified.

On the other hand, we believe that it is an appropriate practice of the court when, due to getting a more comprehensive picture from the statement of a given witness, to deviate from the

order of presentation of evidence, so before examination of the witness certain material evidence is presented related to the witnesses' statement. We believe that this practice is suitable and directed at exercising of principles of expediency, economy and fairness of the main hearing.

In line of presentation of evidence the argument that the parties come unprepared to present the testimony of witnesses still seems justified. So, unfortunately, incorrect questions are still being asked, or even worse, the court is asking for postponement in the preparation of the cross-examination, thus disrupting the dynamics and truthfulness of the witness' statement. The cross examination would be reasonable only if it is directly immediate after the direct examination for the purpose of understanding the possible inconsistency with the statement given in the direct examination.

We believe that the court should control and coordinate the public prosecutor with regard to its obligation for sharing the evidence with the opposing party, in order to avoid situations when hearings would be postponed due to the objection of the defense and the prosecuted that they had no insight into the evidence of the public prosecutor and therefore, could not prepare its defense efficiently.

The court position is correct that the cross-examination of witnesses should take place at the same hearing after the direct examination, in order to meet the principles of contradiction and immediacy of the main hearing. We believe that the claims of the defense counsels that they are not ready for cross-examination, regardless of the duration of the testimony, are incorrect because they already had right to insight into the evidence of the public prosecutor, so appropriately, they could have prepared for the cross examination of witnesses. Even more, we consider that the requests for postponement of the hearings due to unpreparedness of the parties for examination of the witnesses cannot be an acceptable argument for the court.

From the hearings monitored we got the impression that the court should invest additional efforts with regards to time management of the main hearing in line with not postponing hearings in cases when one witness was directly examined, and the cross examination to be made on a different hearing. This practice disrupts the dynamic of the trial and it diminishes the reasonability of the cross examination, so we recommend the court to pay attention to the time frames of the

trial and, if possible, to conduct direct and cross examination of a witness on one hearing in order to completely meet the objectives of the principles for immediacy and contradiction on the main hearing.

We believe that in conditions of an objection for the admissibility of the questions for the witnesses by the opposing parties in the course of the procedure of presentation of evidence, the court should request new formulation of the questions or deletion of such questions from the minutes, while the witness should not provide answers for them. The objection should not only be noted in the minutes using the words sustained or denied.

2.4 THE ROLE OF THE COURT (ACTIVE JUDGE)

During the monitored hearings we witnessed cases when judges played an important role, so they acted on behalf of the authorized prosecutor in the course of the evidence presentation procedure, when they unnecessarily involved into direct examination of the witnesses, and they even asked questions which previously, upon an objection of the opposing party, they did not sustain.

In contrast, during the analyzed period the observers noted direct lack of interest of the public prosecutor for examination of the parties, and thus the court had to extensively intervene by asking questions in line with presentation of the witness' statement in the course of the main hearing.

During the monitored hearings a practice was noted when during the examination conducted by the parties, direct or cross, the court interfered with its own questions. We believe that this practice of the court is wrong and it shows incorrect application of the authorizations regulated in the LCP and which refer to the possibility for the court to ask additional clarifying questions in exceptional situations, and not to disrupt the dynamics of the examination of the witness by the parties in the procedure.

The second point is that the court, in certain cases, incorrectly applies the provisions stipulated in LCP during the treatment of the witnesses in the direct and/or cross examination. IN that line we believe that the LCP should be consistently applied when creating the questions for cross examination and they should only be based on the answers from the direct examination, and, if

necessary, additional information to be obtained from the witness, not to be asked as direct in cross examination, but to call the witness separately by the other party and to be questioned directly by them.

In this way, through consistent application of the provisions stipulated in the LCP, the opposing party would be enabled to refute such statements through cross examination if the same person is not called as witness in various circumstances by both parties. In contrast, if this practice is tolerated, to ask direct questions during the cross examination, it disables the equality of arms of the parties, thus favoring the application of Article 5 paragraph 383 which regulates the involvement of the court during the direct and cross examination. Thus, one mistake leads to another, so in cases when the court tolerates the above-mentioned practice, then the court, silently, enters the trap to argue the case for the benefit of some of the parties by asking additional questions. Therefore, we believe that in line with keeping the objectivity and impartiality of the court, the court should pay attention to its position and function, and thus, to limit or to fully exclude its right to interfering the presentation of statement by the witnesses during the main hearing. In this way, the court would function as independent arbiter in the concrete case and through its interference, it would not be involved in argument for the theory of case of any of the parties in the criminal proceeding. We believe that the judges must especially be restrained and cautious in exercising the authority given to them according to the LCP (Article 383 paragraph 5) and to use it only in exceptional situations, and not at every opportunity. Because through this practice of the court, when practically the clarification of certain facts turns into a separate examination, on the basis of which additional cross-examination questions are asked, and only in relation to the answers of questions asked by the court – a practice that is in itself contradictory and unacceptable.

The position of the court is also interesting for comment, when during the evaluation of the proposed evidence, it determined that some evidence may be more harmful than in favor of the defendant i.e. the party that proposed it. For these reasons, such a statement of the court not to allow the presentation of some of the proposed evidence seems a bit problematic and the court bases its decision on the argument that through such evidence the party proposing it would put itself into a worse position. This action of the court is especially concerning if we take into

consideration its role of independent arbiter who judges and reaches verdicts based on all disposable evidence.

Also, from the monitored hearings we can conclude that the courts should pay more attention during the closing remarks for the parties not to present new evidence or evidence which were not presented during the evidence presenting procedure.

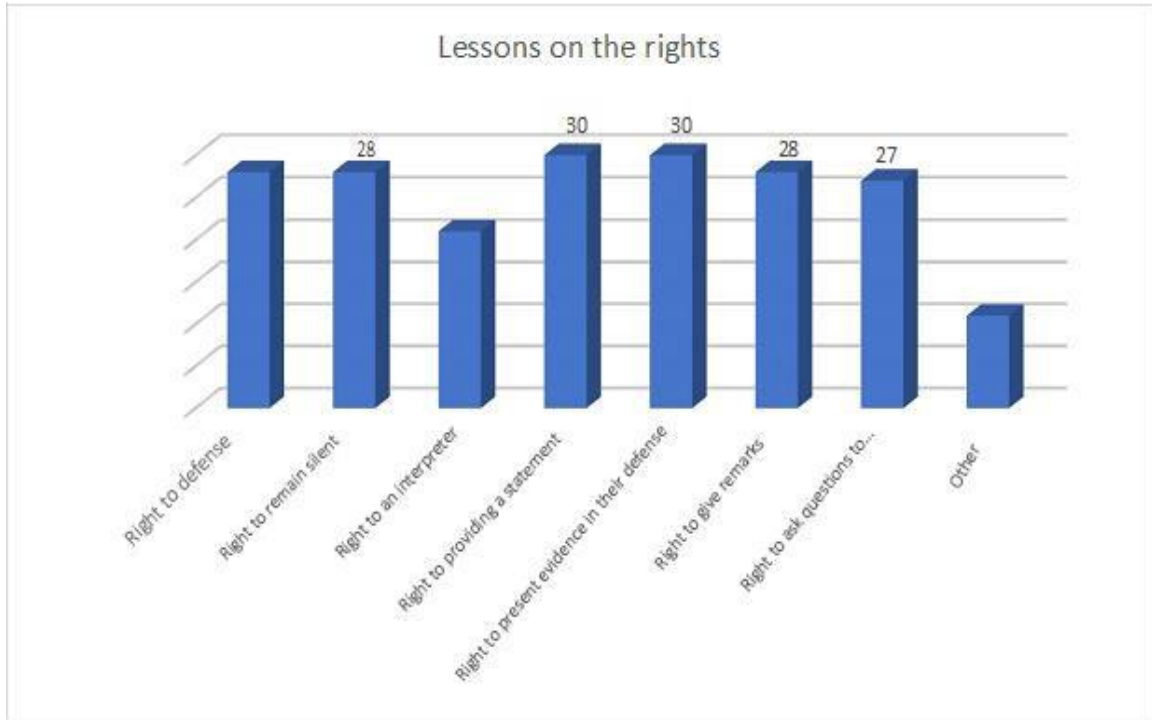
It seems justified to reiterate the point that the courts should invest more effort in formulating the court reasoning, primarily given the decisions on measures to ensure attendance, especially since this practice of the national courts is already assessed as inappropriate by the court in Strasbourg in several verdicts against the Republic of NorthMacedonia.

We are welcoming the actions of the court when it rejected to present more evidence which are largely proving the same thing and only lead to unnecessary burdening and procrastination of the criminal procedure. On such note, we believe that the parties should refrain from using such strategies in proving the theory of the case which only lead to slowing or inefficient action of the court.

Finally, regarding the role of the court in the assessment of the possibility for additions to the criminal procedure, we reiterate that this processing opportunity for the parties should only be used in exceptional situations i.e. only if new circumstances occurred during the main hearing and with regard to restrictive interpretation of the provision stipulated in Article 394 of the LCP by the court. Otherwise, we believe that if the court uncritically allows additions in the evidence procedure, this might largely disrupt the theory of the case of the parties, as well as it might disrupt the logical course of presentation of evidence in the course of the main hearing; furthermore, in certain cases, the parties may intentionally calculate regarding the presentation of evidence by procrastinating the evidence procedure. Namely, the idea for such comment is based on the new conceptual position of the court pursuant to the LCP as a passive arbiter during the main hearing, as well as based on the degree of conviction of the court regarding the theory of the case of the prosecution where the court should not assess the material truth, but it should be convinced beyond reasonable doubt in the truthfulness of the theory of the case of the prosecutor.

2.5 INSTRUCTIONS ON THE RIGHTS

The judges should see the instructions on the rights of the defendant as an essential part of the main hearing because the defendant's perception of the court proceedings, as well as their ability to defend themselves effectively largely depends on the proper delivery of these instructions. Therefore, we believe that it is unacceptable for the court, in conditions of only one objection by the defendant that they do not understand what they have been accused of, to only briefly list the rights of the defendant. This should not be the case, even in cases where the defendant obviously knows that they are being accused of. On the contrary, the court is obligated and must explain the defendant his rights in an understandable manner, especially if during the main hearing the defendant publicly says that they do not understand the indictment, without the court entering into interpretation and speculation whether the defendant can understand or could have understood or whether they understand the indictment.

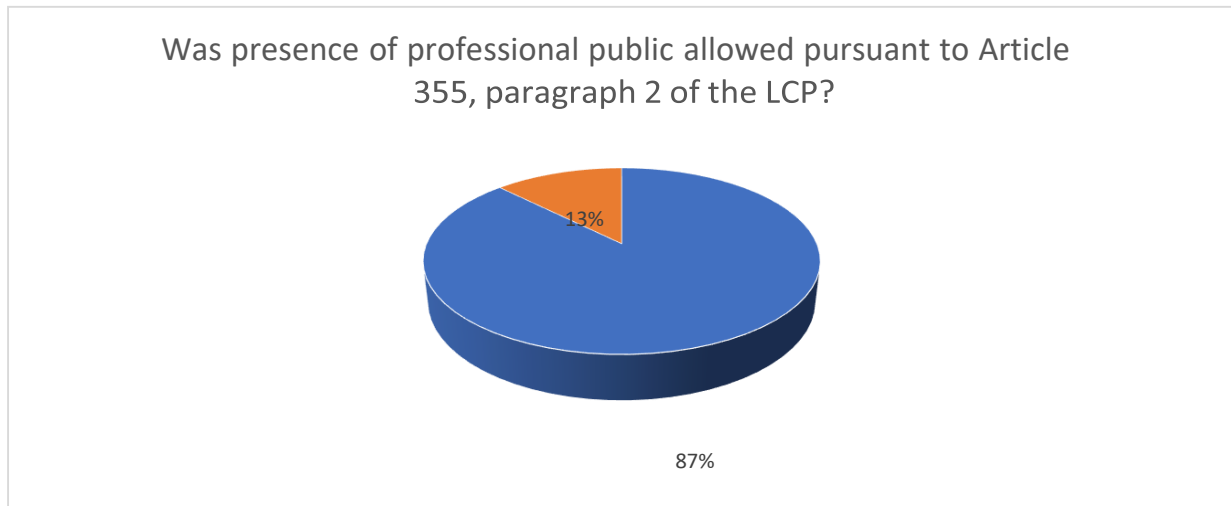

It is interesting to note that in most part of the monitored hearings the court, when stating the instructions for the rights of the defendants, only mentions the rights of the defendants, without explaining in detail their essences for the defendants. Despite the fact that in most of the monitored hearings the defendants have defense on their own choice and the defendants are very often educated people, the court must pay greater attention when explaining the rights to the defendants and not only to enumerate them. In one case the court did not even notify the defendants of their rights.

On the other hand, we are welcoming the practice of the court in repeated beginning of the main hearing to instruct the defendant of their rights, as well as the procedures of the court when, due to negligence of the defense in line of unjustified postponement of the main hearing, to

provide the defendants with ex-officio defenders. We believe that this role of the court may impact the reducing of the cases when defendants harass the courts through absence from the hearings in order to intentionally postpone the criminal procedure. This, of course, would be acceptable only upon exception, if it is obvious that the defender violates the procedure and the Bar Association must be informed of it.

2.6 PUBLIC

When it comes to the noted practice regarding the exclusion of the public from the main hearing, we remind that the court should consistently apply the provisions stipulated in Article 356 of the LCP and when making the decision for exclusion of the public from the main hearing, to do so using an explicable decision that will be published. Also, we emphasize that the observers of the Coalition should be treated as professional public. Accordingly, we welcome the practice of the courts who act fairly when, in conditions of exclusion of the public from the hearing, the observers from the

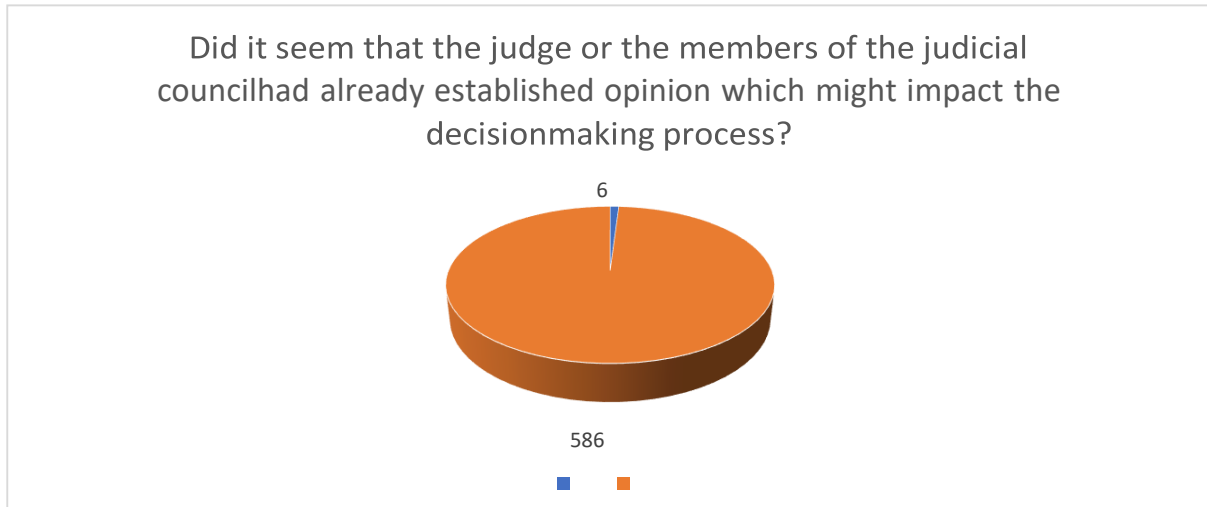
Coalition were treated as professional public and were allowed to remain in the courtroom and to monitor the hearing, despite the fact that the public was excluded from such hearing.

2.7 INDEPENDENCE AND IMPARTIALITY

Interesting to comment is the situation regarding the removal of a judge, who once asked to be removed, due to acting in another case against the same defendant, but for another offence. In that line, this is an interesting case from the aspect of curiosity for the same defendant for another offence to be allocated, according to the automatic distribution, at the same judge. On another hand, having in mind that this is another offence, as well as for any other parallel case, it truly cannot be considered that this was previous decision of the judge and to have foundation for removal that the judge has already made their opinion on the other case for the same defendant. However, having in mind that the judge can have certain impressions on the criminal behavior of the defendant in such cases, we believe that it is necessary to conduct additional analysis and based on them to determine whether it is necessary to intervene in the part of the LCP which foresees the

foundations for removal. This is due to a simple reason – the optional basis for disqualification of the judge – iudex suspectus in the present case is not easy to substantiate and explain, which makes the decision not to disqualify the judge seem justified, but indeed, in general, the discussion is open whether for two different cases against the same defendant in one of the larger courts per number of judges to be decided by the same judge.

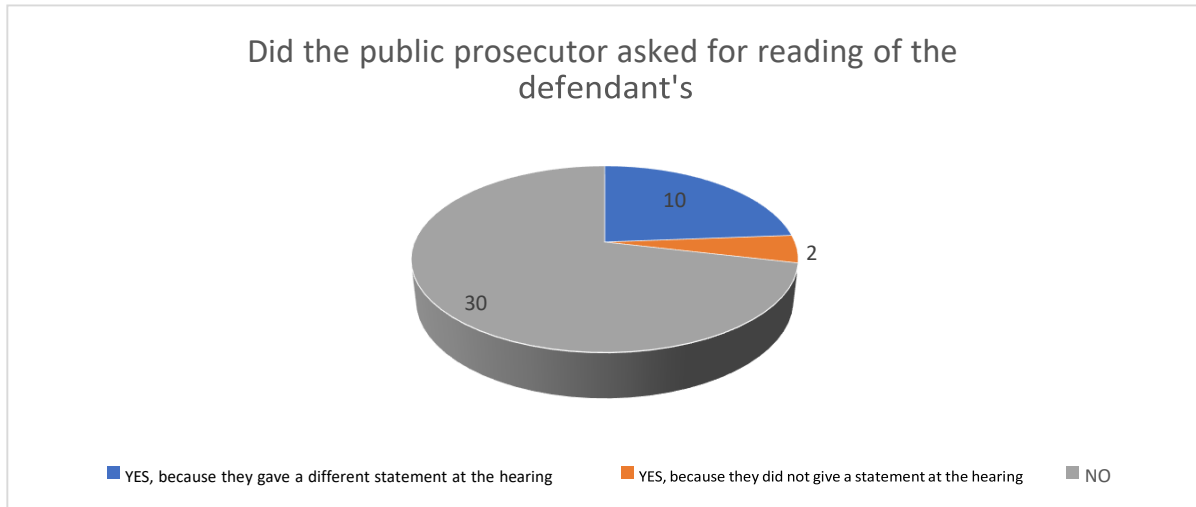
There is a need of additional clarification of the provisions stipulated in the LCP regarding the right to defender of several defendants, especially in a situation when between the co-defendants (individuals) there are co-defendants legal entities. In that line, one should pay attention to the interpretation of the court that the same defender cannot represent both legal entities and individuals (natural persons).

2.8 RIGHT TO SILENCE

Interesting practice was noticed in the application of Article 91 paragraph 3 of the LCP during some of the observed hearings. Namely, we consider that it is inappropriate practice of the defense attorneys during the main hearing to change the position of the defendant who initially gave an active defense, during the main hearing to seek to defend themselves in silence. It is possible for the defendant to refuse to answer certain questions, but not to defend themselves in silence i.e. not to testify, having once already agreed to testify. In such cases, when the defendant once gave an active defense, and then asked the court to defend themselves in silence, the reaction of the prosecution in terms of Article 391 paragraph 3 of the LCP, to request reading of the statement of the defendant which was previously given before the public prosecutor is completely justified. This, of course, if the statement was given in accordance with the guarantees provided in Article 207 of the LCP – the defendant was instructed about their rights and the statement was recorded with audiovisual means. However, we believe that the provision stipulated in paragraph 3 of the Law 391 should be very carefully applied by the court, especially when it is applied based on the argument that the defendant in the cases of active defense provided

significantly different statement in the course of the main hearing compared to the one given in the previous proceeding, in pursuance with Article 207 of the LCP.

Namely, the argument of inadequacy of the statement during given during the main hearing and the statement given during the previous procedure would be justified only if we have substantial changes in the statements, and not with minimal deviations. This is because the widespread application of this legal provisions opens the possibility for uncritical reading of the defendant's statements given during the previous procedure, which would lead to the basis of the court's decision on statements given outside the main hearing, instead of the statements given during the main hearing. Therefore, the provision stipulated in Article 391, paragraph 3 of the LCP should be applied very carefully and restrictively by the court and priority should be given to the provision in Article 388 of the LCP which foresees that the statements given in the previous procedure to be used as arguments in the cross examination to "freshen up the memory" of the witnesses. Namely, we believe that the application of Article 388 of the LCP, in conditions of defined inadequacy between the statements given during the main hearing and during the previous procedure, gives

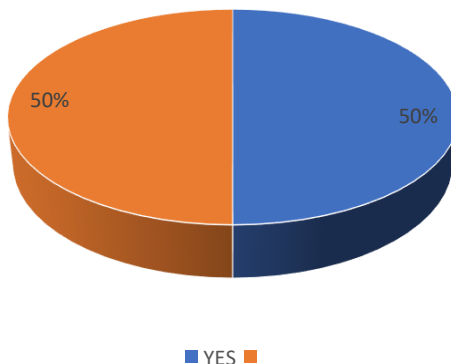
better opportunity for assessment of the statement and discredits the testimony of the defendant during the main hearing.

This way, the possibility for presentation of the defendant's statement in the course of the main hearing to rely fully on reading of the statements given in the previous procedure is limited. Even more, having in mind the view that the defendant while giving their statement is not obligated to speak the truth, as well as that they are protected with the principle of presumption of innocence, the public prosecutor is obligated to present an appropriate quantum of evidence in scope and quality to convince the court, beyond reasonable doubt that the defendant is guilty for the crime for which they are indicted, and this means that the defendant's statement should be only one piece of evidence, and not the key evidence on which the indictment would be based on. Therefore, we believe that in conditions of presence of the defendant who gives active defense, the court should reproduce the statements given in the previous procedure only partially, in exceptional situations, as well as only in line of refuting the evidence given in the direct examination and during the cross-examination, not for acquiring insight through reading of the whole statements given in the previous procedure.

2.9 ACKNOWLEDGMENT OF GUILT

There is a present practice of accepting acknowledgments of guilt during the main hearing without presenting any evidence to substantiate such acknowledgement, where only the court invests intellectual effort to verbally determine whether the acknowledgment of guilt given by the defendant was consciously and voluntarily made. There is a concerning trend of non-presentation of evidence to substantiate the given acknowledgment of guilt by the defendant during the main hearing. Namely, in cases when acknowledgment of guilt is provided by the defendant, we believe that it is necessary for the court to present minimum evidence based on which it will inconsistently substantiate with facts such acknowledgment. Otherwise, we have no foundation to accept the acknowledgment of guilt for a simple reason – there is an impression for the arbitrariness of the court when assessing the given acknowledgments of guilt by the defendant.

Was evidence presented upon acknowledgment of

The monitored hearings showed an interesting practice, when one of the co-defendants acknowledged to the offence and thus, the court immediately decoupled the proceeding and reached a verdict for this person. This example only emphasized the need of reconsidering this solution of the LCP because in such cases it seems that the co-defendant who acknowledged to the guilt may have a different result compared to the other co-defendants in the criminal proceeding despite the fact that they were co-defendants in the same case, so they should also share the fate of the crime, of course, corrected pursuant to the guilt of each of the co-perpetrators.

2.10 CONFISCATION

In the above-mentioned period we witnessed several verdicts and we would like to welcome the fact that a verdict was reached by the court with the measure of confiscation. This is a rare practice of the court, and having in mind the phenomena of the organized crime which is on trial, this only confirms the bare necessity to increase the application of this measure which, on the other hand, is related to additional engagements of the prosecution bodies, mostly in the previous procedure and in line of discovering and securing the income from crime which are future precondition for the use of the measure confiscation.

2.11 SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES (SIM)

With regards to use of evidence collected with SIM, we believe that the court should pay greater attention regarding their contents and time coverage, especially considering their intrusive nature regarding the constitutionally guaranteed human rights and freedoms.

Additional point drawn from the data of the observed hearings in this period is the need for the courts and the parties to pay greater attention when using special investigative measures, such as secret recording or wiretapping of communications. Namely, in such cases, the special investigative measures should be substantiated with additional data regarding the method of recording and the time period when these recordings were collected. Using this practice, objections that these recordings are unreliable or that these are recordings from which the identity of the people who talk to each other cannot be determined.

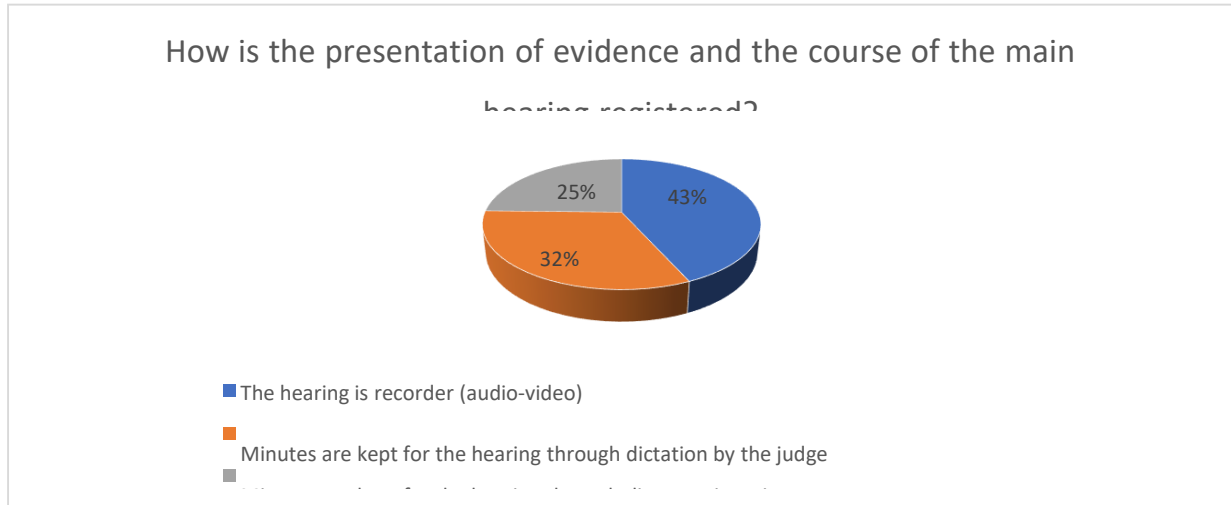
2.12 MERGING AND DECOUPLING OF THE PROCEDURE

Finally, an interesting dilemma was imposed in one of the monitored cases when the court was asked to merge two cases into one due to identical co-defendants and the court provided brief explanation for the rejection of the proposal due to the fact that these were two different crimes. In that regard, we believe that the court should pay greater attention to the suitable explanation, since the LCP based on the subjective identity allows merging of the criminal procedures, although this decision is, of course, on the court's disposition. However, in order to meet the principle of public, we believe that the court in such cases should provide better arguments for the benefit of their decisions. Having in mind the above-mentioned, we believe that the court should pay attention in the beginning of the hearings all defendants to be present in the courtroom and to appropriately mention their presence without allowing the defendants to enter the hearings late, after the commencement of the hearing. This is of essential important for the future treatment of the court towards the defendants. Namely, we consider that in case of several co-defendants, despite the bigger logistical problems, the court should start the hearing only after all co-defendants who are in the court house will enter the courtroom, and not for the hearing to start

and afterwards, the co-defendants waiting outside to consecutively enter the courtroom. Otherwise, we believe that it would be better if the court decouples the procedure and avoids postponement due to regular absence of the defendants.

2.13 MINUTES AND RECORDING OF HEARINGS

Also, evident from the increased discussions and objections of the parties regarding the proper transfer of witness statements by the court, once again arises the reaffirmation of the need to introduce the possibility of audio and/or audiovisual recording of the hearings which would help avoid this practice.

2.14 THE FORMER LCP

We believe that it is necessary for the court to pay attention to the provisions of the LCP ex-officio in situations when cases are managed according to the former LCP; in order to avoid procedural failures, which in future can be used to invest legal remedies which would have the

result of repeating the criminal procedure under the new LCP. In this way, the possibilities for possible evasion of justice by the defendant would be limited, in the direction that during the repeated procedure he would receive easier treatment or this repetition would lead to the fulfilment of the provisions for obsolescence of the criminal prosecution, thus placing the defendant unjustifiably in a privileged position.

3 CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

- The meetings and workshops with judges and public prosecutors were a new useful practice of exchange of views, not only regarding the problems detected during the monitoring of the trials, but also for other, more general issues referring to other phases of the procedure and these should be used in future due to the multifold benefit for discussing important legal and organizational issues.
- The monitoring of factual issues and the perception of the fairness of the procedure can be expanded with an objective assessment for the degree of proving the guilt and the fairness of the sanction.
- The issues in tackling the crime and corruption cannot be resolved only by amending the legislation, but one should investigate the roots of the dysfunctionality of the system. Greater attention should be paid not only to the courts, but also to the prosecution, police and other institutions which, so far, have only been treated sporadically.
- Financial investigations are, of course, a useful tool, but more should be done for the procedural finalization through increased cooperation of the new specialized institutions and instruments for efficient discovery together with the public prosecution, as well as through enhancement of the international cooperation in this area.
- It is necessary for the courts to pay attention to the ordering of the cases, as well as to carefully prepare the future hearings from the aspect of presentation of evidence. Moreover, the good management of hearings would remove the practice for certain hearings to last for too long, even after the working hours of the court, only due to the fact that certain case is under the risk of becoming obsolete. In order to avoid such cases, the

court would need to use all processing mechanisms at their disposal to timely manage the case, especially having in mind the possibilities for determining additional judges or lay judges.

- The Automated court system for case management (AKMIS) should be improved. If this system functioned suitably and appropriately, it would result in automatic distribution of cases, thus avoiding the practice for overlapping of the hearings and trials.
- The court should take into consideration the needs of the defense attorneys for additional time for preparation of defense and to provide sufficient time in the planning of the hearings for preparation of the defense attorneys who, later, would not have the foundation to object or to be absent from hearings.
- The practice of the court in cases when the main hearings start again from the beginning to read only the previously given statements or presented evidence and/or to only conclude that the prosecution and the defense remain to the previously stated on the previous hearings and due to speeding up the procedure –this means violation of the principle of immediacy and this practice must be abandoned.
- There is no unified method of presenting material evidence, so this practice should be removed and the material evidence should be presented pursuant to the LCP.
- The court should refrain from examining the witnesses and this practice should apply only in exceptional cases if required for clarification of certain facts, having in mind that the activity of the court sometimes goes into a kind of inquisitory examination.
- The court should pay greater attention to its role during the main hearing in the direct and cross examination of the witnesses and should not react, ex officio, to the admissibility and the method of formulation of certain questions posed by the parties in cases when suitable objections are not invested, and due to preserving its impartiality.
- The judges should see the instructions for the rights of the defendant as an essential part of the main hearing because the defendant's perception of the court procedure in the very beginning and their possibility for efficient defense largely depend on these instructions.

- There is a need of greater clarification of the provisions stipulated in the LCP regarding the right to a defense lawyer for several co-defendants, especially in a situation when co-defendants are individuals and legal entities.
- The possibility for reading the defendant's statements from the investigation refereed to in Article 391 paragraph 3 of the LCP should be applied very carefully and restrictively, and priority should be given to Article 388 of the LCP which foresees the statements given in the previous procedure to be used as arguments in the cross examination to "freshen the memory" of the witnesses.
- There is a need of increased use of the measure of confiscation which requires additional engagement by the prosecution bodies, mostly in the preceding procedure and in line of discovery and securing the incomes from crime, which are a future precondition for use of the measure.
- Special investigative measures should be appropriately substantiated with additional data regarding the method of recording and the time period when these recordings were collected thus removing the objections that the recordings are unreliable or that the recordings cannot identify the identity of the persons who are talking.
- It is necessary to introduce the possibility for audio and/or audio-visual recording of the hearings, thus avoiding the objections of the parties with regard to the suitable transmission of the witnesses' statements into minutes by the court.